

3. DIARIS I PUBLICACIONS PERIÓDIQUES (x)

"Abrandament"

"Anales de la Comisión Mixta del Trabajo en el Comercio de Barcelona"

"Anuari d'Estadística Social de Catalunya"

"Anuario Estadístico de la ciudad de Barcelona"

"Autonomia"

"Avant"

"Boletín del Museo Social" (a partir de 1914, "Butlletí del Museu Social")

"Boletín del Instituto de Reformas Sociales"

"La Campana de Gràcia"

"Catalunya"

"Cataluña"

"Catalunya Social"

"El Cor del Poble"

"Crónica Mercantil"

"Crónica Pericial Mercantil"

"Cu-Cut"

"De la Nostra Vida" (Portantveu del Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell)

"La Devantera"

"Diario del Comercio"

"Diario Mercantil"

"El Diluvio"

"Estat Català"

"L'Estat Català"

"La Falç"

(x) Les publicacions són barcelonines mentre no indiquem el contrari entre parèntesi.

"La Forja"
"Gent Nova" (Badalona)
"L'Intransigent"
"Joventut"
"Justícia Social"
"La Lucha"
"Metralla"
"Mirador"
"La Nació"
"La Nació Catalana"
"La Nau"
"Las Noticias"
"El Noticiero"
"Nuestro Programa"
"L'Opinió"
"La Pàtria"
"El Poble Català"
"Polimnia"
"El Progreso"
"La Publicidad" (a partir de 1922, "La Publicitat")
"Renaixement"
"Renaixença"
"Revista de Catalunya"
"Solidaridad Obrera"
"Som"
"La Taquígrafia"
"Tasca" (Organ del Centre de Dependents de Comerç i de l'Indústria de Lleida i sa província)
"La Tralla"
"La Vanguardia"
"La Veu de Catalunya"

4. PERIÒDICS, FULLS I CPUSCLES DEL CADCI (x)

"Acció del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria"

"Butlletí Escolar de les Escoles Mercantils Catalanes"

"Butlletí del Gremi de Viatjants i Corredors del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria"

CALDERÓ, X.- L'habitatge popular. Cases i hotels per a obrers, empleats i estudiants.- Barcelona, Tip. L'Avenc, Massó, Casas i Cia, 1914.

CAMBO, F.- L'acció privada en la vigorització de la economia catalana.- Barcelona, Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI, 1917.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA.- Curs 1919-1920. Curset d'Educació Cívica. Professor: Frederic Culi i Verdagué.- Programa del curs, s.i., s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA.- Estatuts del...- Barcelona, Estampa y Litografia, s.d. (1904?)

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA.- Estatuts. Reglament interior. Reglament de la Secció Permanent d'Educació y Instrucció. Estatuts de la Secció Permanent de Socors Mutus. Reglament de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista.- Barcelona, Tipografia La Académica, s.d. (1904?)

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA.- Estatuts.- Barcelona, Tip. Victoria, 1911.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDÚSTRIA.- Estatuts.- Barcelona, M. Galve, 1917.

(x) Hi inclouem aquells textos, la publicació dels quals fou promoguda també pel CADCI.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Estatuts generals. Reglament interior.- Barcelona, La Polígrafa,

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Estatuts de la Secció Permanent de Socors Mutus.- Barcelona, Estampa y Litografia Seix, s. d. (1904?)

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Festes del XII aniversari de la fundació del Centre i de la inauguració del seu estatge propi. Del 8 al 16 de maig de 1915.- Barcelona, s.i., s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Projecte d'estatuts per a la Secció Permanent de Cooperativisme.- Barcelona, M. Galve, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Reglament interior del Club de Mar de la Secció d'Esports i Excursions.- Barcelona, s.i., 1915.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Reglament interior del Club de Mar. Secció d'Esports i Excursions.- Barcelona, s.i., 1920.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Reglament per als alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes.- Barcelona, J. Riera, 1932.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Classe de Geografia Econòmica a càrrec d'en Rossend Serra i Pagés. Anàlisi de les condicions econòmiques dels països.- Barcelona, Imp. Vda. J. Riera, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1904 a 1905.- Barcelona, F. Giró Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES. Curs de 1905-1906.- Barcelona, F. Giró Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1906-1907.- Barcelona, F. Giró Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1907-1908.- Barcelona, F. Giró

Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1908 a 1909.- Barcelona, F. Giró Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1909 a 1910.- Barcelona, J. Horta Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1910-1911.- Barcelona, J. Horta Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1911-1912.- Barcelona, J. Horta, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1912-1913.- Barcelona, Fiol, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1913-1914.- Barcelona, Fiol, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1914-1915.- Barcelona, J. Riera Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1915-1916.- Barcelona, J. Riera Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1916-1917.- Barcelona, Imp. Catalònia, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Barcelona, Imp. Catalònia, s.d.- Curs de 1917-1918.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1918-1919.- Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d.

CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ES-

ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1919-1920.- Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1920-1921.- Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1921-1922.- Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1922-1923.- Barcelona, Imp. Editorial Catalana, S.A., s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1923-1924.- Barcelona, Imp. Editorial Catalana S.A., s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1918-1919. Curs d'Història de Catalunya.- Barcelona, s.i., s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1919-1920. Curset d'ampliació de comptabilitat.- Barcelona, s.i., s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs 1919-1920. Curset d'Educació Cívica.- Palamós, Llorens Castel.ló, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curs de 1920-1921. Curs d'extensió d'estudis comercials.- Barcelona, Imp. de M. Calve, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. ESCOLES MERCANTILS CATALANES.- Curset d'expansió comercial. Syl.la - bus.- Barcelona, s.i., s.d. (1915?)

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. GREMI DE VIATJANTS I CORREDORS.- Els acords de la Comissió Mixta del Treball en el Comerç de Barcelona i el "Questionari" de millores a demanar pels viatjants i corredors. Novembre de 1920.- Barcelona, Imp. Ràfols, s.d. (1920?)

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. GREMI DE VIATJANTS I CORREDORS.- Excursió col·lectiva a París, Versa-

lles, Verdun i camps de batalla, organitzada pel Gremi de... amb la cooperació oficial del Office Français du Tourisme, que s'efectuarà del 26 de març al 4 d'abril de 1923.- Arenys de Mar, Imp. Tatjé, 1923.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT DE COOPERATIVISME.- Projecte d'estatuts.- Barcelona, s.i., s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT D'EDUCACIO I INSTRUCCIO.- Cursets complementaris. Curs de Tècnica dels transports.- Barcelona, Imp. Catalònia, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT D'EDUCACIO I INSTRUCCIO.- Cursets complementaris. Curs Escola de venedors.- Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT D'EDUCACIO I INSTRUCCIO.- Instruccions per als assistents a les Escoles Mercantils Catalanes.- Barcelona, J. Riera Impressor, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT D'EDUCACIO I INSTRUCCIO.- Reglament per als alumnes de les Escoles Mercantils Catalanes.- Barcelona, J. Riera Impresor, s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL.- Text d'una crida per a una reunió del 3 de novembre de 1917. Full solt, s.i., s.d.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL.- Reglament de la Caixa contra l'atur forçós.- Barcelona, Imp. Bibliotheka, 1925.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT DE SOCCORS MUTUS.- Exercici 1919-1920. Extracte de comptes, inventaris, dades estadístiques.- Barcelona, Imp. M. Galve, 1920.

CENTRE AUTONOMICISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA (ENTITAT OBRERA). SECCIO PERMANENT DE SOCCORS MUTUS.- Extracte de comptes, inventaris, dades estadístiques. Exercici 1918-1919.- Barcelona, Imp. M. Galve, 1919.

000

CENTRE AUTONCMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA (ENTITAT OBRERA). SECCIO PERMANENT DE SOCCORS MUTUS.- Exercici 1920 - 1921. Extracte de comptes, inventaris, dades estadístiques.- Barcelona, Imp. M. Galve, 1921.

CENTRE AUTONCMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT DE SOCCORS MUTUS.- Memòria i dades estadístiques llegides en junta general ordinària del dia 15 de juny de 1918, per l'interventor de la Secció Permanent de Socors Mutus, N'Antoni Valljo i Capdevila.- Barcelona, Imp. Elzeviriana, s.d. (1918?)

CENTRE AUTONCMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. SECCIO PERMANENT DE SOCCORS MUTUS.- 1906-1907.- Barcelona, Imp. Joaquim Horta, 1907.

Estatuts del Gremi de Viatjants i Corredors del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.- Barcelona, 1932.

GARRIGA, R.- Curs de fotografia.- Barcelona, Secció Especial de Fotografia del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, 1921.

GRIERA Y CRUZ, P.- La acción de la Comisión Mixta del Trabajo en el Comercio de Barcelona. Reivindicaciones, perspectivas, orientaciones.- Barcelona, Imp. Subirana, 1922.

HOMS, E.- Vos, jove dependent...- Separata de "La Veu de Catalunya" del 27 de setembre de 1911.

"Lluita" (Publicació mensual de la Federació de Dependents de Catalunya)

"Noticiari de la Cooperativa de Consum del CADCI"

"Revista Anyal" (Publicació de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista del CADCI)

SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL DEL CENTRE AUTONCMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- Full solt sobre l'actuació passada del Centre en la campanya pel descans dominical.- Barcelona, Imp. M. Galve, 1918.

SECCIO PERMANENT D'ORGANITZACIO I TREBALL DEL CENTRE AUTONCMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA.- L'ingrés de la Federació de Dependents de Catalunya a la Federació Internacional d'Empleats i Tècnics d'Amsterdam.- Barcelona, Imp. Vidal, 1925.

SEDO, Ll.- La llei d'indústries i la producció espanyola. - Barcelona, Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI, 1917.

SERRA I PAGES, R.- La España económica, social y artística. - Conferències del VIII Curs d'Expansió Comercial de 1914.- Barcelona, 1915.

5. TESTIMONIS CRALS

Jordi Arquer

Jaume Cardús

Joan Fernàndez

Manuel Juliachs

Ramon Carreras i Parset

Ramon Ràfols i Camí

Ramon Sarsanedas

Ramon Sabrià i Roca

Antoni Turró

NOTES DEL CAPITOL QUART

NOTES DEL CAPITOL QUART

- (1) AMETLLA, C.- Memòries Polítiques (1890-1917).- Barcelona, 1963, p.335.
- (2) HURTADO, A.- Quaranta anys d'Advocat.- Barcelona, 1969 (2ª edició), p.241.
- (3) PLA, J.- Francesc Cambó.- Barcelona, 1973, p. 395. La Revista "Renaixement", per exemple, denunciava l'actitud poruga de la burgesia en esclatar la guerra, en un article signat pel pseudònim Stanley i titulat S'imposa serenitat i no pànic, el 24 de setembre de 1914, p.503. ROSELL, F.- Qüestions culturals i econòmiques. L'actual conflicte.- "Renaixement", 27 d'agost de 1914. p.433 "Greus perjudicis ha ocasionat ja a la nostra Catalunya (la guerra) i pitjors seran encara els que vindran a fer més enguniosa la situació actual del nostre comerç i indústria -hi escriu F. Rosell que, com ja dèiem al capítol anterior, era soci del CADOCI-. I no és sols en sí el conflicte planteja t el més greu, sinó la manca de criteri recte, de capacitat prou per a saber trobar una solució que faci viable la situació actual. Manca de patriotisme en els homes que exerceixen el domini del capital els quals, avui com sempre han demostrat tenir un sol i únic ideal, el diner, que sostingut d'una faísó tan poc humana és una grossa immoralitat." L'article comentava la forta davallada bursàtil amb el pànic corresponent i la solució a prendre davant la mateixa, consistent en la verificació de "la liquidació suspesa". V, també: BERNIS, F.- Consecuencias economicas de la guerra.- Madrid, 1923, p. 95.
- (4) BUENO, A.- Recuerdos de un cenetista.- Barcelona, 1976, p. 58. També, BERNIS, F.- op. cit., p.95-110.
- (5) V., per exemple, sota els epígrafs La crisi obrera, Els efectes de la crisi, Els sense treball, "El Poble Català" del 6, 7, 9, 10 d'octubre de 1914 i en general la premsa del darrer trimestre de 1914.
- (6) CONFEDERACION NACIONAL DEL TRABAJO.- La Confederación Nacional del Trabajo a la opinión pública de España. A toda conciencia honrada. Manifestaciones y origen del terrorismo en las luchas sociales. Quienes somos y a donde vamos.- Alacant s/d., p. 17-18. "Digámoslo en otros términos -afegeix aquest text-. El pánico hizo presa del ya apocado espíritu de la burguesía. No quiso ver, ique no quiso! no supo ver en el brutal crimen venereo de riqueza para esta tierra, no expuesto a los horrores de la conflagración y cuyos hijos han sido forjados en la fragua de la voluntad y de la consecuencia -

para el trabajo. No lo supo ver. !Que sabían ellos de economía, ni - de oportunidades de los valores de la producción; que sabían ellos!"

"No había motivo para tal cosa -escriu Acolfo Bueso a l'obra abans - citada, p. 58, tot referint-se al pànic financer-, sino todo lo contrario (como se demostró más tarde), pero la gente de dinero quiso - mostrarse prudente y fábricas y talleres empezaron a despedir personal unos, y otros a reducir las jornadas de trabajo, con el consi- guiente perjuicio a las clases modestas. Como es lógico, este estado de cosas producía un gran malestar en toda la clase laboral catalana. La Confederación Regional del Trabajo de Cataluña comenzó, por medio de su órgano de prensa "Solidaridad Obrera", una campaña contra lo que calificaba de crisis artificial y hacía llamamiento a los traba- jadores para que acudieran a los organismos obreros a fin de defen- derse. La afluencia de obreros a las sociedades fue muy grande en po- cas semanas. En Barcelona quedó constituido un Comité de Defensa con- puesto de delegados de todas las sociedades obreras, fueran o no con- federadas."

- (7) CONFEDERACION NACIONAL DEL TRABAJO.- op. cit., p. 18: "Tuvimos que - ser nosotros, tuvo que ser la organización obrera !oh paradoja! -que nada debíamos esperar de la burguesía; que no ganaríamos un céntimo más de lo que ganábamos con nuestro trabajo; que luchábamos y lucha- mos -es una de nuestras razones de existencia- para que socialmente desaparecieran los que usufructuarían el producto de nuestro trabajo; que a lo sumo se nos invitaría a presenciar como se guardaban el di- nero en sus cajas de caudales, tuvimos que ser nosotros, repetimos, - los que después de una serie de actos públicos que culminó en el más transcendentalísimo que se celebrara en el Palacio de Bellas Artes, llamáranos la atención de la burguesía para que no dejara escapar la ocasión que se le presentaba. (...) Decíamos a la burguesía que era llegado el momento, no solo de demostrar la capacidad productora, por lo que adquirirían fabulosas, fantásticas ganancias, como ha sucedido, sino que también lo era de modernizar el utillaje industrial, orga- nizarse técnicamente, reconstruirse industrialmente, preparándose ya para que la postguerra no nos encontrara desprevenidos y pudieran re- solverse los problemas que indefectiblemente se plantearían." V., en aquest sentit, BUESO, A.- op. cit., p. 61 i sgs.

- (8) Els efectes de la crisi.- "El Poble Català", 7 d'octubre del 1914.

- (9) PLA, J.- op. cit., p. 395 i sgs. V. més endavant p. 263-264.

(10) LLADONCSA, M.- El Congrés de Sants, - Barcelona, 1975, p. 21.

BALCELLS, A.- Cataluña Contemporánea. II (1900-1936). Barcelona, 1974, p. 13. "La importación de algodón en rama -escriu Balcells- pasó de 84 millones de Kiloógramos en 1914 a 143 en 1915, mientras la exportación de tejidos del mismo género pasó de 5.400 a 17.300 toneladas. Al coincidir el aumento de la demanda con una brusca alza de precios, la acumulación de beneficios fue rápida y general."

(11) V. nota 7 d'aquest capítol. IZARD, M.- El procés industrialitzador -- dins de Col.loqui d'historiadors. Barcelona 3-4 de maig 1974, p. 38: "(...) els industrials catalans no podien reinvertir a les seves indústries perquè no tenien mercat. Durant la guerra van aparèixer uns mercats artificials, accidentals, els mercats dels països combatents i dels països neutrals que van quedar sense subministradors; la circumstància va ser aprofitada per la indústria catalana per una curta etapa de creixement cap enfora, però, un cop acabada la guerra, es van reconstruir les activitats industrials en els països ja desenvolupats i la possibilitat de Catalunya de seguir abastant els mercats va desaparèixer totalment. No hi havia cap possibilitat de modernitzar indústries, el problema de les quals no era el de modernització sinó el de mercat." V. el debat que seguí a la ponència de Miquel -- Izard (p.99 i sgs.).

(12) BALCELLS, A.- op. cit., p. 13-14. V. també BALCELLS, A. El sindicalisme a Barcelona (1910-1923). - Barcelona, 1965. LACOMBA, J.A.- La crisis española de 1917. - Madrid, 1970. ROMEU, F.- Las clases trabajadoras en España (1898-1930). Madrid, 1970. L'obra col.lectiva Un segle de Vida catalana, V. II. Barcelona, 1961.

(13) AMETLLA, C.- op. cit., p. 339. V. l'obra esmentada de Bueso (per -- exemple, p. 67-68). GUAL VILLALBI, P.- Memorias de un industrial de nuestro tiempo. - Barcelona, 1923. Per a matisar degudament el caràcter dels beneficis que produí la guerra i llur inversió, V. la ponència esmentada de Miquel Izard i el debat que la seguí al Col.loqui d'historiadors, sobre tot, p. 101-102.

(14) VICENS VIVES, J.- Historia de España y América. T. V (Burguesía, industrialización y obrerismo). - Barcelona, 1959, p. 37.

(15) ROMEU, F.- op. cit., p. 92.

(16) ROMEU, F.- op. cit., p. 92

- (17) LLADONESA, M.- op. cit., p. 21.
- (18) TUÑON DE LARA, M.- Introducció a la història del moviment obrer.- Barcelona, 1966 (2ª edició), p. 195.

F. Romeu, a la seva obra esmentada, a l'apèndix estadístic, cita l'estadística següent, extreta de Movimiento de los precios al por menor y al por mayor en España durante la guerra y postguerra.- Madrid. -- Instituto de Reformas Sociales, 1923, T. 56, p. 15.:

<u>Semestres</u>	<u>Índexs generals</u>
Mitjana del quinquenni abril 1900-marg 1914	100
Abril 1914-setembre 1914	106'9
Octubre 1914-marg 1915	110'7
Abril 1915-setembre 1915	112'1
Octubre 1915-marg 1916	117'6
Abril 1916-setembre 1916	120'3
Octubre 1916-marg 1917	123'6
Abril 1917-setembre 1917	136'1
Octubre 1917-marg 1918	145'4
Abril 1918-setembre 1918	161'8
Octubre 1918-marg 1919	167'7
Abril 1919-setembre 1919	180
Octubre 1919-marg 1920	192'3
Abril 1920-setembre 1920	202'6
Octubre 1920-marg 1921	175'1
Abril 1921-setembre 1921	176'3
Octubre 1921-marg 1922	173'5
Abril 1922-setembre 1922	173
Octubre 1922-marg 1923	164'2

Es tracta del moviment semestral de preus dels articles de primera necessitat a les capitals de l'Estat Espanyol.

Lacomba, a l'obra abans citada, p. 29, assenyala per al període 1914-1917 un percentatge d'augment del cost de la vida d'un 40%, i d'un -- 10% solament pel que fa a l'augment dels salaris. V. l'apèndix estadístic de l'obra de Lacomba. També, a més a més de l'obra esmentada -- de Tuñon de Lara, d'aquest autor: La España del siglo XX.- Paris, 1966. Variaciones del nivel de vida en España.- Madrid, 1965. BALCELLS, A.- El sindicalisme a Barcelona, op. cit., esmenta la Monografia estadística de la classe obrera, publicada per l'Institut d'estadística i Po

lítica Social de l'Ajuntament de Barcelona el 1921, segons la qual - el salari mínim per a cobrir les despeses d'un treballador casat amb dos fills l'any 1919 havia d'ésser de 10 pts. I afegeix Balcells (p. 14): "(...) els jornals mitjans que veiem tant a la citada monografia com a l'Anuari Estadístic Espanyol, l'any 1919 eren aquests: el jornal d'un picapedrer era de 8 a 9 pessetes; el d'un paleta, de 6 a 6'50; el d'un oficial fuster, de 5 a 7; el d'un minaire, d'11 a 12; el d'un torner, de 9; el d'un tramviari, de 3'50 a 5; el d'un ferrer, de 6 a 7; el d'un bastaix del moll, de 7'50; el d'un adober, de 4 a 6; el d'un oficial sastre, de 5 a 6; el d'un dependent de comerç, al detall, de 3 a 8'50, i el jornal màxim i mínim dels metal·lúrgics -- era respectivament de 9 i 5 pessetes." També, LLADONCSA, M.- op. cit., p. 24.

- (19) V. més endavant (p. 114 i sgs.), la formació d'aquesta "Comissió" o -- "Comité": Entre les actuacions d'aquest, esmentem la convocatòria de totes les entitats obreres i cooperatives a una reunió al Saló del Consell de Cent de l'Ajuntament el 15 de gener de 1916, per a començar una campanya de protesta per l'alça de les subsistències. V. La cuestión de las subsistencias a "Nuestro Programa" del 1 de febrer de 1916, òrgan de l'Associació de la Dependència Mercantil (V. nota 117 d'aquest capítol).

Segons la recensió de "El Poble Català" del 17 de gener de 1916, l'assemblea aprovava, com a conclusions, la "protesta" per l'"abús intolerable dels especularadors que es traeix en la pluja dels articles de primera necessitat" i per "l'empresonament arbitrari d'obriers que persegueixen millores de la classe"; reclamava que es posés en vigor la llei de subsistències i totes "aquelles mides de govern que salvin - de l'angustiosa i difícil situació que el proletariat sofreix per -- l'encariment de les mateixes" (subsistències); demanava que el govern suspengués per decret "l'execució del judicis de desauç" pel que -- feia a lloguers que no excedissin de 40 pts. al mes "i mentre durin les presents circumstàncies motivades per la guerra europea"; estimava que el govern no havia de "permetre monopoli de classe alguna, com l'irritant de pompes fúnebres"; facultava el comité pro subsistències perquè convoqués un gran acte públic al Palau de Belles Arts "si dintre d'un plaç breu no s'ha experimentat la rebaixa dels articles de -- primera necessitat i en els lloguers de les cases, en quin acte es -- prenguin acords enèrgics conduents a què termini d'una vegada per sem

pre l'abús dels acaparadors de totes menes, que fa impossible la vida del treballador"; demanava, finalment, la immediata llibertat dels "obriers detinguts amb motiu de les actuals vagues" i s'afegia a la segona conclusió que "les subsistències deuen tenir els mateixos preus que a l'esclatar el conflicte europeu." V. la convocatòria de l'assemblea a "La Vanguardia" del 13 de gener de 1915. El nom exacte del comitè era "Comité de Societats Obreres i Cooperatives Pro Subsistències". V., més endavant, p. 211.

- (20) V., per exemple, L'encariment de la carn a "El Poble Català" del 21 de setembre de 1915 que dóna la culpa d'aquest encariment a "avirences entre acaparadors"; ROVIRA, M.- L'encariment de les subsistències a "El Poble Català" del 3 d'octubre de 1915; El preu de la carn a "El Poble Català" del 13 d'octubre de 1915 "El Poble Català" incidia especialment en aquesta qüestió al llarg del primer trimestre de 1916. Així, l'article El problema de les subsistències. El plantejament de la lluita, publicat en aquest diari el 11 de gener de 1916, comentava la vaga dels paletes i metal·lúrgics, i la tendència a augmentar cada dia el nombre de vaguistes i posava com a raó del malestar "el preu de les subsistències", que havia fet "quasi impossible la vida de l'obrer i de la classe mitja"; a "aquesta puja dels principals aliments del pobre"-afegia- s'hi havia de sumar "l'augment que han experimentat els lloguers, sense que res ho justifiqui, perquè d'insignificant importància són els nous impostos que els propietaris han sofert. Per tot això s'ha de veure que la lluita entaulada és una lluita per la vida, i en aquestes condicions la lluita ha d'ésser apoiada per tots." "El que calen -diu més endavant l'article editorial- no són estudis com els que es prometien a la reunió recent al Govern Civil amb les classes productores. El que calen és decisions i aquestes les ha de prendre el govern sense por a ferir els interessos dels poderosos. S'ha d'acabar amb aquest règim d'especulació, d'acaparació, que ha produït la guerra europea, castigant el govern tot aquell que faci negocis a espaltes del poble". Demanava l'article, enfi, mesures abaratidores i una política de fets per part del govern, de pacificació davant la classe treballadora, i no provocativa ni repressiva. V. la nota 23 d'aquest capítol.

- (21) V. la nota 20. Les reunions al Govern Civil, presidides pel governador, amb la Junta de Subsistències i representants d'entitats econòmiques i obreres, es feien tan freqüents com inútils. La premsa en

donava igualment nota puntual. "La Vanguardia", 13 de gener de 1916; "El Poble Català", 13 de gener de 1916. Les notes informatives es -- referien a la reunió tinguda el dia abans al Govern Civil, en la qual hom acordava de nomenar una ponència que redactés unes conclusions sobre el problema de les subsistències. El dictamen de la ponència era presentat el dia 14 a una nova reunió i aprovat per unanimitat; el treball mereixia "a todos los mayores elogios" i "como el asunto es muy complejo se ha acordado no discutirlo con la mera impresión de una lectura"; així hom acordava d'imprimir i repartir el dictamen "y el próximo martes a las tres y media de la tarde volveremos a reunirnos para estudiarlo y discutirlo".- "La Vanguardia", 15 de gener de 1916. Les conclusions definitives de la ponència a "El Diluvio" del 20 de gener de 1916. També a "El Poble Català" del 20 de gener de 1916. V. també la nota 23.

- (22) "La Vanguardia" del 16 de gener de 1916, assabentava d'una reunió, feta al local de la Unió Gremial, de la "Comissió organitzadora de l'abaratiment del sucre". "El Poble Català" del 26 de febrer de 1916, informava del tancament de botigues de Barcelona com a protesta per l'augment del preu del gas.
- (23) V., per exemple, "El Poble Català" del 15 i 18 de febrer de 1916 sobre una vaga d'elements fabrils a Sabadell. Les subsistències, a "El Poble Català" del 1 de març de 1916, feia també referència a diverses vagues. "El Poble Català" i "El Diluvio" del 10 de març, informaven sobre la reunió, feta el dia abans al Govern civil, per la Junta de Subsistències per a tractar de la qüestió de l'augment del preu del pa. V. a "El Diluvio" del 11 de març de 1916 informacions d'una assemblea "contra el aumento del precio del gas" o sota l'epígraf general Las subsistencias. Contra l'augment del pa, recensió d'un míting a Sants a "El Poble Català" del 22 de març de 1916.
- V., per exemple, també, la referència d'una manifestació contra l'augment del preu dels grans a "El Poble Català" del 18 de març de 1916. Durant els mesos d'abril i de maig seguim trobant referències a l'encariment de la vida i a l'alça del pa, de la carn, del carbó; notícies sobre reunions com la de la Comissió gestora de l'abaratiment dels queviures i de la rebaixa dels lloguers ("El Poble Català" del 15 d'abril de 1916).
- (24) PERE DE PRADES.- Els jornals i les subsistències.- "La Nació", 2 d'octubre de 1914, p. 9.

(24 bis) Així, "El Poble Català" del 4 de març de 1916, en una crònica, titulada de manera significativa, Los vagues. La vaga general, subratllava que el governador havia informat que seguien en vaga els paletes i alguns oficis del ram metal·lúrgic, però "que no tenia cap notícia de cap vaga general". V. en aquest sentit, "El Diluvio" de la mateixa data. "El Diluvio", el 8 de març de 1916, publicava una altra informació titulada Los conflictos obreros. Hacia la huelga general, segons la qual "en muchas fábricas de las afueras de la capital pernoctan retenes del ejército, especialmente del cuerpo de ingenieros, en previsión de que se intentase incendiar algún establecimiento fabril". Hem hi afegia d'altres informacions sobre els diferents conflictes que, en estendre's, amenaçaven de transformar-se en la temuda vaga general, V. també Cap a la vaga general, a "El Poble Català" del 8 de març de 1916; les informacions de "El Poble Català" del 9 de març de 1916, de "El Diluvio" del dia següent, el qual, a través d'un editorial, Para los obreros, recomanava a aquests que no s'enfrontessin amb la força pública i que tinguessin serenitat; Cap a la vaga general a "El Poble Català" del 11 de març de 1916; "El Diluvio" de la mateixa data, etc. Tanmateix, la vaga general no s'acomplí malgrat la persistència de les notícies i dels editorials que comentaven la seva preparació o l'ambient que en aquest sentit anaven creant els conflictes parcials.

V. més endavant, l'apartat següent, p.221.

- (25) LACOMBA, J.A.- op. cit., p. 29: "En general, al considerar las relaciones numéricas sobre el ritmo de los precios se advierte (en la etapa 1914-1918): primero, hay un aumento paulatino entre abril de 1914 y marzo de 1917; segundo, entre abril y septiembre de 1917, la subida fue brusca, y tercero, entre octubre de 1917 y marzo de 1918, hubo otra fortísima alza. En la ciudad, de 1914 a 1918, el índice de precios llegó a 145'4 (1909-1914, índice 100); en el campo, a 149'3." V. també l'obra citada de Francisco Bernis.
- (26) BALCELLS, A.- Cataluña contemporánea..., p. 14, 87 i 88.
- (27) Per a aquests aldarulls de dones que, en principi, foren encapçalats per Amàlia Alegre i Maria Marín, v. "La Publicidad" del 11 de gener de 1918 i dies successius. V. a "La Publicidad" esmentada del dia 11, unes declaracions d'Amàlia Alegre. Les manifestacions, aviat es radicalitzarien i anirien molt més enllà del que volia anar ella, cosa -- que donaria lloc a què Amàlia fos acusada d'estar "pagada" pel Govern

Civil. Joana Casares és un altre dels noms que apareix al seu costat. V. també, SALCELLS, A.- La mujer obrera en la industria catalana durante el primer cuarto del siglo XX, dins de Trabajo industrial y organización obrera en la Cataluña contemporánea (1900-1936).- Barcelona, 1974, p. 50. LLADONOSA, M.- op. cit., p. 44.

- (28) Recordem les obres esmentades de Salcells, Laomba, Romeu, Tuñon de Lara; AYETLLA, C.- op. cit., p. 376., etc.
- (29) Les dificultats que trobava el Comité de la Confederació Regional del Treball per a aglutinar i relligar la munió de sindicats d'oficis, — per a superar la desídia i l'espontaneisme, foren prou fortes com per què aquell dimitís mitjançant una declaració pública a "Solidaridad Obrera" el 5 de març de 1917 V. el comentari irònic que en feia "La Veu de Catalunya" el 7 de març de 1917. LLADONOSA, M.- op. cit., p.20 i sgs. Camil Piñon en unes converses, inèdites encara, subratlla també les dificultats de sindicalització obrera abans de 1917 i la força de la rutina, de l'individualisme i la irregularitat en el nombre — dels obrers sindicats que augmentava o disminuïa segons els conflictes. Hi havien les pugnes sobre la tàctica a emprar davant de la crisi, entre els que volien aprofitar l'avinentesa per "a fer la revolució" o els que adoptaven plantejaments més reinvinciatius. V. BUESO, A.- op. cit., p. 59 i sgs.
- (30) SAGARRA, J.M.- Memòries.- Barcelona, 1954, p.620 i sgs. V. també LA- COMBA: J.A.- op. cit., p. 51-52. Gual Villalbí, a les seves memòries esmentades fa referència també a aquest fenomen de la burgesia enriquida que feia ostentació dels seus guanys en despeses de luxe.
- (31) AYETLLA, C.- op. cit., p. 340.
- (32) LACOMBA; J.A.- op. cit., p. 52:"Si la burguesía había roto sus valores éticos, no se puede pedir al proletariado -sumido en una situación de miseria y desesperación- que los conservase. A más, esta situación de lujo y derroche iba minando profundamente a la clase labo- ral, que veía su vida cada vez más difícil y su hambre cada vez más grande. Así, pues, esta relajación moral burguesa aceleró la virulen- cia proletaria, la consolidación de su conciencia de clase marginada y la radicalización de su actuación política. La crisis ético-social del país activó la crisis política."
- (33) VENTURA, J.- La personalitat veritable del Baró de Koenig.- "Serra- d'Or", Barcelona, 15 de desembre de 1970, p.21-65.

- (34) AMETLLA, C.- op. cit., p. 340-341. També, p. 350-351: "La guerra, amb l'aportació de gent tèrbola de tot el món, havia convertit el districte cinqué -que encara era el baluard del lerrouxisme- en centre de la truaneria universal; cosa que, fet i fet, era seguir la tradició." BUESO, A.- op. cit., p. 62 i sgs., fa una bona descripció de l'espionatge, de l'ambient i de la corrupció que segregava.
- (35) V. PESTAÑA, A.- Lo que aprendí en la vida, II, Madrid, 1971, p. 68 i sgs. Per a la mort de Barret, V. "Solidaridad Obrera", 10 i 11 de gener de 1918. L'exemplar del dia 10, escriu: "Son de lamentar estos hechos, pero son inevitables", ja que són "consecuencia necesaria de un estado social que se basa en el crimen y en la explotación del hombre sobre el hombre". El del dia 11, denuncia que hom vulgui atribuir l'assassinat als sindicats.
- (36) PABON, J.- Cambó. V.I. 1876-1918.- Barcelona, 1952, p.428-429.
- (37) PABON, J.- op. cit., p. 426.
- (38) AMETLLA, C.- op. cit., p. 336, 341. ALBERTI, S.- El republicanisme català i la restauració monàrquica (1875-1923).- Barcelona, 1972, p. 380 i 381. BUESO, A.- op.cit., 70 i sgs. PLA, J.- op. cit., p.398 i sgs.
- (39) PESTAÑA, A.- Lo que aprendí en la vida. I.p.66 i 67. LLADONCSA, M. op. cit., 20-21.
- (40) BUESO, A.-op. cit.,p. 72 CRUELLES, M.- Salvador Seguí, El Noi del Sucre.- Barcelona, 1974, p. 93-94. Aliadofília Obrera.- "El Poble Català", 18 d'octubre de 1914: manifest d'adhesió als aliats, signat per "Libertarios", Ramon Omedes, Enric Fújol, Josep Regàs; "Sindicalistes", J.Bisbe, V. Colomer, Valenti Bacardí; "Republicanos Socialistas", Ramon Lostau, Jesús Escartín, Joan Vidal, Joan Boix, M. Belda.
- (41) V. capítol tercer, p.27 i nota 36.
- (42) PLA, J.- op. cit., p. 395. V. p. següents. V. també per a l'actuació i la política de la Lliga en aquesta etapa: LLIGA CATALANA.- Història d'una política. Actuacions i documents de la Lliga Regionalista. --- 1901-1933. Barcelona, 1933. LLIGA REGIONALISTA.- El pensament català davant del conflicte europeu.- Barcelona, 1915. MCLAS, I.- Lliga Catalana.- Barcelona, 1972, p. 101: "Començada la guerra europea, La Lliga Regionalista es llançà a la recerca d'una política econòmica - que, basant-se en la neutralitat militar, fos una política de reconqueriment interior i de valoració de tota la riquesa del país: docu-

ment de les entitats econòmiques barcelonines de 1914, intervencions parlamentàries en pro de les zones neutrals i dels ports francs, intents en relació amb els radicals de portar a terme una exposició a Barcelona el 1917, comptant que en aquesta data ja s'hauria acabat la guerra i les potències bel·ligerants voldrien exposar llurs productes, oposició, més tard, a la política fiscal d'Alba, que tendia a sobreguavar els beneficis industrials extraordinaris de guerra, -- etc."

(43) PABON, J.- op. cit., p. 430.

(44) PABON, J.- op. cit., p. 441 i sgs. PLA, J.- op. cit., p.411 i sgs.

(45) PLA, J.- op. cit., p. 396, i sgs.

(46) PLA, J.- op. cit., p. 396.

(47) PLA, J.- op. cit., p. 403.

(48) MOLAS, I.- op. cit., p. 98 i sgs. ALBERTI, S.- op. cit., p. 368 i -- sgs.

(49) MOLAS, I.- p. 105.

(50) V. les obres esmentades d'Isidre Molas i Santiago Albertí. Els resultats de les eleccions provincials de 1915, per exemple, en comparació a les de 1911, dona, segons Albertí, una baixa fulminant de participació electoral: de 36.500 votants hom passava a uns 21.000. Igualment, I. Molas l'augment de l'abstencionisme": "de 21.500 vots el 1911 es passa el 1915 a uns 8.400, és a dir els republicans perden més de 13.000 vots, xifra semblant a la de l'augment d'abstencions" (unes 15.000).

Pere Coromines, en un article publicat a "El Poble Català", el 16 de juny de 1914, titulat La decadència política de Barcelona, manifestava: "Es un fet fàcil d'observar: l'historiador neutral ho veuria en tots els partits, el polític ho fa notar en els partits dels altres. El ciutadà de Barcelona ha perdut el gust de la política, i se n'aparta com d'una cosa que molesta i ofén (...). Els diaris que no fan política són un senyal dels nostres dies: sempre que algun d'ells es decanta cap a un partit fa un sacrifici econòmic que se li ha --- d'estimar. (...)

La decadència política sol manifestar-se també pel desfici del poble en assistir als espectacles banals. El tenor, el pelotari, el jockey o el torero suplanten els oradors polítics en l'admiració apassionada de les multituds." Article esmentat a COROMINES, P.- De la Soli---

daritat al catorze d'abril.- Barcelona, 1974, p.315.

Cal subratllar que l'abstencionisme electoral perjudicava tots els partits, com es desprèn de l'evolució dels resultats electorals de cada partit català, però molt més, això sí, els situats a l'esquerra. Una de les raons cabdals d'aquests abstencionisme ha estat posada en la incidència de la propaganda anarcosindicalista i obrera; però la incidència de la CNT no es feu realment "massiva" fins el 1917-1918, sobre tot a partir del Congrés de Sants, i l'abstencionisme electoral s'havia iniciat, com ja hem vist, molt abans. Per un altre costat, l'abstencionisme no era solament obrer com ja hem escrit en un altre lloc (V. capítol tercer, p. 77) ni d'inspiració anarcosindicalista. Per exemple, S. Albertí, a la seva obra esmentada, p. 387, reconeix l'existència d'un altre factor: "Dintre l'abstencionisme creixent té un gruix bastant menor, però apreciable, la retracció de --- gent no obrera que votaven la UFNR i que ja no transfereixen el suport a cap altre partit. És un fenomen de certa força a Barcelona. Això ens duu a una constatació curiosa: l'abstencionisme ha encorrat un partit -la UFNR-, i l'enfonsament d'aquest eixampla encara l'abast de l'abstenció."

El fet que l'abstenció la sentissin, en major o menor grau, tots els partits i la diversa composició social de la mateixa, haurien de portar a un aprofundiment major de la investigació sobre les causes --- d'aquella i a no posar totes les explicacions en un sol sentit interpretatiu.

- (51) CORONINES, P.- op. cit., p. 325-327. L'agonia de la UFNR duraria encara fins el 1917, V. ALBERTI, S.- op. cit., p. 376 i sgs., p. 402.
- (52) A part de la sortida de quasi tots els redactors de "El Poble Català" amb l'edició del full "La Bandera" (V. capítol tercer, nota 39) i -- les corresponents notes i informacions que feren de l'esdeveniment (V., per exemple, "Renaixement", 23 d'abril de 1914, p. 209), es --- produïren noves desercions per l'octubre de 1914, protagonitzades per Enric Vila, Pere B. Tarragó, D. Roig i Pruna, Casimir Giralt, Josep Millet, A. Canals i Carreño, Josep Cuadras, Francesc Bonet i Rafael Gispert, per discrepàncies amb l'arrendador-administratiu F. -- d'A. Planas Cañameras i amb el director J. de Ll. Ribera i Rovira. V. La agonía de "El Poble Català".- "La Publicidad", 3 d'octubre de 1914. La resposta a l'escrit d'aquests col.laboradors, a "El Poble Català" del 9 d'octubre de 1914.
- (53) V., per exemple, RIBERA I ROVIRA.- Mals averanys. Saturn.- "El Poble

Català", 5 d'octubre de 1914: comentari a la crisi del catalanisme - del moment i, en particular, a les baralles i dificultats greus de - la UFNR. V., un exponent de la crítica dels mitjans de la Unió Catalana, a l'article Els procediments. - "La Nació" 1 de gener de 1916. La crisi dels partits d'esquerra, a "La Nació" del 5 d'agost de 1916. ROSELL, F. - Per a l'orientació de les democràcies de Catalunya. El -- pensament català modern. - "La Nació", 2 de setembre de 1916. Rosell critica a les concepcions existents sobre el que hauria d'ésser l'esquerra i manifesta, entre d'altres coses: "(...) La societat té dos elements constitutius: Les classes burgeses i les classes populars; voler fer una esquerra sense acceptar per endavant aquesta classificació única, és caure en el defecte de crear una esquerra que sols es diferencia de la dreta, pel nom i per quatre lirismes vermells -- tan ridícols com passats de moda. La forma republicana considerada en abstracte, és tan negativa com la forma monàrquica; per a què la República sigui una efectivitat que determini un benestar al poble, ha de tenir per base el problema social; una República que no sàpiguí resoldre, si és que ja no va en camí de la solució, les qüestions socials; que no accepti integralment les aspiracions socialistes imprescindibles, avui, a tot partit esquerrista, és una República burgesa, negativa, que d'esquerra només en tindrà el nom, però ja mai aquella efectivitat que és la característica dels agrupaments esquerrans de la moderna política. Les esquerres moderades que són sinó filloles de la dreta, és a dir dretes vergonyants? Si precisament el fracàs de les esquerres a Catalunya no ha tingut altra causa que la manca de consistència en les llurs ideologies, ja que no actuaven com esquerres, sinó com a dretes disfressades amb robatge vermell. - S'han volgut aprofitar desferres històriques molt respectables per l'edat, però que són un llast tan feixuc com inadaptable als corrents de la política moderna; i, en el cas particular del nacionalisme republicà, han estat un mitjà excel·lent per al seu fracàs ja que el concebre l'Estat-República no pensaven amb Catalunya." F. Rosell reivindicava la necessitat d'una esquerra "pura i essencialment nacionalista, però veritablement esquerrana", ja que les esquerres a Catalunya, havien estat fins aleshores "esquerres espanyoles", "esquerres de Catalunya, amb premsa castellana i amb propagandes bilingües; esquerres absolutament provincianes, i amb homes d'una tan feble consistència política, que al menor incident, al més petit fracàs del partit, han anat a engroixir les fileres dels partits monàrquics de l'Estat Espanyol."

Martí i Julià, enfi, faria la crítica de la UENR i de les seves --- aliances, a la seva conferència, pronunciada el 27 de maig de 1916 al CADCI, sobre l'actualitat del nacionalisme de Catalunya i recensióada per "La Nació" del 3 de juny de 1916, p. 7: després de criticar que la UENR es formés sota la base de la confluència del CNR --- amb "els partits republicans", que porten damunt seu la rèmor política de l'Estat i estan mancats d'aquella puresa que necessiten els moviments alliberadors", Martí i Julià enumeraria els quatre "pecats capitals" que havia comés la UENR: "el de voler atreure's a la Unió (Catalanista), mentre el seu esperit s'inclinava a donar més importància al republicanisme que no al nacionalisme; aliar-se amb els partits antic republicans dels que prengué l'estil verbalista, intrigant i insincer; aliar-se amb els radicals, els eterns enemics de Catalunya, i, finalment, l'ésser protegits en les darreres eleccions pel Govern, go que permeté a l'Alba poder dir, en plé Congrés, que ell creia haver servit a l'Estat a l'haver secut a l'esquerra catalana (aplaudiments)."

(53 bis) V. més endavant, el que escrivim, a la p. 364.

(54) V. capítol tercer, p. 22 i 23, i notes corresponents.

V. més amunt, p. 260. Sobre la dissolució i reorganització de la CNT recordi's les precisions de Xavier Cuadrat al seu llibre Socialismo y anarquismo en Cataluña. Los orígenes de la CNT. - Madrid, 1976, p. 585 i sgs, i que esmentàvem a la nota 7 del capítol anterior. Les confusions de dates pel que fa a la reorganització de la CNT, es deguda, en bona part, com assenyala Xavier Cuadrat a la confusió de la CNT amb la secció catalana, la CRT de Catalunya. Segons Xavier Cuadrat, la reorganització de la CNT es duria a terme el 1915.

(55) "El Poble Català", 5 d'octubre de 1914. "La Publicidad". 10 d'octubre de 1914. El 31 d'octubre de 1914, hom convocaria una assemblea de delegats i juntes de sindicats per a tractar de la mateixa qüestió, segons anunci de "El Poble Català" del 30 d'octubre de 1914. La informació assabentava que, malgrat acabar-se el plaç 15 dies -- que hom havia donat a l'acte de Belles Arts, segons el qual si no quedava solucionat el conflicte, "el poble determini l'actitud que deu prendre", el comité de les federacions obreres no s'havia proposat de convocar vaga general.

"El Poble Català" del 6 d'octubre de 1914, assabentava també que la "Confederació General del Treball de Catalunya, dirigí a la Cambra Oficial de la Propietat Urbana una comunicació interessant el con--

curs d'aquesta corporació per a normalitzar el treball en les crítiques circumstàncies perquè travessa Barcelona i en vista de la paralització de l'activitat productora que cada dia es va accentuant -- més a Barcelona, indicant alguns mètodes conduents a aquest objecte."

- (56) V. més amunt, p. 25 i sgs. V. nota 29 d'aquest capítol. BALCELLS, A.- El sindicalisme a Barcelona, p. 16. LLADONOSA, M.- op. cit., p. 26. Les reunions dels diversos indicats i de rams anaven produint-se -- amb l'objecte de sindicalitzar la classe treballadora. Així els lamparers, courers i llauners ("El Poble Català" del 2 d'octubre de -- 1914), els electricistes que es reunien el 21 de novembre de 1914 -- en reunió general extraordinària a fi de fer tasca de reorganització i de propaganda "perquè no quedi ni un obrer que no formi part de llur sindicat" ("El Poble Català", 27 de novembre de 1914), etc.
- (57) V. la recensió del míting de la CNT i de la UGT per l'abaratiment -- de les subsistències, el 15 d'octubre de 1916, a "El Poble Català" del 16 d'octubre. El document de la UGT i CNT de convocatòria de la vaga per al dia 18 de desembre de 1916, al mateix diari del 26 de -- novembre de 1916. Una recensió de la mateixa a "La Nació" del 23 de desembre de 1916. BALCELLS, A.- op. cit., p. 16-17. LLADONOSA, M.- op.
- (58) GARCIA VENERO, M.- Historia de las Internacionales en España, T. II. 1914-1936. Madrid, 1957, p. 150-151. El text del manifest a LACOMBA, J.A.- op. cit., p. 406. BALCELLS, A.- op. cit., p. 17.
- (59) V. LLADONOSA, M.- op. cit., p. 28 i sgs.
- (60) LLADONOSA, M.- op. cit., p. 31 i sgs. V.p. 55 i sgs., etc.
- (61) PESTAÑA, A.- Lo que aprendí en la vida, II, p. 63. BALCELLS, A.- op. cit., p. 15. LLADONOSA, M.- op. cit., p. 28.
- (62) Sobre la crisi de 1917, V. el llibre i la bibliografia que conté de LACOMBA, J.A., citat, La crisis española de 1917; BALCELLS, A.- op. cit., p. 17 i sgs. V. també POBLET, J.M.- Aquell any 1917.- Barcelona, 1971. TUÑON DE LARA, M.- El movimiento obrero en la historia de España.- Madrid, 1972, p. 539 i sgs. LLADONOSA, M.- op. cit., p. 36 i sgs.
- (63) Així, per exemple, "Solidaridad Obrera", el 12 de juny de 1917, publicava un editorial, titulat El volcán social: El pueblo, el ejército y el rey, en el qual l'editorialista s'interrogava sobre l'actitud de l'exèrcit envers el poble en aquella avinantesa revolucio-

nària: "Falta saber si el pueblo tendrá en contra a sus propios hijos o si como en Rusia levanta las armas (l'exèrcit) contra el enemigo del pueblo español".

- (64) PESTANYA, A.- Lo que aprendí en la vida, I, p. 64-65
- (65) LACOMBA, J.A.- op. cit., p. 256-257: "La radical diferencia de tono y contenido entre el manifiesto anarquista del 17 de julio y el socialista y ugetista del 12 de agosto, evidencian los distintos conceptos que de la revolución a realizar y los objetivos a conseguir tenían las dos sindicales". El text d'Ambdues declaracions, al llibre del mateix Lacomba, p. 251 i 472.
- (66) MOLAS, I.- op. cit., p. 113: "Comptant, concs, la Lliga Regionalista amb el suport de la burgesia catalana, i, en general, de l'espanyola, amb l'ajuda, a través del republicanisme, de la petita burgesia d'àmplies zones, i, a través del socialisme i el sindicalisme, de la classe obrera organitzada, i al mateix temps comptant amb el suposat suport passiu de les Juntes Militars, s'anava a llançar a una acció de rebel·lió: l'Assemblea de Parlamentaris, la creació d'un contrapoder. Les dificultats, d'altra banda, eren considerables: fer una revolució sense llançar-se al carrer i tot mantenint-ne allunyada la classe obrera; fer una revolució amb ordre i sense violència. Tasca ben difícil. Conscient de la seva mateixa feblesa com a classe i com a força política, a l'hora d'escollir compromisos, la burgesia s'estimà més bescanviar el compromís amb les forces republicanes i obreres per l'acord amb l'ordre establert. Deixà d'ésser cap d'una rebel·lió, que sense ella perdia la seva força, - per a passar a ésser un component de l'establishment, un copartípic. Aquest intent de revolució política burgesa, potser pel mateix retard a produir-se, però també per la feblesa de la seva força social impulsora, se saldà amb un acord, i amb un acord, a més, en el qual no es quedava en una posició dominant, sinó en una situació subordinada."
- (67) "La manca de confiança dels regionalistes d'aconseguir portar a terme una reforma radical sota llur direcció, sense ésser ultrapassats, era massa intensa -escriu I. Molas al seu llibre esmentat (p.117-118)-. El predomini republicà i socialista fora de Catalunya, dins el moviment, era una realitat indefugible. La Lliga Regionalista havia de triar entre un moviment revolucionari o una reforma des de l'interior del sistema. Però si abandonava un enfocament revolucio-

nari del problema s'havia de situar dins el marc polític del règim i intentar trencar l'equilibri polític existent, trobar el seu espai en el poder, i, des d'allà, estendre's i irradiar a la resta d'Espanya. La seva reforma només podia passar per aquest camí; l'altre, tard o d'hora, conduiria al predomini de l'esquerra, a la república. La Lliga anava a repetir el mateix procés que s'havia produït a Catalunya, on el partit, de fet, no havia existit plenament abans de tenir persones en llocs de govern. El seu progrés, a salts i al mateix temps a nivells successius de potència i representació, s'ha de tenir molt present (1901= representació a Corts i Ajuntament; 1906= presidència de la Diputació de Barcelona; 1914= formació i direcció de la Mancomunitat de Catalunya). Igualment, cal no menystenir la profunda desconfiança dels dirigents regionalistes en una possibilitat de canvi radical, i la por de la seva base a qualsevol mena d'alteració de l'ordre establert."

- (68) BRENNAN, G.- El laberinto español.- Paris, 1962, p. 137. SALCELLS, A.- op. cit., p. 46. PEIRATS, J.- La CNT en la revolución española, I, Paris, 1971 (2ª edició), p. 27.
- (69) FERRER, J.- Layret (1880-1920).- Barcelona, 1971, SALCELLS, A.- La figura de Francesc Layret dins la història contemporània de Catalunya.- "Serra d'Or", 13 de març de 1971, p. 13-16.
- (70) Per al socialisme a Catalunya, v. la important tesi doctoral de Xavier Cuadrat, Socialismo y nacionalismo en Cataluña: 1899-1918, llegida el novembre de 1974 a la Facultat de Ciències Polítiques i Sociologia de la Universitat Complutense de Madrid.
- (71) V. capítol tercer, p. 90 i 91, i notes corresponents. V. també CUCURULL, F.- Panoràmica del nacionalisme català, IV. Del 1914 al 1931.- Paris, 1975, p. 14 i sgs. "La Unió Catalanista -subratlla Fèlix Cucurull-, en fer-se seva la doctrina socialista independentista del Dr. Martí i Julià, esdevé el primer partit socialista de Catalunya, antecedent immediat de la Unió Socialista de Catalunya" (p. 16), si bé, com el mateix Cucurull reconeix, "La Unió Catalanista, contra tot el que hom intentava, no es va convertir en el gran partit socialista català"
- (72) El nou programa de la Unió Catalanista, plantejà tensions interiors que sortiren a la llum pública. Així, "La Veu de Catalunya" del 8 de gener de 1915 informa de diverses protestes per part de la Lliga Espiritual de N.S. de Montserrat, entitat adherida; "La Costa de Lle-

vant" de Canet de Mar i el "Diari de Sabadell", que protesta pel refús d'una esmena presentada pel Centre Català de Sabadell al Consell General de la Unió. "La Veu de Catalunya" dedicarà diversos espais durant el mes de gener de 1915 a remarcar les divergències d'personalitats i centres envers els acords del Consell General de la Unió de finals de 1914; àdhuc arribaria a produir-se algun cas d'expulsió com la que dictà el darrer Consell General de representants de la Unió Catalanista respecte del Centre Catalanista de Girona i de sa Comarca, segons "La Veu de Catalunya" del 18 de gener de 1915.

- (73) Martí Julià, exposaria Les orientacions de la Unió Catalanista a la Sala d'Actes del CADCI el 13 de juny de 1915. V., el text taquigrafiat a "La Nació" del 3 de juliol de 1915. Félix Cucurull el reproduceix al seu llibre esmentat, p. 79-84. Félix Cucurull, reproduceix, també, d'altres textos de Serra i Moret -vice president de la Unió-, de la Junta Permanent de la Unió Catalanista, i del mateix Martí Julià, exponent del pensament d'aquest sector de la Unió. Com exemple de l'actuació de Martí Julià, podem citar dues conferències pronunciades, una a l'Ateneu Racionalista de Sants -centre llibertari- sobre educació el 13 de març de 1915 ("Renaixement", 16 de març de 1915) i l'altra al local del Sindicat canetista dels Lamparers, Llauners, Fumistes i Fonedors en Ferro, en un cicle de xerrades, el 6 de novembre de 1915, sobre "Les injustícies de la riquesa individualista" -- ("La Nació", 13 de novembre de 1915). Igualment podríem seguir les conferències de Serra i Moret, per exemple la pronunciada sobre "La socialització de la terra" el 17 de juliol de 1915 al Casal Catalanista del Districte III ("Renaixement" del 25 de juliol de 1915, p. 384-387). La revista "Renaixement", el 15 d'abril de 1915, reproduïa el manifest de la minoria d'esquerra de la Social Democràcia Alemanya, signat per Karl Liebknecht, Ledelour, Ruhle, Franz Mehring, Clara Zetkin i Rosa Luxemburg, per "la pau i la justícia". "La Nació" és una font excel·lent de textos d'aquest nucli de la Unió Catalanista sobre el nacionalisme, el socialisme, i els problemes del sindicalisme i la classe obrera a Catalunya. Així, "La Nació" dedicarà espais al cicle de conferències esmentat del Sindicat de Lamparers-Llauners, ajudarà, a través de les seves planes amb articles i comentaris, com veurem més endavant, a la formació de l'actiu Gremi de Viatjans i Correïers del CADCI, dedicarà nombrosos espais als conflictes socials; i haurà de defensar-se dels qui no acceptaven en la seva voluntat d'integrar el nacionalisme amb el socialisme i els acusaven de desorientadors i

confusionaris (Ni desorientadors ni confusionistes. "La Nació" del 8 de juliol, de 1916, p. 1). La seva manera de concebre el sindicalisme, era de totes maneres allunyada de l'anarcosindicalisme: "L'acció sindical obrera deu encarrilar-se cap a una orientació que rebutgi, per si mateixa, les sistemàtiques violències i els permanents revolucionarismes, ja que és una tasca més profitosa per a l'obreri me la divulgació, primer, i la pràctica, després, de sistemes de lluita basats en l'ordre i en l'interesa i fortitud de les demandes que a la burgesia es facin, que no pas l'acció desordenada i rubler-ta de convulsions epilèptiques, que, si alguna eficàcia tenen, no se rà tal per als obrers, ja que serà del tot favorable als estaments poderosos. Avui l'acció immediata del proletariat és fer demandes -- que millorin les seves condicions de treball i, a l'ensem i com a natural conseqüència, porti en sí l'acostament de l'organització social moderna i humaníssima, que tots els homes justs i generosos anhelem veure instaurada. (...)" (El mòbil de l'actuació sindical.-"La Nació", 20 de novembre de 1915, p. 1).

V. també un comentari sobre "Solidaridad Obrera" a "La Nació" el 22 d'abril de 1916, p. 2: El diari obrer.

Pel que fa a l'atenció de les condicions de vida, com a conseqüència de la crisi, V. l'article, esmentat en una altra nota, de Pere de Prades, Els jornals i les subsistències, publicat a "La Nació" -- del 2 d'octubre de 1916, p. 3.

"La Nació", per una altra banda, el 2 d'octubre de 1915, havia dedicat un número extraordinari a "com viu l'obrer a Barcelona". Alguns altres títols d'articles són igualment significatius: L'acció socialista i la renovació de l'Europa, per Martí Julià, el 7 d'agost de 1915; Nacionalisme i socialisme, convergència d'ideals, sense signatura, el 9 de desembre de 1916; Catalanisme és socialisme, per Marià Mirabent, el 17 de juny de 1916; etc. En un altre article, assenyallem enfi, el 17 de juliol de 1915, Al vol, sense signatura, hom subratllava "El socialisme alemany no serà patró per al món. La socialdemocràcia ha estat i és el socialisme imperial". Alhora, "La Nació" accentuarà els atacs contra La Lliga Regionalista i "La Veu de Catalunya". Entre els seus col.laboradors, diversos seran del CADCI: Jaume Cardús, Ràfols i Camí, Manuel Juliachs, F. Xavier Casals, Domènec Carrové i Viola, a part d'altres que, si més no, en èpoques anteriors, hi havien figurat: Grant i Sala, Alcàntara i Gusart. També, "Renaixement", com hem vist és una bona font per a estudiar

aquest intent de confluència del catalanisme amb l'obrerisme. Un membre de la Federació Catalana del PSCE, J. Recasens i Mercadé, alguns cops hi publicarà articles que, d'acord amb les tesis psocistes, refusarà la possible creació de "partits socialista-nacionalistes o nacionalista-socialistes o, senzillament, socialistes-catalans enfront del partit adherit a la Internacional" ("Renaixement", 20 d'abril de 1916, p. 248, tesi que, amb un altre color, cobria la mateixa mercaderia sucursalista i provinciana que liberals i conservadors havien volgut passar, mitjançant el caciquisme, i que havien vist frustrar a partir de les eleccions dels quatre presidents del 1901. A "Renaixement" també, Recasens i Mercadé, hi publicaria altres escrits, - per exemple, Política obrera i política burgesa, el 18 de maig de -- 1916, p. 288. Pel que fa a aquesta qüestió de les posicions del PSCE respecte del nacionalisme, hem de subratllar que el 1915, segons --- afirma Xavier Cuadrat existia "Una defensa del Nacionalismo, por parte de un reducido grupo de afiliados al PSCE. Estos se daban cuenta de que la aceptación del "hecho diferencial" catalán, con las subsiguientes consecuencias políticas, debían ser incorporados al Programa del Partido como mejor, y casi única, solución para ampliar la base socialista en Cataluña. Dicha incorporación podría haber facilitado la captación por el PSCE de un sector del proletariado catalán -- que calificaríamos de "nacionalista". CUADRAT, X.- La cuestión catalana y el PSCE: algunas consideraciones. - "Perspectiva Social" nº 5, Barcelona, 1975, p. 155. V. també del mateix Xavier Cuadrat, El debate sobre socialismo y nacionalismo de agosto-diciembre de 1915. - "Revista de Estudios Sociales", nºs 12-13, Madrid Septiembre 1974-Abril 1975.- p. 59-90. Els treballs formen part de la seva tesi doctoral - esmentada. "Renaixement", igualment presta atenció al socialisme internacional: V., per exemple, La conferència socialista de Londres, a "Renaixement" del 25 de febrer de 1915, p. 111, que manifesta el "més gran entusiasme per la conferència", pels, "acords votats" i -- subratlla el seu "goig" perquè "els socialistes d'Europa en aquests moments solemníssims hagin concertat tan bellament les aspiracions - nacionalistes que els mou a la lluita. Però ens dol en tota l'ànima que nostra aimada Catalunya no estigui encara entre els pobles la -- lluita dels quals per la llibertat nacional té ja un caràcter nacional."

- (74) "La Nació" del 16 d'octubre de 1915. "La Nació" del 6 de novembre de 1915, informa dels noms dels candidats. La candidatura era formada -

per quatre comerciants, tres industrials, un fabricant, dos advocats dos metges, un enginyer, i un artista.

- (75) "El Poble Català" del 26 de juliol de 1916 comenta la proposta de la Junta Permanent de presentar al Consell General de la Unió Catalanista la dissolució d'aquesta darrera: "La dissolució vé a demostrar -- que les idees més nobles i més acceptables no són beneficioses al -- país, si el partit que les sustenta no es proposa de portar-les a -- la pràctica per aquells procediments que a nosaltres ens han meres-- cut l'anatema de molts catalans que ara comencen a veure llur error" és a dir, l'actuació política. El Consell General, però, no acceptaria la dissolució i Martí Julià, Serra i Moret, Francesc X. Casals, Grant i Sala, Manen, Barceló i Macià Vallol dimitirien del seus càrrecs de la Junta Permanent de la Unió. V. "El Poble Català" del 15 d'agost de 1916. V. també "El Poble Català" del 17 d'agost de 1916. Fracassat l'intent de Martí Julià de renovar la Unió Catalanista, -- aquest "recomanaria públicament l'actitud de Macià, condemnaria novament la de la Lliga, però no pogué allargar l'activitat personal -- perquè morí el 1917".-ALBERTI, S.- op. cit., p. 395.

- (76) Els mateixos elements de la Unió Catalanista que havien assajat de renovar-la, continuarien, des d'altres perspectives, fidels a aquells plantejaments, com Serra i Moret. J. Grant i Sala, per exemple, el -- veiem conar una conferència al Centre Nacionalista Català sobre nacionalisme, subratllant que si el lema dels nacionalistes radicals -- abans era "el tot o res, avui cal que sigui Catalunya, Catalunya i Catalunya". La recensió a "La Veu de Catalunya" del 5 de juliol de -- 1918; una precisió de l'autor sobre la informació feta, al mateix -- diari del 7 de juliol.

A part de l'intent de fer l'Esquerra Catalanista per part de Rovira i Virgili, esmenten el periòdic nacionalista "La Pàtria", fet pels antics redactors de "El Poble Català", el 1914, i en el que hi trobem col.laboracions de Claudi Ametlla, Rovira i Virgili, Andreu Nin, Gabriel Alomar, Martí Julià, Jaume Brossa, Rafael Campalans, A. Semblancant, Marcel·lí Domingo, Pompeius Gener, Ignasi Iglesias, etc., i que conté força articles sobre tot d'Andreu Nin: L'organització -- sindical i els seus directors, el 6 de juny de 1914; El proletariat i la guerra, el 19 de juny de 1914; La Unió General de Treballadors, el 3 de juliol de 1914; aquest mateix número porta una informació -- sobre el IV Congrés Ordinari de la Federació Socialista Catalana, la

qual subratlla unes esmenes presentades al projecte de programa del Partit Socialista, de caire nacionalista, obra del mateix Àndreu -- Nin; La guerra del Marroc i la vaga general, el 10 de juliol de 1914 (darrer exemplar a la Biblioteca de Catalunya, de Barcelona). V. també, CUADRAT, X.- La cuestión catalana y el PSOE, op. cit., p. 148-149.

"El Poble Català", per la seva banda, després del Pacte de Sant Cerdasi, no deixà de prestar la seva atenció les qüestions i informacions obreres, malgrat la baixa general de tot i contingut del diari. V., per exemple, ALEU FIGUEROLA, J.- L'obrer i el nacionalisme .- -- "El Poble Català" del 19 de juny de 1915.

Pel que fa a l'anarcosindicalisme, és interessant d'esmentar tres -- articles publicats a "Solidaridad Obrera" el 13, 14 i 15 de març de 1917, per l'antic secretari de la CRT de Catalunya Manuel Andreu, -- sota el títol general Internacionalismo imperialista. ¿Es un principio de libertad el reconocimiento de las pequeñas nacionalidades?, -- en els quals considera el reconeixement de la personalitat i de la -- llibertat d'un poble com a un principi llibertari: "Cuanta más libertad adquiriera la colectividad, más libre será el individuo ... y esto me parece a mí un principio libertario", i en suport de les seves tesis aporta textos de Bakunín. L'apoliticisme o, millor, antipoliticisme "oficial" de la CNT i, en especial, de "Solidaridad Obrera" -- havia de donar, tanmateix, moltes altres mostres contràries a opcions polítiques de signe catalanista, freqüentment perquè darrera del nacionalisme català, hom hi veia la Lliga que era, en aquesta etapa, -- el portantveu catalanista més conegut públicament.

Els mateixos articles de Manuel Andreu a "Solidaridad Obrera", havien de trobar contraopinants. Un altre exemple: el 7 de maig de -- 1918, el mateix diari reproduïa una carta oberta del Grup de la Joventut Acrata a la Joventud Nacionalista Renaixença en el que afirmaven: "Os sentís catalanes, mientras nosotros laboramos para destruir las patrias, ya sean estas grandes o chicas" (...). "Aceptais el socialismo como idea y Cataluña como Patria, es más amplia, es -- el mundo." En un altre article, a "Solidaridad Obrera, el 10 de juliol de 1917, el diari qualificava els "sedicentes izquierdistas" de centre, "ya que hoy las verdaderas izquierdas, las propiamente dichas, son las sindicalistas y anarquistas". Davant de les eleccions, tots els grups eren posats al mateix sac; així el mateix diari, el -- 12 de març de 1917, amb motiu de les eleccions provincials, afirmava: "Ni los regionalistas, ni los lerrouxistas, ni los del BLCC (Bloc

Autonomista Republicà), podran dir que la classe treballadora està con ells". L'antipoliticisme cenetista duia igualment al refús -- del socialisme. Amb tot, recordem l'elogi fet a Martí Julià, amb -- motiu de la seva mort, probablement a causa de les seves posicions també contràries a l'acció política i de la seva honestat i integritat personal, a "Solidaridad Obrera" el 22 de juny de 1917 (Capítol tercer, nota 86). En un altre sentit, "Solidaridad Obrera", el 22 d'abril de 1918, informava de la interpel·lació de Macià al Govern, a les Corts, respecte de l'assassinat de Barret, tot "defen-- sant els obrers" i denunciant "els atropells de la política". V. també LLADONCSA, M.- op. cit., p. 123 i sgs.

Citem, finalment, que "El Poble Català" del 30 de gener de 1917 --- anunciava, seguint la informació d'un diari local "la propera formació d'un nucli socialista català, del qual teníem coneixement nosaltres des de fa molt temps i en el que hi han de figurar estimats -- amics nostres". No tenim cap altra notícia que s'arribés a formalitzar aquest nucli, o si, al final, fou el que esdevingué, l'abril de 1917, Partit Republicà Català.

- (77) Macià, el 1918 feia al Parlament declaracions independentistes ("El Poble", 9 de novembre de 1918); feia la interpel·lació esmentada a la nota anterior, amb motiu de l'assassinat de Barret, a part d'haver-se presentat, a les eleccions legislatives de febrer de 1918, a la mateixa candidatura de Largo Caballero, Alomar, Marcel·lí Domingo i Àngel Samblancat com a "representants veritables de l'esperit autonomista i revolucionari".- "Els Jacobins, fulla de reivindicació democràtica", 23 de febrer de 1918. Mesos després, aquest autonomisme havia esdevingut independentista, com hem vist, i Macià es negava a participar, en funció d'aquest independentisme, a la campanya per l'autonomia de finals de 1918 i començament de 1919. Aviat Macià anava a constituir la Federació Democràtica Nacionalista.
- (78) V. nota 50 d'aquest capítol. ALBERTI, S.- op. cit., p. 387.
- (79) AMETLLA, C.- op. cit., p. 337.
- (80) AMETLLA, C.- op. cit., p. 342.
- (81) Un testimoni que visqué aquells moments ens dona també la impressió de constituir els fets de 1917 la fita separadora de dues etapes. - Claudi Ametlla, a les seves Memòries esmentades, p. 389, subratlla que en "aquests mesos contorbats" de 1917, "acaba la normalitat donada a Espanya per la Restauració, i que aquí comença el desori que

havia de destruir la pau, amb els alts i baixos naturals, de que --
fruí el país cinquanta anys seguits." Certament, l'etapa que anava
a seguir era del tot diferent a l'anterior, si bé no faria més que
mostrar en el seu esclat les contradiccions internes contingudes en
l'anterior. Però, a la vista del que anava a seguir eren comprensi-
bles les aprehensions i queixes dels republicans de l'estil d'Ametlla
o Claudi Hurtado, perquè la nova etapa anava a enfonsar tot un con-
cepte de l'esquerra i a fer-ne eixir un altre.

(82) V. més amunt, p. 259.

(83) GALCERAN.- Questions socials. Els dependents de banca I.- "La Nació",
19 de febrer de 1916, p. 2. "La Nació" del 26 de febrer de 1916, p.3
porta la segona part de l'article.

(84) V. la nota 18 d'aquest capítol.

(85) ROGER I FIJÓS, P.- Una iniquitat.- "La Nació", 6 de novembre de 1915
p.4.

(86) CASALS, P.- Del món del treball. La família obrera, II.- "La Nació",
31 de juliol de 1915, p. 4. "El Poble Català" del 11 de febrer de -
1916, per la seva banda, descrivia les condicions de treball dels --
dependents en un article, titulat La dependència comercial: jornades
de 11 i 12 hores de treball "amb només un interval limitat per anar
a dinar", treball fins a la 1 o les 2 de la tarda els diumenges, i
"vida interna" "en infinitat de cases en què hi menja i dorm". "Con-
signarem aquí -afegeix- una de les bases que els forners presenta--
ren als seus patrons en la passada vaga encaminada a abolir el que
el dependent tingui que veure's obligat a viure dins d'una botiga,-
moltes vegades fosca i humida, i a estar en contínua relació amb el
patró, el que el cohibeix de moltes coses. Així mateix passa amb el
dependent i encara s'hi pot afegir les males condicions de l'habita-
ció havent de dormir quasi tots sobre taulells. És també motiu d'una
explotació en el sou, puix el patró s'estalvia d'aquesta manera al-
gunes pessetes mensuals que les hauria de donar si el dependent vis-
qués fora del comerç on treballa. (...) És molt arrelat entre els -
nostres comerciants el procediment de tenir els aprenents tres o --
quatre anys sense deixar-los sortir cap festa ni cap nit." "Nuestro
Programa" del 1 de maig de 1916, en un article titulat Vida externa,
signat per Klopodo, afirmava també que "quedan todavía algunas bas-
tantes casas en que se rige el antiguo sistema del internado".

(87) PONS I FERRERAS, R.- Memòria del Consell Directiu. Curs de 1914-1915

"Revista Anyal", 1915, p. 183. "Aquesta proposició -afegia- Pons i Ferreras, la férem mitjançant una circular adreçada a tots els socis, devent fer constar que varen ésser molt pocs, una ínfima quantitat, els qui no hi estigueren conformes". Mentre el perill d'entrada a la guerra subsistia, la circular restava en "disposició -- d'ésser aplicada". V. també "Acció", Setembre 1914, p. 2.

- (88) "Acció", agost 1914, p. 1, i "Acció", setembre, p. 2 i 10. La Secció d'Educació i Instrucció hi adreça el seu secretari, Ramon Aragones i Fontanet. A més, les Escoles Mercantils del Centre fóren representades pels socis Joaquim Estrems i Francesc Blanch, els -- quals juntament amb R. Rucabado, M. Vendrell, i F. Boter del Comité Executiu del Curs, i socis també del CADCI, donarien "algunes -- conferències reflex de l'esmentat curs", interromput el 11 d'agost a causa de la guerra com hem dit. V. el capítol anterior, p. 234 .
- (89) "Acció", desembre 1914, p. 4. El conflicte repercutí en concret sobre els professors Alphonse Lattes i Martial Margail dels cursos -- de francès, que foren substituïts provisionalment per M. Margail -- fill i M. Peldechez. La Memòria esmentada de Pons i Ferreras, p. 183, subratllava també: "El veure's privada d'algun dels seus professors més volguts i la manca de determinats llibres d'ensenyament, varen ésser altres tants conceptes pels que encara la mateixa Secció --- d'Educació i Instrucció ha tocat les conseqüències de la guerra". També, ARAGONES I FONTANET, R.- Memòria de la Secció Permanent --- d'Educació i Instrucció. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 192-193 insistia sobre aquestes dificultats, que pel que feia referència a aquells manca de llibres "ha motivat que la major part -- dels deixebles de classe d'idiomes s'hagin trobat sense llibre de text en el començament de llurs respectives classes; això ha ocasionat un gros perjudici als esmentats alumnes, així com a la desimbol tura econòmica d'aquesta Secció, ja que ha deixat d'obtenir un relatiu benefici, producte del que s'obté a la venda dels indicats llibres".
- (90) "Acció" d'octubre de 1914, p. 2 informava que "degut a les actuals circumstàncies, les delegacions del Centre als diversos estats en -- guerra, han quedat de fet suprimides, puig els nostres Delegats -- s'han vist precisats la majoria, a abandonar el territori de llur -- respectiva residència. Així, hem tingut el gust d'estrènyer les -- mans dels delegats a Paris, Londres, Colònia i Ginebra". A més el -- mateix butlletí enregistra les baixes dels delegats residents a --

Paterson (E.E.U.U.) i Brasil. El Cos de Delegats quedava circumscrit per tant a les ciutats de Ciudad del Pilar (Paraguai), Valladolid, Lima, San Juan de Puerto Rico, Casablanca, Madrid; Buenos Aires, Bahía Blanca, Jujuy, Santiago del Estero i Mendoza (Argentina); Santiago de Chile, Havana i Vigo.

- (91) "Acció" d'octubre de 1914, p. 8, assenyalava que les "circumstàncies coloroses actuals, que trastornen el món, han privat aquest estiu a molts dels nostres companys d'efectuar les seves habituals excursions pirinenques, que tenien en projecte, tenint d'accontentar-se en anar a passar els dies de vacances d'estiu a contrades properes de Barcelona".
- (92) Josep Puig i Esteve, al Consell General Extraordinari del 25 de juny de 1915, convocat a instàncies de la Comissió Administrativa de l'edifici social per a donar compte de la seva gestió durant l'exercici 1914-1915, manifestava diverses "consideracions sobre la situació econòmica del Centre, ben satisfactòria, com ho demostra l'esforç realitzat durant l'any transcorregut, que malgrat totes les contrarietats provinents de la situació perquè travessa nostre país i que en nostra casa es reflectiren intensament, es pot no sols atendre totes les necessitats socials, sinó entregar a la Comissió Administrativa, per al seu comès prop de 10.000 pts., més de les pressupostades."-"Acció", juliol 1915, p. 2. V. més avall la incidència del moment sobre la caixa de la Secció de Socors Mutus.
- (93) "Acció" d'abril de 1916, p. 1, en anunciar les festes del XIV Aniversari, subratllava que les "difícils circumstàncies perquè està travessant, com tots, el nostre país, ens ha obligat a reduir el nombre de festes, però malgrat això, esperem que, com tots els anys, tots els socis s'associaran a les mateixes (...)".
- (94) ESTREMS I BORRAS, J. Memòria de la Secció Permanent de Relació i Treball.- "Revista Anyal", 1915, p. 233. PONS I FERRERAS, R.- Memòria esmentada, "Revista Anyal" 1915, p. 183. V. també més endavant la nota 97.
- (95) PONS I FERRERAS, R.- Memòria cit., "Revista Anyal" 1915, p. 183.
- (96) "Acció" de setembre de 1914, p. 12, manifestava, tot referint-se a aquesta situació: (...) són molts els socis nostres que s'acosten a nosaltres buscant on guanyar-se el pa de cada dia. Nosaltres, és clar, no tenint ofertes, res podem fer per aminorar el seu mal que

recomanar-los-hi vulguin tenir un xic de paciència i esperar que - l'actual conflicte acabi per a bé de la humanitat tota. No obstant, aquesta Junta s'ha dirigit a diferents cases de les més importants oferint-los-hi el nostre registre de col·locacions."

Amadeu Hurtado, a les seves memòries citades, subratlla el desig-creença en aquells moments que el conflicte fos breu: "Tothom volia creure en una guerra curta, perquè la guerra llarga, solament d'uns mesos, era la fi del món" (p.241).

- (97) "Acció", novembre 1914, p. 7. També l'article Dependientes alerta!, del 1 de novembre de 1914: "Nuestra clase patronal que en todas -- ocasiones se distingue por su egoismo está cometiendo actualmente con los dependientes una gran injusticia, que es deber de nuestras asociaciones no dejar pasar sin la más enérgica protesta y llamar la atención de todos los compañeros por si se encuentran en este -- caso proceder según les aconseje su criterio y exigir su dignidad. En estos momentos de conmoción universal en que precisa más la con--servación de la serenidad en las diferentes clases sociales, se de--jan llevar nuestros jefes por el primer impulso de pánico, creyen--do pelagra el negocio establecido y suponiendo disminuirán cada -- día más las ventas, por efecto de las presentes circunstancias, -- proceden (...) a la reducción de personal de sus casas lanzando a la miseria a compañeros nuestros que fieles cumplidores de su de--ber se han sacrificado por la prosperidad del establecimiento años enteros, exponiendo hasta su propia salud en esas temporadas en -- que el trabajo, a pesar de lo largo de la jornada, nunca acaba (...). Si no se quiere reconocer el derecho al respeto a que somos acree--dores por nuestra obra productora, téngasenos al menos la atención, de no portarse con nosotros como procedería el ser más inhumano -- con su perro, que no le fuese de ninguna utilidad. El que esto sus--cribe sabe de algunas casas que han despedido dependientes porque sí, por seguir la corriente, casas de reconocida importancia y sol--vencia que han disminuido sus transacciones comerciales, en un gra--do tan mínimo que en comparación de la grave medida adoptada, se--ría ridículo hasta exteriorizarlo (...). Pensad en los compañeros cesantes por esta causa que empiezan ya a constituir un número res--petable."

- (98) RIBAS I PUIG, Josep M.- Secció Permanent de Socors Mutus.- "Revis--ta Anyal" 1915, p. 213. Segons aquesta Memòria de Ribas i Puig, -- les despeses pagades durant el curs 1914-1915 per la Secció de So-

cors Mutus, "en conceptes de cessantia", sumaren 1.980 ptas. "La -- crisi mercantil -subratllava- com a conseqüència de la guerra europea ha fet també que fossin tan crescuts els pagaments per cessantia, ja que fóren molts els estimats companys nostres que es vege-- ren mancats de treball, alguns d'ells fent llarg temps que presta-- ven llurs serveis en la mateixa casa a les ordes de gent po altruis-- ta i excessivament espantadissa, que vulguren immediatament fer -- economies suprimint personal que fins llavors havia contribuït amb -- els seus esforços a fer gros i potser fins en perjudici de la seva -- salut, més gros el saldo del compte de pèrdues i guanys." Val a dir, pel que fa a pagaments per cessantia, que la mateixa secció havia lliurat 300 pts. durant curs 1912-1913, i 430 durant el de 1913-1914.

V. CABALLER, A.- Secció Permanent de Socors Mutus.- "Revista Anyal" 1914, p. 103.

"Acció" de novembre de 1915, p. 3, subratllava també: "Hem tingut -- epidèmia, i ara mateix des de que ha esclatat el conflicte actual -- cau en nostre secretaria una pluja de cessanties, que algunes d'elles indignen al més tímid en veure la poca atenció de què han estat ob-- jectes bastants companys nostres per part dels seus caps. I a pesar de tot, i contra tot, la Secció ha correspost a tothom."

El mateix butlletí del mes de desembre de 1916, també insistia en -- el tema per a recomanar la inscripció de socis a la secció: "Els -- temps calamitosos que actualment estem travessant, les crisis de -- treball, les malalties, etc., fan que cada dia sigui més peremptò-- ria la necessitat de pertànyer a aquesta Secció de Socors Mutus, -- pels molts avantatges que proporciona als seus associats, entre al-- tres el subsidi per cessantia, cosa que molt poques entitats germa-- nes o similars compten" (p.3).

(99) "Acció", novembre de 1914, p. 7.

(100) "Acció", novembre 1914, p. 7-8. ESTREMS I BORRAS, J.- Memòria de -- la Secció de Relació i Treball. Curs de 1914-1915.- "Revista ---- Anyal" 1915, p. 235. Efemèrides de la Secció Permanent de Relació i Treball.- "Revista Anyal" 1915, p. 267-268. "Acció" de gener de 1915, p. 6. recomanava als socis l'adquisició de "segells", editats per la Comissió de Socors als Obrers en Vaga Forçosa, de la que en forma part aquesta Junta -de la Secció de Relació i Treball-, en -- representació del nostre estament". Segons el mateix butlletí, els segells eren venuts a cinc cèntims i havien estat dibuixats "pels millors artistes de Barcelona".

"El Poble Català", 24 novembre 1914. V. la nota següent.

(101) "El Poble Català", 24 d'octubre de 1914. "El Poble Català", en informar de l'escrit, adreçat pel CADCCI "a totes les entitats econòmiques de Barcelona i a totes aquelles que representen una organització sèria i veritable del patronat", perquè recomanessin "als elements que representen" "calma, i serenitat per a evitar l'extensió de l'actual injustificat pànic i les tristes conseqüències d'aquest" car eren "moltes les cases" que havien "tancat els seus establiments i despatxat a la dependència tenint prous medis per a resistir", remarcava i afegia que el "Centre demana al Patronat Català aquesta resistència en bé del mateix comerç i de la indústria i en ares --- d'aquesta solidaritat social i nacional que tant es predica i que --- certament és tan necessària en les presents circumstàncies". I assenyalava, al final: "En quant als seus socis propis, el Centre té establert, per mitjà de la seva Secció de Socors Mutus un passament als que es troben en aquests cassos; respecte dels altres dependents del Centre els ajudarà amb tots els seus mitjans en cas que pugui fer quelcom per ells, ja en el sentit de fer complir les disposicions vigents sobre acomiadament de personal, ja interessant-se per ells prop d'autoritats i patrons". També "El Poble Català" del 31 d'octubre de 1914, manifestava que la "Secció de Relació i Treball del Centre està procedint a l'enquesta sobre el nombre de dependents en vaga forçosa a conseqüència de l'actual crisi del treball, portada per la guerra europea (...), essent nombrosíssims els dependents que han acudit a la crida del Centre (...)".

(102) "Acció", desembre 1914, p. 8.

(103) "Acció", maig 1915, p. 8-9, transcriu les qüestions presentades i les respostes de la Cambra: 1. "Quins són els usos i costums que en general regulen a la plaça de Barcelona, l'acomiadament dels dependents de comerç? Contestà la Cambra que no existeixen tals usos de caràcter general." 2. "¿El mes d'anticipació que fixa el Codi de Comerç, comença a comptar-se en el dia de pagament de la mensualitat? A judici de la Cambra, el mes d'anticipació comença a comptar-se en el dia últim del mes en què té lloc l'acomiadament." 3. "¿Durant el mes d'expiració del contracte és costum que de les hores de treball se'n donin algunes al dependent per a cercar-se feina en altra casa? La Cambra nega que existeixi tal costum general, però reconeix que molts patrons donen dites hores al dependent acomiadat." 4. "¿Té dret el dependent acomiadat a demanar de la casa un certificat que

acrediti el temps de la seva permanència en aquella i l'honradesa i competència dels seus serveis?

A judici de la Cambra, el dependent sols té dret a un certificat -- que acrediti l'haver treballat a la casa."

- (104) Les xifres corresponen a espais compresos entre el 20 i el 20 de cada mes. La font és el butlletí "Acció", l'espai dedicat a la Secció de Relació i Treball", a partir del mes de novembre de 1915. Pel -- que fa a les dades anteriors, sols tenim l'estimació global que fa la Membria de la Secció Permanent de Relació i Treball. Curs de --- 1914-1915, publicada a la "Revista Anyal" de 1915, p. 233, que fixa el moviment de la Borsa per a aquest curs en 190 demandes i 64 ofertes; pel que fa a les 190 demandes, 102 corresponen a cessants i -- 88 són sol.licituds de millora, i pel que fa a les ofertes, 44 foren complertes i 20 retirades.
- (105) Encara que el butlletí "Acció" assenyala 22 ofertes i 14 demandes, a la vista de l'evolució general creiem que és un error del butlletí i que el correcte són les xifres a la inversa: 22 demandes i 14 ofertes. Ens inclina a pensar-ho, a més, el fet que normalment, "Acció" indica la xifra de demandes i després la d'ofertes, i, en canvi, el número d'"Acció" d'octubre de 1915 que conté les xifres del 20 d'agost al 20 de setembre de 1916, assenyala primer les ofertes i després les demandes. Per una altra banda, "Acció" d'octubre de 1917, que porta les xifres corresponents a les dates del 20 d'agost al 20 de setembre de 1917, subratlla el fet que les ofertes (39) fossin més que les demandes (30) "com mai havia succeït ni podíem preveure". V. també la nota 113, d'aquest capítol.
- (106) "Acció", febrer de 1917, p. 9. La raó de la manca de demandes de -- feina de meritori era deguda, segons precisava aquest mateix número de butlletí "a l'edat exigida en els estatuts per a ingressar al -- Centre". V. nota 104, d'aquest capítol.
- (107) "Acció", febrer 1916, p. 8.
- (108) V. aquest mateix capítol, p. 275.
- (109) "Acció", març 1915, p. 8. "(...) no tota la que seria de desitjar --afegeix hom--, però més que durant els mesos passats durant els --- quals a causa de les anormals circumstàncies que tothom coneix, son funcionament era quasi nul"; però, malgrat tot, prosseguia, "l'activitat que hi ha no és la necessària, car malauradament molts consocios encara estan en vaga".

- (110) "Acció", maig 1915, p. 9. La Memòria esmentada de la Secció de Relació i Treball del curs 1914-1915, publicada a la "Revista Anyal" 1915, p. 233, descriuria com l'atur de dependents, a causa que -- "nombroses cases dedicades al comerç exterior es veien precisades a acomiadar llurs empleats", produiria el fenomen de les demandes que "plovien en el nostre registre, sense trobar ofertes amb què nivellar l'existència en el mercat del treball", i subratllaria -- que "sortosament vingué una reacció encara que lenta, per a tal estat de coses", si bé aquesta no havia de trencar l'evolució general de la Borsa de Treball, com hem vist en el quadre més amunt exposat, i com les mateixes xifres del curs 1914-1915, citades a la nota 104 d'aquest capítol, palesaven.
- (111) V. la Memòria cit., "Revista Anyal" 1915, p. 233. "(...) aquesta -- feina no ha estat estèril -hom manifestava-, car alguna de les cases a les quals han estat enviades comunicacions de propaganda, -- s'han dirigit últimament a la nostra Borsa amb ofertes de treball. Devem fer constar també que algunes cases han contestat a la nostra comunicació amb paraules d'achesió i oferiment." També "Acció" d'octubre de 1914, p. 7; "Acció", març 1915, p. 8.
- (112) "Acció" d'octubre de 1914, p. 7, subratllava que "l'organització -- de nostre registre serà objecte d'importantes reformes posant-lo al nivell de les Borses millor organitzades de la nostra ciutat, de manera que, un cop passada la crisi que, com el de tot el món sofreix el nostre comerç, degut a colorosíssimes circumstàncies prou sapigudes de tothom i quan les cartes que enviem a les més importants cases de la nostra ciutat recomanant-los-hi la nostra Borsa, donin el fruit que n'esperem, podrem oferir als nostres consocis -- una Borsa del Treball que en tots els ordres res hi puga desitjar -- el més exigent." Aquesta reorganització fou de caire tècnic a fi -- de simplificar i agilitzar les seves tasques, alhora que hom li habilitava també noves sales. V. "Acció", abril 1915, p. 8. "Acció", setembre 1915, p. 15 conté les noves disposicions que regularitzarien el funcionament de la Borsa, amb data del 8 de juliol de 1915, signades per Pere Palà i Puig, president de la Secció de Relació i Treball. "Aquest sistema que aviat s'inaugurarà -subratllava el mateix butlletí "Acció"- serà el mateix que segueixen en les primeres borses d'Europa i permetrà que els serveis s'efectuïn amb més rapidesa en benefici de tothom". A finals de setembre de 1915 --- s'inaugurava el nou sistema, la tècnica i funcionament del qual --

era explicat per "Acció" d'octubre de 1915, p. 6. Les disposicions de funcionament esmentades, amb l'afegit que els socis que estiguessin en situació de cessants havien de presentar un certificat de bona conducta o aptitud, expedit per la darrera casa on haguessin treballat, esdevenien el "nou Reglament" de la Borsa, amb data del 10 de gener de 1918. L'"Acció" de març de 1918, p. 6, el publicava íntegrament. L'ús de la Borsa era per als socis del CACCI exclusivament "si almenys han transcorregut tres mesos després de la seva admissió en el mateix" (en el Centre); els seus serveis eren gratuïts i per a gaudir-ne, calia "inscriure's prèviament", i els cessants -- presentar, com hem dit abans, "un certificat de bona conducta o -- aptitud". La inscripció havia de renovar-se una vegada al mes si l'inscrit era cessant, un cop cada dos mesos si estava ja col·locat i desitjava millorament de feina. Passats deu dies de la data de renovació de la inscripció, aquesta fóra anul·lada. El soci, havia també de donar compte del resultat de l'entrevista amb la casa a la qual hagués estat adreçat per la Borsa. Finalment, el reglament advertia que el no compliment del reglament o el mal ús de la Borsa podria donar lloc a l'exclusió de l'interessat dels beneficis d'aquesta.

- (113) Freqüentment, el butlletí "Acció" es queixava que molts socis inscrits a la Borsa de Treball no renovaven el full d'inscripció o -- que d'altres, en haver trobat feina, no ho comunicaven, fets que -- entorpien el funcionament del "nostre registre, car passa molt sovint que per a una col·locació enviem a buscar un company que ja -- està col·locat i en canvi altres que no ho estan encara, no són -- avisats per haver caducat la seva fulla". El butlletí, demanava, -- en conseqüència, que els socis s'esmercessin a complir les normes de la Borsa. La petició que aquests omplissin els fulls de renovació era constantment repetida pel butlletí "Acció". V. per exemple "Acció" de març de 1916, p. 3. "Acció" de setembre de 1917, p. 17, subratllava que malgrat que a "la Memòria de la Secció del finit -- curs 1916-1917, fèiem remarcar la progressió experimentada per -- aquest organisme des de la seva fundació", no "ens sentim prou satisfets per això; voldríem que de butlletins de demanda se'n omplissin molts més, naturalment en sol·licitud de millora. El promig de 40 demandes mensuals de l'any passat, no creiem pas que sigui proporcional al creixentíssim nombre de socis del Centre. No podem capir aquest allunyament dels nostres companys amb la Borsa --

de Treball, institució que ofereix tota mena de garanties als seus inscrits, car la reserva més absoluta hi és observada. (...)" El mateix butlletí, remarcava també la necessitat de treballar perquè augmentessin també les ofertes, "fins a convertir la nostra Borsa en la primera de Barcelona dintre del seu ram", car, per una altra banda, el més lògic era -afirmaven- que un comerciant cerqués un dependent de l'especialitat que fos al CADCI, "amb el seu extraordinari contingent de socis", que podia "assegurar-li per endavant que entre aquests bé hi haurà el subjecte quines aptituds coincideixin exactament amb les exigides pel patró".

"Acció" d'octubre de 1917, en comentar el fet insòlit, ja citat, -que, entre el 20 d'agost i el 20 de setembre, s'haguessin produït més ofertes que demandes, subratllava: "Vàrem dir -al número anterior d'"Acció"- que estàvem mancats de butlletins de demanda, i -el resum que publiquem més amunt, n'és la prova més convincent: les ofertes -com mai havia succeït ni podíem preveure- han sobrepujat a les demandes. Altres vegades no ens havíem amagat de dir que havíem de deixar incomplertes places que per a especialitats determinades se'ns oferien. I no volem pas creure que tots els nostres -- associats estiguin satisfets de la seva situació actual (...). Justament, el millor mitjà de defensa de la nostra classe, no pot ésser, de moment, cap altre. La conquesta de positius avantatges pel nostre estament, no pot consistir, avui per avui, en altra cosa -que en l'ocupació de les places més considerades i millor retribuïdes. I, aleshores, ¿per què els nostres companys que se senten amb disposició per a avançar en aquest camí ascensional, no venen cap a nosaltres, sense pressa, sense precipitacions, a posar-se a l'aguait per a quan es presenti el cas?" "Acció", de novembre de 1917, p. 5. assenyalava que les recomanacions perquè els socis -- s'inscrivissin a la Borsa "comencen a donar algun resultat", a la vista de l'augment de les demandes fetes entre el 20 de setembre i el 20 d'octubre (73).

Per a estimular l'aplicació dels inscrits a l'acompliment de les normes, "Acció" d'abril de 1918, p. 5. anunciava que hom atorgaria la mateixa preferència que als cessants, "a aquells socis que faci sis mesos que tinguin registrada la seva fulla de demanda i hagin complert degudament en aquest interregne amb les prescripcions del Reglament de la Borsa de Treball." Assenyalem, finalment, que l'"Acció" d'abril de 1916, p. 7. informava de l'escrit

del delegat del Centre a Montpeller, Josep Llanas, el qual notificava "la manca de dependents que es nota a la dita ciutat i l'ho--ritzó que s'obre per als que d'aquí vulguin anar-hi. Diu que la -- falta és en totes les especialitats i que s'ofereixen bons sous." Els socis que s'hi interessessin, acabava la nota, podien passar per la Secció de Relació i Treball on rebrien la informació escaient.

- (114) Segons deia el text tramés a totes les societats obreres. V. "El Poble Català" del 22 d'octubre de 1914.
- (115) El Comité fou format, a més de l'Associació de la Dependència Mercantil, per la Cambra Regional de Societats Cooperatives de Catalunya-Balears, Federació d'Obrers del Ram de la Construcció de Barcelona, i del seu radi, Lliga de Corredors i Representants, Societat d'Obrers Tonelers, Centre de Cobradors i Mossos de la Banca, - Indústria i Comerç, i l'Art de la Sastreria. S'ampliaria, com hem dit, amb la CNT, i la Societat de Cotxers La Fraternal i l'Art --- d'Imprimir. V. "Nuestro Programa", 1 de novembre de 1915, p. 1 -- "Nuestro Programa", 1 de desembre de 1915, p. 1; "El Poble Català", 25 d'octubre de 1915.
- (116) "Acció", febrer 1916, p. 8. V. més endavant, en aquest mateix capítol, p. 223.
- (117) "Nuestro Programa", 1 de desembre de 1915, p. 2. La campanya havia de basar-se en la col·locació de "carteles demostrativos del aumento en el precio de las subsistencias", demostració de la "diferencia de los jornales y de los alquileres desde ocho años atrás, haciendo resaltar el favoritismo de que son objeto los propietarios en las cuestiones de deshaucio", i la realització "de actos públicos en todas las barriadas, preliminares de un acto monstruo que llame la atención de toda España." V. també, "La Nación", 27 de novembre de 1915.
- (118) "Nuestro Programa", 1 de febrer de 1916, p. 2.
- (119) V. nota 19. "Nuestro Programa", 1 de febrer de 1916, p. 2. Signaven la convocatòria del Comité Pro Subsistències, Pere Gorgas (Associació de la Dependència Mercantil), Josep Elias (Federació del Ram de la Construcció), Salvador Serradell (Centre de Cobradors i Mossos de Banca i Borsa), Isidre Panió (Societat de Tonelers), Josep Puig Miralles (Art de la Sastreria), Joan Coloma (Comité Comarcal de Cooperatives), Maties Albiol (Cambra Regional de Cooperati-

ves), Angel Pestaga (Confederació Nacional del Treball), Adolf Bueso (Unió Obrera de l'Art d'Imprimir). V. "La Vanguardia", 13 de gener de 1916; "El Poble Català" del 13 de gener de 1916.

A la nota 21, esmentàvem la participació d'aquest Comité a les reunions de la Junta de Subsistències. Pere Gorga, president de L'Associació de la Dependència Mercantil i representant del mateix, hi defensaria la necessitat de suprimir "l'impost d'utilitats dels -- sous modestos dels dependents".- "El Poble Català", 13 de gener de 1916. I, concretament, a la reunió del 14 de gener, al Govern Civil, la Junta de Subsistències, també a proposta de Pere Gorga, -- aprovaria una moció en el mateix sentit: "Se solicitará del Estado la suspensión del impuesto de utilidades sobre los sueldos inferiores a 250 pts. mensuales, obligándose a las entidades o comerciantes que hoy lo satisfacen, a no reducirlo del sueldo asignado, al entregar dicha cantidad a sus dependientes."- "La Vanguardia", 15 de gener de 1916.

- (120) "El Diluvio", 7 de febrer de 1916. Al míting, Pere Gorga, iniciaria els parlaments, tot manifestant que les conclusions aprovades a l'assemblea del 15 de gener de 1916 no havien trobat "el menor -- eco en las esferas gubernamentales", raó per la qual s'havia convocat l'acte present, "para acordar el camino a seguir con el fin de acabar con todo lo que hoy hace insupportable la vida del obrero". "Unámonos (...) -diria- contra la mezquindad patronal y la avaricia de los acaparadores(...)". Elias, de la Federació del Ram de la Construcció, reconeixeria que la crisi era causada pel conflicte europeu, però "que los Gobiernos y las llamadas clases vivas parece se complacen en agravar, con menosprecio de las leyes y provecho de acaparadores y propietarios". Expressà també "su desconfianza en la eficacia de las medidas legales, a la vez que su fe en la acción directa con los patronos, que son los que inmediatamente recogen el fruto de la labor obrera" i acabaria insistint en l'exortació "a los reunidos a abandonar la via hasta ahora seguida, por la que no se ha de conseguir resultado alguno". Bueso, de l'Art d'imprimir, per la seva banda, manifestava "con gran empeño que el Comité que presidía el acto es netamente obrero, sin ingerencias -- ajenas", i "que su fracaso es debido a la falta de cooperación del pueblo". Afegia més endavant que calien "acuerdos que sean como un ultimátum a nuestros opresores y si se frustra este imitemos a nuestros compañeros hambrientos de Buenos Aires, que toman por su mano

lo que contra ley se les niega". Bueso denunciava també l'Ajunta--ment per no interessar-se en el conflicte "recabando la aplicación de la ley de subsistencias, que el orador cree tiene virtualidad - bastante para solucionar el conflicto", així com "la voracidad de los caseros", per a oposar-se a la qual "sería bien conminar a la Cámara de la Propiedad a que los abarate y, en caso de no conse---guirlo, se impone una huelga de inquilinos, contra la cual nada po_{dr}án los deshaucios"; i acabaria també amb una amenaça: "El Comité ha cumplido su deber; demos el último paso por las vías legales y si nada conseguimos imitemos a nuestros compañeros de Buenos Aires".

Abril, de la Cambra Regional de Cooperatives, no deixaria tampoc - de fer una referència en el mateix sentit: "Trabajamos y no podemos comer; se conculca nuestro derecho a vivir y quizás se nos impulsa a tomar por nuestra mano lo que se nos debe por ley". Navarro, afir_{ma}ria, enfi, en tractar de la problemàtica dels lloguers, que la - "plusvalia de las fincas urbanas, derivada de la riqueza y prospe--ridad de la ciudad en que radican, no es patrimonio de los propie--tarios, sino de la colectividad que ha creado las riquezas elevado_{ras} del valor de las fincas". Pere Gorga, clouria els discursos i a les diverses denúncies fetes durant l'acte, hi afegiria la dels "depósitos que exigen los propietarios al contratar el alquiler de una vivienda, práctica ofensiva que hay que combatir".

- (121) "El Diluvio", 7 de febrer de 1916; "El Poble Català", 7 de febrer de 1916.
- (122) V. p. 257-259.
- (123) V. l'apartat anterior, p. 5
- (124) V. la nota 24 bis.
- (125) "El Poble Català", 16 de març de 1916. Segons la recensió de "Nues_{tro} Programa" del 1 d'abril de 1916, s'adheriren a l'acte el Cen_{tre} de Mossos i Cobradors de Banca, Indústria i Comerç, l'Associa_{ció} de la Dependència Mercantil i el periòdic "El Dependiente Espa_{ñol}" de Madrid. Hom hi advocà per l'associació dels dependents com a únic mitjà de lluita per les seves millores i fer front "a las - penosas circunstancias actuales que han venido a empeorar la ya ma_{la} situación económica de los dependientes". Al míting, també, es varen llançar "duros ataques a las cooperativas obreras por la des_{consideración} y explotación de que son objeto sus dependientes y - empleados lo que está en contraposición con la clase de personas a

quienes pertenecen las cuales, a su vez, protestan de la explotación de que ellos son víctimas por parte de la burguesía. Ellos, -- pues, deberían procurar no convertirse en explotadores de sus dependientes." El govern i els polítics foren fustigats i, finalment, s'hi aprovaren unes conclusions de protesta davant l'actitud "benévola del Gobierno para con los agiotistas y acaparadores", de sollicitud a la Cambra Regional de Cooperatives perquè interessés "tanto a las asociadas como no, fijen el salario de sus dependientes al jornal mínimo de 25 pesetas los medio oficiales y 35 -- los dependientes, semanales"; d'adhesió a les conclusions del míting celebrat al CADCI, amb el mateix objectiu (V. l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 347 i sgs.); i de petició a l'Ajuntament que "prive por todos los medios posibles el aumento del gas y del pan, considerando los funestos resultados que ello reportaria".

- (126) "Acció", abril 1932, p. 19. "Acció", febrer 1916, p. 8. V. més endavant l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 346 i sgs.
- (127) "Acció", abril 1932, p. 20. V. més endavant, l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 346 i sgs.
- (127 bis) El problema de les subsistències. Lletre oberta al Sr. President del CADCI. - "El Poble Català" del 12 de gener de 1916.
- (128) El problema de les subsistències. Resposta a una lletra oberta. - "El Poble Català", 15 de gener de 1916 Puig i Esteve, sobre l'actuació del Centre també afirmava: "Aquesta actuació deuria ésser -- ja coneguda pel firmant de la lletra, si és que aquest és realment soci d'aquest centre, puix m'estranya que essent-ho, no s'hagi acostat directament a aquesta sa presidència (que està sempre disposada a rebre i atendre tots els socis) per a exposar-me les seves -- queixes si alguna en té o les seves iniciatives, per a què la nostra entitat les dugués a terme."
- (129) Les contínues alces de preus forjaren el mateix butlletí "Acció" a reduir el seu nombre de fulls, "seguint l'exemple d'altres importants publicacions", a partir del número de novembre de 1917. "S'han vingut fent grans sacrificis per a resistir la carestia del paper --llegim a "Acció" de novembre de 1917, p.1--; mes darrerament s'han accentuat tant i ha crescut tant també el nombre de socis -- del Centre --ço qual exigeix un augment en el tiratge d'exemplars--,

que, com a única solució per a alterar el menys possible les despeses que ocasiona aquesta publicació, ens veiem obligats a reduir - el nombre de pàgines, si bé això ve compensat en part emprant un - tipus de lletra més petita per a què puguem publicar tot el text - que exigeix la intensitat de la nostra vida social."

En un altre sentit, "les circumstàncies anormals que estem creuant a causa de la guerra, no són les més a propòsit per a demanar rebaixes de preus o altres concessions (de la companyia de ferrocarrils", indicava el Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI a "Acció" d'agost de 1917, p. 10.

- (130) V. més endavant, l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 276 i sgs.
- (131) "Acció", gener 1915, p. 2.
- (132) V.p. 275 d'aquest treball.
- (133) "Acció", desembre 1914, p. 2-3. Aquest mateix butlletí, assabenta que "en son dia, nostre President cursà un telegrama al Govern en el mateix sentit". V. també la notícia del telegrama cursat pel -- CADCI "reclamant del govern i de les Corts la immediata presentació i aprovació d'un projecte de llei concedint a Barcelona un port franc i zona neutral", a "El Poble Català" del 24 de novembre de 1914. Francesc Rossell, per exemple, publicaria un article a "Renaiement" el 22 d'octubre de 1914, sobre el tema: Qüestions culturals i econòmiques. Invariablement pel port franc (p. 545).
- (134) Miquel Guinart i Castellà, afirmava a la Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915.- "Revista --- Anyal" 1915, p. 229: "Des de fora del Centre ha estat sol·licitada diverses vegades la nostra Secció perquè cooperés en ciferents reunions que s'han celebrat, ara a la Unió Catalanista, per a tractar de la commemoració del passat onze de setembre; ara a la Lliga Regionalista, per a emprendre una campanya a favor de la reglamentació del secretariat municipal; finalment, per a crear un fort moviment d'opinió a benefici de la Zona neutral, (el subratllat és nostre), també en el local de la Lliga Regionalista".
- (135) ESTREMS I BORRAS, J.- Memòria de la Secció de Relació i Treball -- cit., "Revista Anyal" 1915, p. 235. "La gran aspiració de tot Catalunya -hi llegim-, l'establiment en nostra Barcelona de la Zona neutral, ha ocupat també l'atenció d'aquesta Junta. Però el que es demanava era de massa importància perquè nosaltres volguéssim fer

obra particular i entenguérem que seria de molta més eficàcia l'acció conjunta de tots els elements obrers de Barcelona.

- (136) L'Associació de la Dependència Mercantil, per exemple, adreçaria - també un telegrama al President del Consell de Ministres demanant que procurés l'aprovació "ley en Cortes facultando a Gobierno para conceder zonas neutrales que tanto beneficiarían al desenvolvimiento comercial de nuestro puerto".- "El Poble Català" del 23 de novembre de 1914. "El Poble Català" del 24 de novembre de 1914, informa de l'anada a Madrid d'una comissió amb el mateix objectiu, - de la que formaven part el president de l'agrupació de Barcelona - de l'Associació d'Enginyers Industrials, una representació de la Cambra de Comerç i Navegació de Barcelona, i el president del Foment de la Marina Espanyola. Una altra comissió municipal i provincial es formaria, acompanyada de diputats a corts i senadors. "El Poble Català" del 25 de novembre de 1914 conté la llista d'adhesions al projecte, presentades al Govern per la Comissió Consistorial gestora de la concessió de la zona franca.
- Les adhesions en gran nombre ocupen tota una columna i una tercera part d'una altra d'una de les planes d'aquest diari, el qual els dies següents seguiria transcrivint-ne.
- (137) "Acció", gener 1915, p. 2. "El Poble Català", 14 de desembre de 1914. "El Poble Català", 15 de desembre de 1914.
- (138) Segons "El Poble Català" del 17 de desembre de 1914. V. també "Acció", gener 1915, p. 2.
- (139) Josep Criol Martorell, secretari de la comissió consistorial, en aquest mateix sentit, declarava a "El Poble Català" del 16 de desembre de 1914 que "una onada de noble germanor ens fa trobar tots junts en aquesta batalla. Tots els elements, tots els partits polítics, fins les organitzacions obreres, tots hi són, no hi falta ningú de la noble família catalana".
- (140) "El Poble Català", 17 de desembre de 1914. "El Poble Català", 18 de desembre de 1914. "Acció", gener 1915, p. 2 i 7. A aquest darrer butlletí no hi surt, com a membre del Comité esmentat, l'Art de la Construcció, però sí a "El Poble Català" del 17 de desembre de 1914. En canvi, el butlletí citat del CADCCI dóna el nom de la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i Balears -la qual formava part del comité també esmentat "Pro Subsistències", en lloc del de Federació Regional de Cooperatives que és el que dóna "El Poble Català" citat.

Estrens i Borràs, a la Memòria esmentada a la nota 135, afegia: --
 "A tal efecte invitarem a una reunió, al local del Centre, a totes les societats obreres i cooperatives d'aquesta ciutat, qual reunió se celebrà el dia 15 de desembre. Es constituí un Comité, quina --
 presidència ocupa el que ho és del Centre, nostre amic en Josep --
 Puig i Esteve, i de quines tasques no he pas de parlar-vos en aquesta memòria. La nostra feina es limità a acostar els elements obrers per a fer acció de conjunt. Un cop aplegats, aquesta Secció se'n --
 despreguà i els deixà obrar a son albir." Malgrat aquesta darrera afirmació de la Memòria del curs 1914-1915, el Centre com veurem --
 seguiria col.laborant a la campanya fins el seu final.

- (141) "El Poble Català" del 20 de desembre de 1914, informa de la reunió feta al CADCI, pel Comité, en la qual s'aprovà el pla de conferències de divulgació a donar en els districtes obrers, durant els --
 dies 28, 29, 30 i 31 de desembre.

El 22 del mateix mes, tornava a reunir-se el Comité per a "ultimar el pla de les conferències", segons "El Poble Català" del 22 de --
 desembre de 1914, i ho tornaria a fer uns dies després, entre d'altres qüestions, per a aprovar el pla esmentat. El dia 28 del mateix mes, Josep M. Pi i Suñer, parlaria a l'Ateneu Gracienc de la UFNR sobre "Avantatges que la zona neutral reportarà per a les funcions de foment". El 29, Josep M. Tallada, ho faria al local de --
 l'Associació Republicana Popular del Camp d'en Grassot, sobre "La zona neutral i el mercat del treball"; Joaquim Aguilera, secretari de la Cambra Industrial, ho faria, per la seva banda, a l'Ateneu Enciclopèdic Popular sobre "Les zones neutrals". El 30, Pere Rahola, parlaria al "Círculo de Sants" sobre el mateix tema, mentre --
 Oriol Martorell ho feia a la cooperativa "La Flor de maig", al carrer Wad Ras, sobre "Les zones neutrals i la classe obrera".- "El Poble Català", 27 de desembre de 1914. D'altres conferències seguirien: Eladi Gardó, membre del Comité de societats obreres i cooperatives a favor de la zona neutral, parlaria el 19 de gener de 1915 sobre "zones neutrals i el moviment obrer", al Centre de Els oficials confiters i pastissers ("El Poble Català", 19 de gener de --
 1915), Oriol Martorell ho faria a l'Associació de la Dependència Mercantil el 14 d'octubre de 1915 ("El Poble Català" del 10 d'octubre de 1915); una nova tanda de conferències fóra organitzada pel mateix comité en una nova reunió, segons "El Poble Català" del 26 de gener de 1915. Així, Eladi Gardó, parlaria el 30 de gener, al --
 local de la Societat de paletes de Sant Andreu sobre "Les Zones --

Neutrals i l'acció sindicalista", i Josep M. Tallada, ho faria el 9 de febrer a l'Associació de la Dependència Mercantil sobre "La zona neutral i el mercat del treball".

V. també per a les conferències de divulgació, "Acció", gener 1915, p. 2 i 6. Segons aquest butlletí, la Secció de Propaganda Autonomista organitzà una conferència sobre el mateix tema de la zona neutral a cura de Rossend Serra i Pagés, el 19 de desembre de 1914 al CADCI. La mateixa secció, n'organitzaria una altra, per al 8 d'octubre de 1915, al CADCI, a cura d'Eriol Martorell "dedicada a propagar els immensos beneficis que reportaria a Barcelona, la implantació en ella d'una zona neutral". "Acció", novembre 1915, p. 5.

- (142) En un principi, hom prevengué la celebració d'una reunió general d'entitats per al 29 de desembre a fi d'aprovar-hi les conclusions a sotmetre al míting a celebrar el 1 de gener de 1915 al Palau de Belles Arts ("El Poble Català" del 20 i 22 de desembre de 1914), però a la reunió esmentada per "El Poble Català" del 27 de desembre de 1914, citat a la nota anterior, el Comité decidí d'ajornar per al dia 10 de gener "el gran míting i manifestació projectats en vista de la impossibilitat de poder-los organitzar degudament per manca de temps", i la reunió general d'entitats adherides a la campanya ho era també fins el 4 del mateix mes. "La Veu de Catalunya" del 4 de gener de 1915, transcrivía les noves adhesions a la reivindicació de la zona neutral, adreçades al president del Consell de Ministres: Societat de Mestres Pintors, Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç, la General de Telèfons, Associació de Propietaris de Marina, Can Tunis, Sants i Hospitalet, Centre Industrial de Catalunya, Associació de Mestres Constructors de Carros i el Foment Andreuenc.

"La Veu de Catalunya" del 5 de gener de 1915, recensionava l'acte -- del dia 4, en el qual Puig i Esteve, president de la comissió, "va explicar l'estat del problema a Madrid, els treballs que en general es fan a Barcelona i els que havia fet el Comité". Subratllà -- que la campanya de propaganda s'havia "realitzat en algunes societats, però que no havia tingut tota la intensitat que es proposaven, perquè ho havien dificultat les circumstàncies que hem travessat. Posà a discussió si havia de seguir el mateix comité i el Pla que consideressin a seguir. (...)

Els representants dels rams de la Construcció, dels ferroviaris, dels boters, dels calderers, de les cooperatives i altres, tots va

ren convenir que seguís el mateix comit , ampliat de tres representants m s, que f oren nomenats; que prossegu s la campanya de propaganda per les societats obreres, i que el comit  quedava -- autoritzat per a fixar el dia de la celebració del gran míting -- pro zona neutral". Subratllem l'an ccota que refereix "La Veu de Catalunya": "Un delegat d'una Societat de dependència mercantil, donant mostres d'un sentiment que no ens atrevim a qualificar, va trobar mal fet que les circulars que s'havien enviat estessin escrites de la mateixa manera que ell parlava: va dir algunes paraules més que foren contestades molt oportunament i amb gran altesa de criteri per tots els dem s oradors que enraonaren". "Nuestro Programa" del 1 de febrer de 1915, en un editorial titulat Para-- "La Veu de Catalunya", reproduïa aquest fragment i assabentava -- que Pere Gorga, president de l'associació de la Dependència Mercantil, "nos dice en carta que rebosa indignación, que se considera aludido en este suelto, por ser el único delegado de dependencia mercantil que asiste a las reuniones de este Comité, y en consecuencia protesta de esas palabras que se le atribuyen, que no ha pronunciado en ninguna ocasión apelando a la caballerosidad de los demás representantes de sociedades all  presentes que en honor a la verdad, deben ratificar esa manifestación suya (...)". En el mateix editorial protestava que "La Veu de Catalunya" vex s aquella entitat "rebaj ndola al extremo, de que al referirse a la misma, habla "de una Societat de dependència mercantil". Conscientment o inconscientment, la declaració de Pere Gorga, que col.locava la seva associació com l'única de dependents del Comit , ignorava la presència del CADCI.

- (143) "I en conseqüència -hom afegia- es donar  l'adhesió unànim dels estaments obrers a l'obra que està portant a cap dit Comit ".- "El Poble Català", 19 de gener de 1915. Els fulls havien d'ésser repartits "profusament per les barriades obreres de Barcelona".- "El Poble Català" del 26 de gener de 1915. "El Poble Català" del 15 de febrer de 1915, transcrivia el manifest, el qual, després d'explicar de manera breu i senzilla què era una zona neutral, -- n'enumerava els beneficis per a Catalunya i les millores per a la classe obrera que aportaria, i acabava amb una s ria de conclusions, segons les quals demanaven "com a obrers les zones neutrals", "perquè no ocasionant, com no ho faria, perjudicis a la producció ni als obrers d'altres regions, beneficiaria als de Ca-

talunya i de Barcelona"; perquè "els obrers catalans ens creiem amb dret a demanar el que ens pot afavorir, per quant mai ens ha dolgut el que als de les altres terres d'Espanya ha pogut beneficiar, fins i tot quan ens ha perjudicat a nosaltres, com el proteccionisme agrari"; perquè la "prosperitat industrial" milloraria "la situació de la classe obrera", perquè "és equivocat pensar que sols la producció agrícola pot fer rica i poderosa a Espanya", perquè calia augmentar la productivitat manufacturera espanyola que donaria treball i evitaria l'emigració; perquè calia en aquells moments "obrir camins a l'exportació nostra, per quant el mercat interior és massa pobre per a proporcionar treball i per a les multituds proletàries del país"; perquè la zona neutral podia "ésser un assaig de règims econòmics més liberals i més justos", perquè "fonamentaria una organització més racional del treball del país, donant més valor que avui a la capacitat professional de l'obrer i destruint el parasitisme"; i, finalment, perquè "milloraria la situació de moltes categories d'obriers, que, a conseqüència de l'actual crisi econòmica ocasionada per la guerra europea, es troben en gran crisi."

El 21 de febrer de 1915, es reunia el Comité al CADCI, el qual "després d'informar-se de l'excel·lent impressió que entre la classe obrera tota de Barcelona ha produït la publicació de la fulla de propaganda editada pel comité i d'acordar el repartiment d'una nova gran tirada de dita fulla per tota Espanya (...)" - "El Poble Català" del 22 de febrer de 1915.

- (144) V. "El Poble Català" esmentat del 22 de febrer de 1915. Seguint la informació citada a la nota anterior, el comité adreçaria un telegrama al President del Consell de Ministres, el qual subratllaria que el "Comité entitats obreres i cooperatives pro Zona neutral ha vist amb gran disgust la resolució del govern de suspendre les sessions de les Corts sense discutir-se els projectes que interessin a Catalunya, especialment el del port franc i confia immediata reobertura Corts i discussió preferent de dit projecte". El signaven, Puig i Esteve pel CADCI, Gardó per la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i Balears, Gorga per l'Associació de la Dependència Mercantil, Vives pels Serradors Mecànics, Casas per la Cooperativa Rellotge, i Barot pels Boters.

El 5 de març de 1915, amb el mateix motiu, se celebraria una reunió a l'Ajuntament "de representants de societats obreres, coope-

ratives i polítiques", convocada per la Comissió consistorial de Barcelona. La Comissió Consistorial era l'"encarregada dels estudis i gestions per a la consecució del Port Franc i zona neutral d'acord amb la representació parlamentària de Catalunya, diputats provincials delegats al propi objecte per la Diputació provincial i amb les representacions de la Cambra de Comerç, Foment del Treball Nacional, Junta d'Obrers del Port i el Comité de la campanya de les entitats obreres i cooperatives de Barcelona a favor de la Zona Neutral".- "El Poble Català" del 5 de març de 1915. - l'Assemblea reunida, decidiria la celebració d'una "gran manifestació popular per a reclamar del Govern la immediata reobertura de les Corts, a l'objecte de discutir els projectes econòmics -- pendants, i entre ells el dels ports francs (...).-

- (145) V. nota. 142. Tampoc se celebraria el 10 de gener de 1915 el míting; almenys no en trobem cap constància ni a la premsa ni a -- "Acció".
- (146) "Acció", febrer 1915, p. 5. "Durant el mes passat, complint -- acords del Comité, escrivírem, en nom de la Secció, als Centres de Dependents que existeixen en diferents ciutats de Catalunya, demanant-los-hi el suport per a aquesta campanya, havent rebut -- ja quasi de tots ells, respostes entusiastes i encoratjadores".
- (147) V. nota 144. Malgrat que "El Poble Català" citat del 9 de març -- de 1915, assabenta que el Comité d'entitats obreres i cooperatives havia "rebut ja comunicació dels acords adoptats per diverses entitats obreres de Barcelona", sobre el projecte de celebració d'una manifestació, aprovat en la reunió del 5 de març, i a desgrat que els acords fossin "tots entusiàsticament favorables a la idea", aquesta darrera no es dugué a la pràctica de moment.
- (148) El 17 de juliol de 1915, se celebrava una nova reunió al Saló de Cent de l'Ajuntament per a "acordar el pla de campanya que devia seguir-se davant la passivitat i desconfiança suscitada pel Govern". A la Reunió, hi acudien l'alcalde accidental Pich, els regidors de la Comissió consistorial, Ferran Barberà, en representació de la Diputació Provincial, representants de societats econòmiques, diversos diputats a corts i senadors, i el Comité de la Campanya de les Societats Obreres i Cooperatives a favor de les Zones Neutrals pel que fa a aquest comité, hi assistien tots els seus membre, entre els quals, Puig i Esteve. Entre d'altres, Cambó i Coromines excusaren l'assistència. El re-

gidor Martorell, oberta la sessió, presentaria "el comité obrer - pro zones neutrals que, per primera vegada, venia a col.laborar - amb els elements parlamentaris i els representants de les socie-- tats econòmiques patronals en aquesta obra (...)" . Caralt, per - les societats econòmiques, manifestaria que "a prec de les enti-- tats econòmiques la Comissió consistorial i el comité de les so-- cietats obreres havien atenuat la campanya que realitzaven en fa-- vor de la zona neutral, perquè s'havia promés als primers que les aspiracions de Catalunya serien satisfetes". Caralt reconeixeria que les societats econòmiques, a l'igual que els parlamentaris,-- havien estat burlats pel govern, raó per la qual "posaven altra - vegada la qüestió en mans de la representació parlamentària, de - la comissió consistorial i provincial i del comité de les socie-- tats obreres amb quines seguiran treballant conjuntament".

D'altres intervencions es produïrien al llarg de la sessió de crí-- tica a la gestió governamental. Roig i Bergadà, per exemple, fa-- ria "notar la gravetat de l'actuació del Govern esforçant-se en - col.localar els interessos d'unes regions davant d'altres i en divi-- dir els productors en agrícols i industrials, declarant-se parti-- dari d'una acció de conjunt per a demostrar que Catalunya tota es-- tà contra el Govern (...)". Gardó, del comité de societats obre-- res, refermaria l'adhesió del comité a la campanya, car el seu -- èxit significaria l'abundància del treball en lloc de l'emigració i com a conseqüència, la millora del jornal i condicions de tasca". Manifestaria el seu parer contrari a confondre els organismes -- allí presents, "sinó al contrari que quant es fes benefici d'aques-- ta aspiració comuna, es realitzés paral.lelament, la qual cosa no vol dir que ells refusessin, com ho demostraven amb la seva pre-- sència en aquell acte, l'acudir sempre que fos convenient a la ca-- sa comunal on, en trobar-se tots, podrien armonitzar-se els res-- pectius esforços per al millor èxit de les gestions i, finalment, que no creien en cap actitud de conciliació i que sols la lluita tenaç contra l'actual Govern era el que creien pertinent per a -- salvar l'esdevenidor de tots els ciutadans, posat en greu perill pels grans desacords del govern".- "El Poble Català" del 18 de ju-- liol de 1915.

- (149) A la reunió esmentada a la nota anterior, s'acordaria "d'ampliar la Comissió mixta de representants parlamentaris de tots els par-- tits, Ajuntament, Diputació Provincial i Societats econòmiques --

amb els representants del comitè de les societats obreres per a les campanyes de caràcter general que s'han de realitzar i convocar properament una gran assemblea de tots els diputats a Corts, senadors, diputats provincials, ajuntaments i societats econòmiques i obreres per a tractar de l'actitud del Govern amb respecte a les peticions econòmiques de Catalunya i aprovar les conclusions que s'estimin oportunes".- "El Poble Català", 18 de juliol de 1915. "El Poble Català" del 23 de juliol de 1915.

- (150) La Comissió mixta esmentada restà més aviat estancada, almenys a la vista de les informacions publicades. El 22 de juliol es reuniria amb caràcter urgent a "l'objecte de procedir als treballs preparatoris per a l'organització de la magna assemblea de diputats provincials i ajuntaments de Catalunya, diputats a Corts, senadors i entitats productores obreres i patronals". Hom nomenava -- una ponència formada per Coromines, Lerroux, Cambó, Roig i Bergadà, i Benet i Colom com a elements de caràcter polític, el Comitè de les societats obreres i cooperatives en plé, un delegat de cada una de les cinc societats econòmiques, el president de la Diputació provincial i Oriol Martorell com a regidor secretari de la Comissió Consistorial de Zones Neutrals. "El Poble Català" 23 de juliol de 1915. I s'hi acordava també l'organització de mítings -- per a abans de l'assemblea. Però passaria més d'un mes sense que es produís cap novetat, si més no reflectida a la premsa. Per -- aquest motiu, el 29 d'agost de 1915, el Comitè d'entitats obreres, celebrava una reunió al CADCI, sota la presidència de Puig i Esteve, en la qual per unanimitat es recaptaria la celebració de la -- "reunió de la Comissió mixta creada per a recabar el compliment dels projectes econòmics presentats per Catalunya, en vista dels aplaçaments que ha sofert dita reunió projectada i, en cas contrari, recabar del Comitè la seva llibertat d'acció per a emprendre una enèrgica i decisiva campanya en favor de les zones neutrals -- en vista de les repetides mostres de desatenció de què són objecte els interessos i conveniències de Catalunya per part del Govern i de les mostres d'hostilitat de certs elements que es diuen representats de certes regions com si volguessin presentar els interessos de les mateixes com antagònics de Catalunya".- "El Poble Català" del 29 i 31 de juliol de 1915. La Comissió mixta, finalment es reuniria a mitjans de setembre i fixaria la data de celebració de la "magna assemblea" pel mes d'octubre com diem en el -- text.- "El Poble Català" del 16 de setembre de 1915.

- (151) "El Poble Català", 16 de setembre de 1915. V. també la nota anterior. Cal subratllar que aquesta assemblea va retardar-se probablement perquè coincidia amb les dates d'obertura del Parlament.
- (152) "El Poble Català" del 18 de setembre de 1915, duia la convocatòria del Comité d'entitats obreres i cooperatives, la qual reprenia les argumentacions favorables contingudes en el full explicatiu esmentat de les zones franques (V. p. 215 i nota 143), referia les activitats desplegades pel comité des de l'anterior assemblea del 5 de març de 1915, i subratllava "lleial i francament que si volem la zona neutral és perquè del seu funcionament i administració se'n encarregui una corporació o entitat de caràcter públic. Perquè nosaltres els obrers volem que dels beneficis de la zona neutral en pugui gaudir tota la ciutat i tots els ciutadans i no podem admetre que sigui privilegi de ningú ni pugui -- convertir-se en mans d'una sola classe social, en instrument -- d'opressió i de despotisme". La convocatòria remarcava que a -- l'assemblea prevista per al 10 d'octubre, no hi podia "mancar la classe organitzada de Barcelona, i de tot Catalunya, sinó que -- deu la mateixa aportar-hi tota la força immensa del Proletariat Català, que reclama la zona neutral i altres reformes econòmiques interessades del Govern com a únic mitjà de sortir de l'anguniada situació que està travessant." Finalment, el comité convidava a assistir a "l'assemblea obrera preparatòria del dia 22 dels corrents"(setembre), "no sols els delegats oficials de les mateixes, sinó comissions de cada una, que demanem siguin el més nombroses possibles, perquè la nostra intenció és que l'acte constitueixi una gran manifestació de la voluntat del poble obrer de Barcelona". A més d'aquesta convocatòria adreçada als presidents de totes les societats obreres i cooperatives, el Comité en redactaria una altra, que fóra impresa en cartells i fixada pels carrers. V. "El Poble Català" del 19 de setembre de 1915. En el manifest de convocatòria pública, el Comité d'Entitats Obreres i Cooperatives -- subratllava la "trista" situació del país i la "pitjor encara" de "llurs classes obreres". "Davant d'això i sobre tot davant la inqualificable conducta del Govern, que res fa ni deixa fer per a salvar el país de la seva fatal ruïna, la Comissió Mixta Consistorial Pro Zona Neutral, ha decidit convocar una magna Assemblea de totes les forces socials, econòmiques, polítiques, etc., de Catalunya". La Comissió considerava que era "un deure de tots els treballadors de Barcelona i de Catalunya, aportar a la mateixa -- a --

aquesta assemblea- la força immensa del proletariat català que - s'ha imposat a governs molt més forts que el dèbil que avui tan desatinadament regeix els tristos destins d'aquest país", raó per la qual convocava "tots els elements obrers i cooperatistes de -- Barcelona a una assemblea obrera, preparatòria de la general del 10 d'octubre", a celebrar el 22 de setembre al Palau Municipal de Belles Arts. El manifest convocatòria acabava cridant els obrers barcelonins a assistir-hi "per la salvació del nostre país i de - la classe obrera, per la zona neutral i demás reformes econòmiques". Signaven Josep Pros de la Societat de Calderers en ferro, Eladi -- Gardó de la Cambra Regional de Cooperatives de Catalunya i Balears. Josep Puig i Esteve del CADCI, Salvador Vives de la Societat de - Serradors Mecànics, Domingo Casas de la Cooperativa "El Reloj", - Pere Gorga de l'Associació de la Dependència Mercantil, i Fran--- cesc Barot de la Societat d'Obrers Tonelers.

- (153) "Acció", octubre 1915, p. 2. Segons "Acció" l'Assemblea "fou un èxit gran i veritable", entre altres raons pel "nombre extraordinari de representacions d'entitats que hi assistiren": el Palau - de Belles Arts es reunia "quasi plé d'un públic entusiasta" que demostraria segons "Acció" "l'entusiasme existent entre nostres - obrers a favor de les millores interessades". El butlletí esmen-- tat subratlla també que tota la documentació del Comité (cartells, convocatòries, circulars, etc), havia estat publicada íntegrament o fragmentàriament per bona part de la premsa catalana. Assenyala va també que el Comité citat s'havia "vingut reunint quasi diària ment, bé en nostre estatge social -del CADCI-, que és també el -- seu -el del Comité-, bé a casa la Ciutat, preparant els treballs d'organització dels actes celebradors el proper dia 10. El direc-- tor de les nostres oficines, senyor Noguera, junt amb els senyors Agulló, de les de la Lliga Regionalista; Aguilera, secretari de - la Cambra Industrial i un representant de la premsa, s'han encarregat de la inspecció de les oficines establertes a Ca la Ciutat, per a l'organització dels esmentats actes, reunint-se allí tots - els matins." V. també la recensió de "La Veu de Catalunya" del 23 de setembre de 1915. De fet l'únic tema que suscità discussions - fou el de la proposta d'ampliació del comité, feta per alguns delegats i que, en ésser posada a votació, "fou aprovada, encara -- que sumats els vots negatius i abstinguts, fóren en major nombre que els afirmatius".

La premsa prestà atenció i remarcà la participació treballadora -

en la campanya per les zones neutrals. V., per exemple, els editorials de "El Poble Català" del 25 de setembre de 1915, Els obrers per la zona franca, i del 27 del mateix mes, El proletariat català en acció. Aquest darrer subratllava que, "per primera vegada, veurem realitzat aquest precepte de la sociologia moderna de la intervenció dels òrgans societaris amb una acció mancomunada amb els elements patronals per una obra de positiva eficàcia - en bé de la producció. I és de remarcar aquest fet perquè és potser el que decidirà aquest anutjós plet entre un govern rebecc a tot corrent renovar i poble frisós d'enfortir-se pel seu propi esforç, que tot ho fia a les fonts de la producció (...)." L'editorial contenia algunes crítiques a la inoperància de l'actuació patronal: "Més de dos mesos ha durat la protesta irada de les classes patronals acoblades a l'entorn de les societats econòmiques fent-los de mentors els homes que més errors han acumulat en la seva vida política. (...) Els governants centralistes varen veure que hi havia qui se sortia de to en el cor de les demandes fetes pels catalans i aprofitant aquella nota estrident, donaren una resposta poc en harmonia amb les nostres conveniències i les necessitats del nostre pobre. D'aquí ha vingut la necessitat d'arreglar en línia de batalla i a la vanguardia, les forces socials que integren la democràcia catalana per a què donin l'alt exemple a les classes directores de saber depositar rancúnies, no per més arrelades menys fonamentades, i acceptin la seva cooperació per primera vegada en defensa de les reivindicacions de tot un poble que creu tenir dret a la vida i que no vol morir d'inacció i d'importància."

Els membres de la Comissió d'Entitats Obreres i Cooperatives a favor de la zona neutral, i entre ells Puig i Esteve, signaran la convocatòria a l'acte que organitzava la Comissió Mixta de la Zona Neutral, al costat de Prat de la Riba, Cambó, Lerroux, Coromines, Abadal, etc., - "El Poble Català" del 29 de setembre de 1915. V., enfi, l'atenció que hi presta la premsa dels primers dies d'octubre de 1915. Informacions i articles a la premsa, i conferències, preparen l'ambient per al dia 10 d'octubre.

Subratllem, finalment, la informació de "El Poble Català" del 6 d'octubre de 1915, segons la qual, en acudir el comitè d'entitats obreres a una reunió "de tots els sindicats de resistència, sota la convocatòria del "titulat Secretari General de la Federació --

Obrera del Ram d'Elaborar Fusta, senyor Martí Vaqué", els membres d'aquell -Pros, Puig i Esteve, Gorga, Casas i Vivés- es -- trobaren "amb la sorpresa que aquesta no pogué celebrar-se per no haver assistit a la mateixa absolutament cap representació -- de les societats convocades perquè, segons va dir l'esmentat se cretari, "els dilluns els delegats tenen són". Sols estava present el delegat de l'autoritat. Davant d'això, els individus -- del Comité es retiraren, protestant enèrgicament de les manio-- bres d'algun individu, que per afany d'exhibició personal no dub-- ta en provocar discòrdies, no aconseguint però altra cosa que posar-se en ridícol a si mateix."

- (154) "Acció", octubre 1915, p. 2-3. Campanya pro Zona Franca. L'assemblea econòmica i la manifestació d'avui. Catalunya en peu de guerra. Protesta popular contra el govern. - "El Poble Català", 10 -- d'octubre de 1915. La revista "La Nació" del 16 d'octubre de -- 1915, p. 8, es mostrava més reticent i la seva recensió discu-- tia la presència de la classe treballadora a la manifestació es-- mentada del 10 d'octubre. Així, subratllava que "a la manifesta-- ció hi estaven representats els distints medis socials, però so-- bre tot, els burgesos i classe mitja". "L'acte -afegia- fou --- d'una relativa importància, car fóren molts els que deixaren -- d'assistir-hi, essent principalment l'element obrer el que, pot-- ser perquè no interpretava aquest acte els seus veritables an-- hels, més va retreure's, ben diferentment de quan la manifesta-- ció demanant les mancomunitats, amb la qual aquesta no té punt de comparació, que era plenament integrada per tots els elements del nostre poble puix era Catalunya tota qui les demanava".
- "El Poble Català" del 15 d'octubre de 1915, posava l'èmfasi en -- els resultats positius de l'acte, car "l'ultimàtum de Catalunya acordat en l'Assemblea magna del diumenge en la que s'hi congregaren totes les forces vives amb l'aval i el referèndum de tot el nostre poble, ha fet trontollar l'estabilitat prou estantiga del govern decidint-lo, passades 48 hores d'aquell memorable ac-- te, a convocar el Parlament, tal com es demanà en les conclu--- sions per a fer efectiva l'aspiració de Catalunya, de què es re-- solgui sense perdre temps el problema econòmic que amenaça la -- vida del país."
- (155) V., per exemple, "El Poble Català" del 25 de novembre de 1915.

Les minories parlamentàries d'oposició, recollirien en una proposició les conclusions de la passada assemblea, segons "El Poble Català" del 7 de desembre de 1915.

- (156) V. "El Poble Català" del 10 de febrer de 1916, que conté una breu nota sobre la història del projecte. La dimissió de Dato i l'accés de Romanones al poder amb el canvi de situació política, possibilità, segons el mateix governador civil Suárez Inclán, -- "que mentre Dato es mantigué ferm en no voler concedir el port franc sense ésser discutit al Parlament, el govern liberal ha sapigut vèncer totes les dificultats i l'ha portat a la pràctica per mitjà d'un R. D. "V. també: El port franc. Les seves atribucions. - "El Poble Català" del 17 de febrer de 1916; "El Poble Català" del 19 de febrer de 1916; "El Poble Català" del 23 de febrer de 1916; "El Poble Català" del 24 de febrer 1916. Tanmateix, malgrat l'anunci fet pel governador a la premsa del 10 de febrer, el R.D. del Ministeri d'Hisenda no apareixeria -- fins l'octubre de 1916.
- (157) "Acció", març 1916, p. 1. Aquest fet, motivà, segons assenyala el mateix butlletí, que el CADOCI convoqués "els representants que formaren el Comité de la campanya de les entitats obreres i cooperatives a favor de la zona neutral per a tractar de dit extrem, havent acordat el Comité adreçar-se al ministre per a exposar-li el desig de la classe obrera de què l'explotació del Port Franc sigui concedida al Municipi i no privilegi de cap classe social, i anunciant-li irreductible oposició en cas de no ésser ateses dites aspiracions del proletariat barceloní". Una comissió del Comité visitaria el governador per a posar-li en coneixement aquest acord, que es concretà en un telegrama al govern, al qual fem referència més endavant. El Centre, per la seva banda, "ratificant i secundant dit criteri, s'ha dirigit també per si sol al Govern, reclamant que -- s'introdueixi en el projecte tan capital reforma, sense la qual faria aquell inacceptable per l'opinió popular. Com que recentment hi ha hagut canvi de ministre, no sabem la sort que els hi espera el projecte i a la demanda de tota la classe obrera barcelonina."
- (158) V. "El Poble Català" esmentat dels dies 19, 23 i 24 de febrer de 1916. V. també l'oposició de la Comissió Consistorial i dels de

legats de les societats econòmiques a "El Diluvio" del 25 de febrer de 1916. La premsa reportaria igualment notícia de nombrosos telegrams en demanda que la concessió del port franc fos feta a l'Ajuntament i no a cap entitat particular. V. així: "El Poble Català" del 6 de març de 1916, el mateix diari dels dies 16 i 25 de març. V. també "El Poble Català" del 23 de març de 1916. ROSELL, F.- El decret del port franc.- "Renaixement", 6 d'abril de 1916, p. 218-220, article que, després d'analitzar crítica---ment el contingut del decret del port franc, manifestava el seu parer contrari a la privatització de la concessió i favorable a la seva municipalització.

- (159) "El Poble Català" del 25 de març de 1916.
- (160) "El Diluvio", 25 de març de 1916. "El Poble Català", 30 de març de 1916.
- (161) El text a "El Diluvio" del 25 d'octubre de 1916. També, "El Diluvio" del 27 d'octubre de 1916; "La Vanguardia", 25 d'octubre de 1916; "El Poble Català", 25 d'octubre de 1916. "Indubtablement, assenyalava "El Poble Català" del 26 d'octubre de 1916, aquest dipòsit comercial que se'ns acaba de concedir, no és ben bé allò pel que s'han vingut fent tantes campanyes a Catalunya, ni és el que pot produir amb rapidesa els efectes econòmics de què és susceptible una zona neutral en tota l'extensió del seu concepte,-- però sens dubte ens trobem en aquest moment davant un element -- transformador de la nostra economia i dels nostres procediments de producció, en l'alcang del qual han de sentir tots els partits la sensació de l'alta responsabilitat que han contret amb el país."
- (162) "Acció", desembre 1916, p. 1. "El Poble Català", 28 d'octubre de 1916, transcriu el telegrama adreçat al Marqués de Clerdola a Madrid, signat per Puig i Esteve: "Agradeciendo gestiones obtener depósito comercial CADCI duélese hayan sido excluidas asociadas dependientes del consorcio, siendo las más interesadas en su éxito. Estimariámos modificación Decreto".
- (163) "Acció", abril 1918, p. 5-6. V. més endavant el conflicte que motivà el desig d'aquest gremi d'ésser present al Consorci, a l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 314-316

- (164) "Acció", abril 1932, p.40.
- (165) "El Poble Català" del 26 d'octubre de 1914. "Acció", novembre, 1914, p.2, conté la lletra completa en francès, signada per --- Puig i Esteve, com a president i Rafael Fons, com a secretari - general. Segons l'acció esmentada, l'acord fou pres el 6 d'octubre de 1914 i per unanimitat, "creient complir un sagrat deure d'amistat i de companyerisme, i entenent que amb son acord no - decentava cap simpatia a favor de cap de les nacions d'Europa - avui desgraciadament bel.ligerants (...)".
- (166) "Acció", novembre 1914, p. 2. Segons el mateix butlletí, "el -- nombre de firmes recollides al Centre ha estat considerable".
- (167) "Acció", novembre 1914, p. 6; "Acció", desembre 1914, p. 7; "Re-
naixement", 22, d'octubre de 1914, p.551, i 5 de novembre de --
1914, p. 576; "Revista Anyal" 1915, p. 262 i 263. V. el text --
complet d'ambdues conferències a la "Revista Anyal" 1915, p.148-
164.
- (168) "Acció", abril 1915, p. 2. GUINART I CASTELLA, M.- Memòria de la
Secció Permanent de Propaganda Autonomista.Curs de 1914-1915.-
"Revista Anyal" 1915, p. 229. La mateixa revista, p. 264-265.
- (169) "Acció", febrer 1916, p. 4. Hom hi havia de "projectar la col-
lecció de vistes de Bèlgica que posseeix aquesta Secció -d'Edu-
cació i Instrucció- i "recollir les ofrenes que voluntàriament -
vulguin els assistents deixar a la safata, en favor de les víctime
mes d'aquella afligida nació". Les projeccions foren comentades
per Marià Vendrell i Ramon Rucabado. "El Poble Català", 28 gener
1916.
- (170) "Acció", març 1916, p.2.
- (171) "Acció", abril 1916, p.2. "La Nau", 12 de gener de 1931 és la --
que afirma que Puig i Esteve "fou membre del Comité de Germanor
dels Voluntaris Catalans i protector generós dels orfes de guer-
ra belgues i francesos instal.lats a Arenys de Mar i Sabadell".
- (172) El 8 d'agost de 1917, per exemple, es faria una projecció d'una
sèrie de pel.lícules de la guerra, "obsequi de la Cambra Sindi--
cal de Cinematografia Francesa", al CADCI.- "El Poble Català", 8
d'agost de 1917.
"Acció" d'agost de 1916, p. 4, assabentava que a petició del còn

sul de Sèrbia a Barcelona, el Consell Directiu del Centre autoritzava la venda d'unes postals per "a contribuir a socórrer el desgraciat i valerós poble serbi".

V. en un altre sentit, l'article de Ramon Rucabado, La joventut comercial i els acords econòmics, al "Butlletí Escolar de les Escoles Mercantils Catalanes", 1 d'abril de 1916, n. 2, - p. 17 - 18.

- (173) V. per exemple, p. 76 i notes 242 i 245 del segon capítol. p. 234 i sgs. del tercer capítol. Alexandre Galí, subratlla també com -- la tendència cap a la concentració de capital i a la societat -- anònima implicava per a molts romandre dependent per sempre.- Institucions de cultura i moviment científic, artístic i literari de Catalunya ..., text mecanografiat, p. 292 - 293.
- (174) Los conflictos obreros y nosotros.- "Nuestro Programa", 1 de febrer de 1916, p. 1 "Nuestro Programa", del 1 de març de 1916, p. 1 insisteix sobre el mateix tema. V. més endavant l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 379-380.
- (175) V. p. 49 i nota 53 del capítol primer. CARRERAS I PALET, J.- Un troç de la història de Catalunya. La vida i l'obra del que fou el CADCI, p. 5.
- (176) V. més endavant, p. 406 i sgs. D'altres vegades, aquestes crítiques esdevingueren incidents en mítings, com referim a l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 402 i 405-406 . V. "Solidaridad Obrera" del 8 de maig de 1918; "Acció", - agost 1918, p. 6, per exemple.
- (177) V. al butlletí "Acció" les repetides crides en aquest sentit, i els aclariments sobre el significat que calia donar al terme -- "dependent". R. Carreras i Palet, als seus records ja citats, - p. 5-6, assenyala que la reforma dels estatuts i la neteja de llistes fou feta entre 1916 i 1917 sota "l'esperó" del Sindicat Mercantil, però hem de remarcar aquí que aquesta reforma va ésser realitzada el 1915 i que el Sindicat Mercantil no es fundà fins a finals de 1918. Més endavant hi tornarem. V. L'evolució general del CADCI entre 1914 i 1918, p. 297 i 298.
- (178) PONS I FERRERAS, R.- Memòria del Consell Directiu. Curs de 1914 1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 184.

- (179) "Revista Anyal" 1914, p. 52. V. la nota 90 del capítol tercer.
- (180) Sens dubte el 1913 se superaren en molt els cinc mil socis en el CADCI, encara que no puguem precisar la xifra exacta. En un escrit del Gremi de Viatjants i Corredors del CADCI, transcrit a "Acció" de novembre de 1917, p. 6, hom parla que aquest el componen més de cinc mil socis. En un altre escrit de la Secció d'Organització i Treball, dirigit a diverses entitats econòmiques, publicat a "Acció" del setembre de 1913, p. 19, hom parla de sis mil i escaig socis del Centre. I en l'Anuari de Catalunya de l'any 1917, Noguer i Comet, a l'article titulat Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, p. 199 subratlla que l'entitat "compta avui amb més de 5.000 socis actius o de número i uns 250 protectors".

Fel que fa a les dades dels altres anys, V. els butlletins "Acció" de febrer de 1915, p. 1; febrer 1916, p. 2; i gener 1917, p. 4. Assenyalem, finalment, que la baixa de socis, experimentada -- entre 1914 i 1915, fou deguda especialment a les baixes que causà l'epidèmia de tifus de finals de tardor i començament d'hivern de 1914. Les obres del nou local, per un altre costat, ajudarien també a estancar el creixement d'afiliats al CADCI com s'assenyala a la nota 102 d'aquest mateix capítol.

- (181) "Acció", juny 1915, p. 1 i 2.
- (182) Durant el mes de juny, es produïen 151 entrades de nous socis i 16 de protectors ("Acció", juliol 1915, p. 3), el mes de juliol -- més d'un centenar ("Acció" d'agost, p.2), l'agost un centenar i mig ("Acció" de setembre, p. 2) i durant els mesos de setembre i octubre més de 400 ("Acció", novembre, p. 2). Malgrat que aquestes xifres donaven un augment proper al desitjat, uns 800, "Acció" de febrer de 1916, p. 2, precisava que durant l'any 1915, el Centre havia tingut "l'ingrés efectiu de 501 socis actius i un centenar de protectors".

Els butlletins esmentats cridaven a la tasca proselitista per part dels socis. Així, "Acció" de juliol de 1915, p. 3 subratlla que calia arribar a aquella xifra d'un miler de socis més, perquè era "absolutament indispensable" que ingressessin "per a assegurar el desenrotllament del Centre i la realització dels plans que el Consell Directiu i la Comissió Administrativa tenen respec

te a les qüestions de caràcter econòmic, exposades en els darrers Consells generals i que constitueixen delicadíssims problemes que ha d'afrontar resoltment, urgentment, el Centre". Per aquesta raó estimulava els socis a captar-ne de nous, però "un ingrés real i positiu, de socis que sentin la vida del Centre, que en ell es trobin bé i s'hi adaptin i arrelin, no de trànsfuges, que sols per compromís deixin escriure llurs noms en les propostes i al -- cap de dos o tres mesos es donen de baixa, moltes vegades sense -- haver pagat cap rebut o el primer comés".

- (183) El butlletí "Acció" d'octubre de 1916, p. 7, en aquest sentit, recordava que no feia molt, "abans del darrer estiu, bastà una excitació en aquestes columnes per a què en un parell de mesos obtinguéssim una entrada de prop de 400 socis". Aquesta mateixa crida recordava que els socis del CACCI "són avui prop de 4000" i -- que "encara queden molts milers de companys nostres de treball i de pàtria, que viuen allunyats de les associacions professionals, per no comprendre segurament al que als seus interessos propis -- convé". La crida subratllava també que "la vida del Centre és ufanosa, com poc altres societats de nostra terra, segurament"; però que el mateix desplegament i desenrotllament de l'entitat, produïa un augment proporcional de les "seves càrregues, augmentades amb les despeses que ens ocasionen les operacions i contractes -- que hem tingut que convenir per a garantir la possessió del nostre Casal". No n'hi havia prou, manifestava més endavant, "amb -- una administració corosa com la que per tradició es du en aquesta casa i que anyalment mereix l'aprovació unànim de les reunions de socis. Cal engroixir constantment, normalment, per dir-ho així, -- les fonts d'ingressos amb què podem comptar, entre quals fonts la primera i més important serà sempre les recaudacions de quotes."

L'any no s'acabaria amb cinc mil socis, però val a dir que al llarg de l'any 1916, l'augment havia estat d'un miler de socis, doblant d'aquesta manera l'increment de l'any anterior que havia estat de cinc cents.

- (184) A part del butlletins esmentats a les notes anteriors, V., per -- exemple, "Acció" de febrer 1917, p. 1; abril 1917, p. 1, etc. En canvi, a part de finals de 1917, deixen de publicar-se aquestes

dades pel que resulta més difícil seguir l'evolució de les xifres.

- (185) FONS I FERRERAS, R.- Memòria cit. "Revista Anyal" 1915, p. 188.
L'augment de socis, segons Rafael Fons, havia de possibilitar --
també una actuació molt més eficaç del Centre en els problemes -
dels dependents, en gaudir aquest d'independència econòmica.
- (186) "Acció" de març de 1917, p. 7. "Acció" d'octubre de 1918, p. 5.
El tiratge anava destinat als socis i simpatitzants, i era en --
aquest sentit, un instrument de propaganda del CACCI. Pel que fa
a la presentació d'"Acció", el número de gener de 1917 introduïa
algunes modificacions tipogràfiques. A partir de 1917, com as--
senyalàrem a l'apartat anterior, "Acció", a causa de l'augment -
del preu de paper, reduïa el nombre de pàgines, bé que ho com--
pensés amb la utilització d'un tipus de lletra més petit. (V. la
nota 129 d'aquest mateix capítol).
- (187) Les xifres corresponen als ingressos. Pel que fa a les dades del
curs 1914-1915, V. nota 91 del tercer capítol.
El que dèiem allí per als cursos anteriors, serveix per a l'eta--
pa 1914-1918.

Vejam l'evolució de les xifres d'ingressos, despeses i sobrants.
Tanmateix, cal assenyalar que les dades per al curs 1916-1917,
estan confeccionades d'acord amb el que establien els nous esta--
tuts, reformats el primer de desembre de 1915.

<u>Cursos</u>	<u>Ingressos</u>	<u>Despeses</u>	<u>Sobrants</u>
1914-1915	55.000	37.000	18.000
1915-1916	57.500	38.500	19.000
1916-1917	61.000	32.500	28.500
1917-1918	75.600	43.300	32.300
1918-1919	90.400	60.600	29.800

La font per a les dades pressupostàries, és sempre el número ---
d'agost d'"Acció", llevat de les del curs 1917-1918 que aparei--
xen al número de setembre de 1917.

Hem d'assenyalar que les xifres del curs 1916-1917, elaborades
d'acord amb les pautes anteriors a aquella modificació esmentada
dels estatuts, haurien estat respectivament 78.124, 47.624 i --
28.500 respectivament. El sobrant romanía el mateix, perquè el
que variava era la col·locació dels diversos conceptes en un or-

dre o en l'altre. Així, en els nous estatuts, el cobrament de -- les quotes dels socis protectors no entrava en els ingressos generals, sinó que anaven directament a parar a la Secció d'Educació i Instrucció. Tampoc no figurava en la nova modalitat, dins dels ingressos, el concepte "pagar pendent de cobrament". La modificació dels estatuts, en retocar la relació econòmica entre la Secció d'Organització i Treball i el Centre, afectava els ingressos generals també. Aquestes correccions disminuïa, en el -- nou pressupost, les subvencions a la Secció d'Educació i Instrucció -que ara, com hem dit cobrava directament les quotes dels socis protectors- i especial a la de Socors Mutus, a part d'alguna altra variació.

Pel que fa a la quota, aquesta seguí essent d'una pesseta amb cinquanta cèntims.

Pel que fa a la composició dels ingressos, aquests es composaven, com en els de les èpoques anteriors, per les subvencions, per -- les indemnitzacions que li pagaven les seccions d'Organització i Treball i Socors Mutus pels serveis de personal, estatge i altres, per les quotes suposades d'un petit nombre de socis actius (44), ja que els nous estatuts feien revertir indirectament els diners de les quotes a la caixa general, i pel producte del cafè i billars.

Les subvencions procedien de l'Ajuntament que, a partir del curs 1917-1918, passà de mil a dues mil pessetes; de la Diputació que el curs 1916-1917 passà de 1800 a 2000 pessetes i a 2750 el 1918-1919; de la Cambra de Comerç, de 500 pessetes que, a partir del curs 1917-1918 desapareixé dels pressupostos.

Pel que fa a les despeses, vejam les xifres adjunts, encara que, a partir del curs 1916-1917, a causa de la nova pauta estatutària, les subvencions a Socors Mutus i Educació i Instrucció baixen, i la d'Organització i Treball sols representa una petita part dels seus ingressos:

<u>Cursos</u>	<u>Educació</u>	<u>Socors M.</u>	<u>Propaganda</u>	<u>Organització i T.</u>
1914-1915	6.980	6.210	1.200	1.200
1915-1916	7.350	6.480	1.500	1.200
1916-1917	1.600	118'80	1.500	1.500
1917-1918	2,000	118'80	1.800	2.100
1918-1919	4.200	118'80	1.800	2.700

288 (Caixa de resistència)

<u>Cursos</u>	<u>Esports</u>	<u>Biblioteca</u>	<u>Despeses generals</u> (personal i despeses secretari)
1914-1915	1.800	900	13.223
1915-1916	1.800	1.020	14.940
1916-1917	2.400	1.080	19.202
1917-1918	3.000	1.200	26.744
1918-1919	3.600	1.500	34.730'83

Afegim-hi, a més, una subvenció anual de 60 pessetes a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

A continuació exposem les xifres que pagaven les seccions de Socors Mutus i Organització i Treball en concepte d'indemnització a la caixa del Centre "pels serveis de personal, estatge i demés que el Centre li proporciona" i que formaven part del capítol d'ingressos:

<u>Cursos</u>	<u>Socors M.</u>	<u>Organització i T.</u>
1914-1915	500	
1915-1916	600	
1916-1917	900	50.576
1917-1918	1.200	59.624
1918-1919	1.500	67.274

Assenyalen igualment les quantitats de les partides destinades a la Secció d'Educació i Instrucció, a les que hom aspirava arribar amb les subvencions a dalt indicades i les quotes dels socis protectors:

<u>Cursos</u>	<u>Educació i Instrucció</u>
1914-1915	
1915-1916	
1916-1917	7.700
1917-1918	9.000
1918-1919	11.700

Fel que fa als sobrants, aquests passaven a la Comissió Administrativa de l'Edifici Social.

"Acció" d'octubre de 1916, p. 1-6, detallava l'inventari general de bens i efectes que constituïen l'actiu del Centre el 30 de -- juny de 1916, i que, deduits els crèdits de J.B. Bassegoda, de -- Josep Noguera i de Socors Mutus, pujava en pessetes 539.553'27, dels quals 87.912'04 corresponien a la Secció Permanent de Socors Mutus.

Fel que fa als pressupostos de les seccions, aquí assenyalarem -- solament els de la Secció d'Organització i Treball dels cursos:

1916-1917:	61.100
1917-1918:	72.500
1918-1919:	82.100

Les xifres són les mateixes per a ingressos i despeses. La font: "Acció" d'agost de 1916, p. 3; de setembre 1917, p. 17; d'agost de 1918, p. 6.

V. també el resum del moviment de la Caixa durant el curs 1914-1915 a la "Revista Anyal" de 1915, p. 139, i durant el curs --- 1917-1918 a "Acció", setembre 1918, p. 1. Els totals:

1914-1915: 83.732'85

1917-1918: 107.428'52.

V., enfi, la nota 920, pel que fa a la Secció de Socors Mutus.

- (188) V. nota 102 del tercer capítol. ARAGONÉS I FONTANET, R.- Memòria de la Comissió Permanent d'Educació i Instrucció. Curs de --- 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 195. Ramon Aragones, esmenta també els alumnes que deixaren d'assistir com a "mesura prudencial" davant l'epidèmia.
- (189) "Acció", abril 1932, p. 6; "Acció", setembre 1916, p. 6; "Acció", setembre 1917, p. 5 "Acció", d'abril de 1932 dona la xifra de - 34 assignatures per als cursos 1916-1917 i 1917-1918 a diferència de les que assenyalen els dos carrers butlletins esmentats, i que són les que hem transcrit a dalt. Les xifres transcrites coincideixen igualment amb les dels programes editats d'ambdós cursos, raó de la nostra tria.
- (190) V., en aquest sentit el butlletí "Acció" de juliol de 1914, p.1; de maig de 1915, p. 3, de juliol 1915, p. 3; d'agost de 1915, p. 3; de maig de 1916, p. 2; de maig 1917, p. 2; de maig de 1918, p. 1, pel que fa als avisos als posseïdors de cèdules que passessin a cobrar els interessos de les cèdules citades.
- El Consell General Ordinari de socis del 23 de juny de 1914, -- aprovaria la Memòria de la Comissió Administrativa així com el seu estat de comptes (V. "Acció", juliol 1914, p. 1-2. La Memòria a la "Revista Anyal" 1914, p. 84-88).
- El curs següent, el Consell Directiu del Centre, a petició de la Comissió Administrativa de l'Edifici Social, sotmetria la gestió d'aquesta en un consell general extraordinari, expressament convocat per a aquest tema per al 25 de juny de 1915. Puig i Esteve, en nom de la Comissió donaria compte del cost de les obres d'habilitació del nou local que s'apropava a les cent cinquanta mil pessetes. Puig i Esteve, subratllaria "la situació econòmica del Centre, ben satisfactòria, com ho demostra l'esforç realit-

zat durant l'any transcorregut, que malgrat totes les contrarietats provinents de la situació perquè travessà nostre país i que en nostra casa es reflectiren intensament, es podé no sols atendre totes les necessitats socials, sinó entregar a la Comissió Administrativa, per al seu comès, prop de 18.000 pessetes més de les pressupostades". Els comptes foren exposats i deixats sobre la taula, a proposta de la mateixa Comissió, per si algún soci volia examinar-los, per a ésser aprovats al Consell General Ordinarí de dos dies després. V. "El Foble Català", 21 de juny de 1915; "Acció" de juny de 1915, p. 2; "Acció" de juliol 1915, p. 1-2.

En un altre Consell General Extraordinari, el 1 de desembre de 1915, hom sotmetria a l'aprovació dels socis un projecte de contracte, concertat pel Consell Directiu amb el Banc Hipotecari i "que representava el coronament, l'etapa definitiva i a la vegada de consolidació, de l'obra econòmica iniciada amb l'adquisició del nostre Casal". Pel contracte, hom estipulava amb l'entitat bancària esmentada un préstec, amortitzable en el terme màxim de cinquanta anys, per l'import de 200.000 pessetes, a fi de "cancel·lar les hipoteques que, a favor de don Francisco Sinón i Font i del Círculo Ecuestre de Barcelona, pesaven sobre el Casal del Centre. En aquest darrer Consell hom aprovaria també un altre préstec "de caràcter complementari que feia referència a un altre debitori contractat pel Centre al comprar el Club de Mar".

V. "Acció" de desembre de 1915, p. 1, i gener 1916, p. 1.

El butlletí "Acció", diverses vegades, portà renúncies de possessors de cèdules a cobrar llurs interessos o donatius d'aquests a favor d'alguna secció. V. "Acció" d'octubre de 1914, p. 3; de novembre 1915, p. 1; de novembre de 1916, p. 1; de gener de 1917, p. 1; de març de 1917, p. 4; d'abril de 1917, p. 4; de febrer de 1918, p. 1; de juny de 1918, p. 1; d'agost de 1918, p. 2.

Assenyalem, finalment, l'evolució dels pressupostos de la Comissió Administrativa:

Cursos	<u>Ingressos</u>	<u>Despeses</u>	<u>Sobrant</u>
1914-1915	32.360	21.513	11.447
1915-1916	28.246 '65	19.209 '46	9.037 '19
1916-1917	38.192	23.942	14.250
1917-1918	41.699	25.099	16.600

La font: els butlletins "Acció" de setembre de 1914, 1915, 1916 i novembre de 1917, p. 1.

Els ingressos, en línies generals, estaven formats pels sobrants dels pressupostos del Centre, els lloguers, el lloguer de la Sala d'Actes, les subscripcions de còduls, i les quotes voluntàries i donatius. Les despeses, per la contribució, despeses generals, interessos de les còduls, mobiliari, anualitat al Banc Hipotecari que amb 16.227'10 pessetes era la partida més forta de les despeses, a partir del curs 1916-1917, etc.

Els sobrants es destinaven a "pagar comptes de les obres de restauració de l'Edifici Social".

- (191) "Acció", setembre 1914, p.2, 10 i 12; "Acció" d'octubre 1914, p. 3, 5 i 8.

Fel que fa a la Secció d'Educació, "Acció" de setembre 1914, p. 2-3, subratllava que el Centre havia "procurat també constantment, introduir en les seves aules totes aquelles millores necessàries tant de caràcter pedagògic, per a facilitar la millor comprensió de les explicacions del professor, com del material, per a obtenir millor condició per a l'alumne. Instal·lades les classes des de l'abril darrer en nostra casa pròpia de la Rambla de Santa Mònica, 25, totes les aules han estat construïdes i arrangeades per a aquest fi, i han estat totes amoblades amb modern material, que creiem satisfarà les aspiracions de l'alumne més exigent. També ha estat construït expressament el laboratori de Química, on cada alumne tindrà la seva instal·lació independent -- d'aigua i gas."

El butlletí "Acció", aniria informant de l'habilitació de sales per a secretaria de la Secció d'Organització i Treball ("Acció" dels mesos d'octubre 1914, p. 7; de gener de 1915, p. 7; d'abril 1915, p. 8); de la instal·lació del telèfon interurbà i de la telefonia privada ("Acció", novembre 1914, p. 2; de febrer 1915, p. 2; i d'abril 1915, p. 2), de l'adquisició d'aparells de ventilació per a les classes ("Acció", novembre 1914, p. 4), del final de les obres del local destinat per a vestidors del Gimnàs ("Acció", novembre 1914, p. 8), de les obres esmentades de construcció de "cinc espaioses classes" damunt de la Sala d'Actes ("Acció", desembre 1914, p. 4), de la instal·lació del laboratori fotogràfic ("Acció" de desembre 1914, p. 4; d'abril 1915, p. 4; maig --

1913, p. 5 i març 1916, p. 5), de l'habilitació de la Sala del Gimnàs amb tot el seu equipament ("Acció", desembre 1914, p. 8, i finalment, de l'habilitació de l'edifici surant del Club de Mar ("Acció" de març 1915, p. 8).

V. la nota 133 d'aquest capítol.

- (192) El butlletí "Acció", seguia assabentant de les darreres obres que mancaven en aquest sentit, així com del final de les obres d'instal·lació de les oficines generals del Centre que fou la darrera dependència en arranjat. "Acció", novembre 1915, p. 1-2. Aquest mateix butlletí, assabentaria de noves millores introduïdes o de material adquirit: "Acció" de novembre de 1915, p. 3 (adquisició de material escolar); "Acció" d'octubre 1916, p. 3, i de novembre de 1916, p. 3 (millores en les aules de les Escoles); "Acció" de març de 1917, p. 4 (donatiu de bancs per a les Escoles per la Cambra de Comerç i Navegació); "Acció" de maig de 1918, p. 5, de -- juny de 1918, p. 4, i juliol 1918, p. 5 (instal·lació d'un cortinatge per a l'escenari de la Sala d'Actes); i la reforma del Cafè del Centre ("Acció", setembre 1916, p. 2, la qual, a més, assenyallava l'horari de funcionament del cafè que es cloïa a la una de la matinada els dies feiners, i els dissabtes fins a les dues). V. també pel que fa al cafè, "Acció" de maig 1917, p. 2; d'octubre -- 1917, p. 1.

Les obres havien d'incidir sobre les activitats del Centre en impedir sovint l'organització d'actes i festes, segons la Memòria esmentada del Consell Directiu del curs 1914-1915, llegida per R. Pons i Ferreras, ("Revista Anyal", 1915, p. 136-137). "Aquestes reformes -afegia- s'han traduït, a més en l'estancament general del creixement del Centre, quant al seu nombre de socis. No obstant, els pressupostos generals del Centre i els de la Comissió Administrativa de l'Edifici Social s'han tancat aproximadament amb els sobrants que se'ls havia atribuït en confeccionar-los. Això -- vol dir que la situació econòmica del Centre és satisfactoria -- (...)." V. més endavant, la p. 317 i la nota 351 d'aquest capítol. V. també la memòria citada de R. Aragoné Fontanet de la Secció -- d'Educació i Instrucció, a la "Revista Anyal" 1915, p. 196, sobre les millores introduïdes a les aules.

La Secció Permanent de Propaganda Autonomista fóra la que, en particular es ressentiria de la disminució d'actes que assenyallava --

Rafael Fons en el curs 1914-1915, sobretot a causa de les obres de la Sala d'Actes. V. QUINANT I CASTELLA, M.- Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915, "Revista Anyal", 1915, p. 225.

- (193) Rafael Fons, a la memòria esmentada del curs 1914-1915, a la "Revista Anyal" 1915, p. 187, manifestava: "L'any passat el Centre va realitzar el seu somni d'aurat d'adquirir un edifici propi. Enguany, el Centre ha acabat de posar aquest edifici en les condicions que li calien per a seguir avant en el seu creixement irresistible (...). La terminació de les obres de reforma és el resultat de l'any que més ens plau poder sotmetre a la vostra aprovació. No crec pecar d'exagerat, si afirmo que les festes de llur inauguració han estat de la categoria més elevada que ens podem imaginar. El seu ressò ha arribat a tots els àmbits del Comerç -- barceloní. Una veritable riuada de gent comparegué a la major part dels diferents actes que comprenien les festes, especialment a la sessió inaugural del primer dia i al concert coral del darrer dia. Tan grans com són aquestes sales i ja tornarem a trobar-nos massa justos de local. S'ha vist ben clar que hi havia veritable interès popular en adonar-se del que era el nou casal del Centre, i també s'han vist ben clars els immensos avantatges que d'ell se'n poden obtenir. Les moltes alabances que en sentírem en tota la setmana de les festes i els diferents actes d'aquestes matèixes, són prova evident del que dic, Tothom ha quedat admirat de l'encertada distribució de les dependències que componen aquesta casa i que fan ressaltar la sàbia composició de nostra entitat. Amb la casa pròpia, tal com ara queda arrançada, cada Secció de per sí i el Centre en conjunt, en queden beneficiats. Amb les noves sales per a classes, la Secció d'Educació i Instrucció podrà atendre les nombroses peticions de matrícula que aquests darrers anys es veia obligada a rebutjar, ben contra el seu desig per manca material de lloc on encabir els deixebles. Amb el temps que ja funciona el dispensari, s'han tocat prou els positius resultats que n'esdevenen per a la Secció de Socors Mutus, en particular, i per a tots els socis del Centre en general. Amb la sala de conferències, allunyada de tot soroll i força espaiosa, tindrà la Secció de Propaganda Autonomista lloc adequat on exterioritzar les seves doctrines. Amb les noves oficines de la Secció de Relació i

Treball quedarà aquesta instal·lada folgedament i la Borsa del -- Treball podrà rebre una organització definitiva. Amb l'higiènic - gimnàs ja s'ha vist el major profit que havia començat a treure'n la Secció d'Esports i Excursions. Amb el cafè, billars, oficines generals, biblioteca i gran sala d'actes, tota la vida del Centre rebrà el nou impuls que tots li desitgem."

V. més endavant, les activitats permanents, p. 64 i sgs.

El 12 de juny de 1915, per una altra banda, hom inaugurava les -- cinc aules construïdes sobre la Sala d'actes. V. "Acció", abril - 1932, p. 5. V. també la nota 191.

- (194) El Consell general ordinari del 27 de juny de 1915, aprovà les ba ses per a cedir a particulars o entitats la Sala d'actes. Aquesta solament podria deixar-se per a actes de caràcter patriòtic, econòmic, cultural o benèfic, i no podria ésser cedida "per a cap ma na d'espectacle que pugui semblar o convertir-se en immoral fins contra la voluntat dels seus organitzadors, ni per a actes públics o espectacles en els quals es fixin drets d'entrada, com tampoc es podrà cedir per a reunions de caràcter religiós o confessional, ni per a actes contraris als ideals del Centre, així com tampoc per a mítings electorals, encara que siguin per a propagar candidatures afectes a la causa de Catalunya.

Emperò es podrà cedir pel Consell Directiu sempre que es tracti d'actes ben definida i manifestament patriòtics, en els quals hi prenguin part o hi tinguin representació la totalitat o la major part de les branques del nacionalisme català."

En concepte de lloguer, havien de pagar-se 75 pts. per un matí i 100 per una tarda o vespre, "enant, a més, a càrrec del llogater, l'enllumenat amb arranjament a la següent tarifa: enllumenació -- plena: 10 pts. hora; mitja: 7 pts. hora." V. "Acció" d'agost de - 1915, p. 2-3.

El Centre deixaria la sala, a la Lliga Regionalista per al banquet, celebrat el 30 de gener de 1916, en honor d'Abadal i Duran i Ventosa, segons "Acció" de febrer de 1916, p. 2, no solament perquè "es tractava d'una festa en honor de dues eminents personalitats (...), amics cordials del Centre", sinó per "no tenir l'acte ca-- ràcter de míting ni de reunió pública, per ésser l'entrada a la - mateixa per rigurosa invitació personal"; la sala es deixà "amb - les condicions acostumades de pagament de lloguer (...)".

El Centre cediria, "amb les condicions de costum", el local a la Unió Catalanista per a les conferències de Martí i Julià, el 23 de maig de 1916 (V. "Acció", juny 1916, p. 3) i el 13 de juny de 1916 (V. p. 14 i nota 73 d'aquest capítol).

El 29 i 30 d'abril de 1916, s'hi celebraria la V Assemblea de la Unió de Vinyaters de Catalunya ("Acció", maig 1916, p. 2.); el -- maig de 1917, hom hi desecretillaria un acte nacionalista amb participació de valencians i bascos ("Solidaridad Obrera" del 23 de maig de 1917); el 2 de juliol de 1916, la Confederació Regional -- del Treball de la CNT hi celebraria el míting de clausura del Congrés de Sants (LLADONOSA, R.- op. cit., p. 95); etc.

(195) "Acció", juny 1916, p. 1.

(196) En principi s'havia previst per al 13 de juny de 1916, però s'ajornà al 9 de juliol. V. "El Poble Català" del 13 de juny de 1916; -- "Acció", juny 1916, p. 1-2; "Acció", juliol 1916, p. 1; "El Poble Català" del 3 de juliol 1916.

(197) "El Poble Català", 10 de juliol de 1916; "Acció" d'agost 1916, p. 3-4.

(198) V. notes 191 i 192.

(199) V. més endavant, Les seccions entre 1914 i 1916, p. 411.

(200) V. la llista de cases que feien preus especials o descomptes del -- 10, 20 o 25 % als socis del CADCI, a "Acció" de març 1917, p. 15; abril 1917, p. 15; maig 1917, p. 14 i 15; juny 1917, p. 23; agost 1917, p. 12, etc.,. Es tractava de cases de venda d'articles fotogràfics, bisuteria, camiseria, farmàcia, panyeria, sastreteria.

(201) V. més endavant Les seccions entre 1914 i 1916, p. 415 .

(202) La "Revista Anyal" de 1915, conté les conferències del VIII Curs Internacional d'Expansió Comercial a Barcelona: Geografia general d'Espanya i psicologia dels pobles hispànics, a cura de Marià Vendrell; Les indústries hispàniques, per Francesc Blanch; La mineria i l'agricultura espanyoles, a cura de Joaquim Estrens; El comerç i l'utilitatge a Espanya, per Ferran Boter; i Els fruits del VIII Curs Internacional d'Expansió Comercial, a cura de Ramon Rucabado. Se-- gueixen els textos d'altres conferències pronunciades al CADCI: -- Barcelona, cent cinquanta anys enrera, per Ramon Nonat i Comas; --

Necessitat de les consultes de guericultura, el seu objecte, funcionament i resultats que s'hi obtenen, pel doctor Enric Pies i Codina; Valor educatiu i importància de los museus Comarcials, pel pare - escolari Pentaleón Saldeano; i Posició de Catalunya davant del problema europeu, a cura de Novira i Virgili. Cròniques d'excursions: al Sàrtis (Suïssa oriental), per Antoni Companyà; als ports de Pajares, d'Arbas i Peñón de los Celleros, per Joaquim Elias i Juncosa; i a Portillo, pel mateix J. Elias i Juncosa. Finalment, la secció - oficial de memòries del Consell Directiu i de les juntes de govern de les seccions del curs 1914-1915, estat de comptes de la Caixa general, Comissió Administrativa i Biblioteca, discursos pronunciats en la festa de repartiment de premis del curs 1913-1914 pel president de la Secció d'Educació i Instrucció J. Bas i Soler, i pel professor J. Viñas i Companyà, la memòria llegida per Ernest Bretó i Aolla en la inauguració oficial del Dispensari; i les efemèrides -- del Consell Directiu i de les diverses seccions.

- (203) V. el moviment de la caixa de la Biblioteca durant l'any econòmic - de 1914 a 1915, a la "Revista Anyel" 1915, p. 121. Les entrades i sortides hi sumaven la quantitat de 1035'70 pessetes. El capítol - que pujava més, era el de les subscripcions a diaris i revistes --- (366'45 pts.), seguit del de la compra de llibres (173'65 pts.). Seguien despeses per l'adquisició d'una taula "bureau", sou d'un em- pleat per a dies festius, etc. Entre els ingressos, hi figuraven -- també, a més de la subvenció del Centre, quotes voluntàries (115 pts), venda de 963 estatuts (240'75), etc.

Pel que fa a les adquisicions i donatius, hom en pot seguir el movi- ment al butlletí "Acció": mesos de setembre 1914, p. 12; octubre -- 1914, p. 3; novembre 1914, p. 3; desembre 1914, p. 3; febrer 1915, p. 3; març 1915, p. 3; abril 1915, p. 3; maig 1915, p. 4; juliol -- 1915, p. 4; agost 1915, p. 4; novembre 1915, p. 2; gener 1916, p.3; febrer 1916, p. 3; març 1916, p. 2; juny 1916, p. 3; setembre 1916, p. 3; febrer 1917, p. 2; abril 1917, p. 2; maig 1917, p. 2-3; agost 1917, p. 2-3; agost 1918, p. 2-3.

- (204) "Acció", febrer 1917, p. 1. La ponència, era formada per Rafael --- Fons, Joan Bas, Josep Puig i Esteve i Josep Sala. Per a la tasca -- que hi feu Rafael Fons, V. la nota 249 d'aquest capítol.

- (205) "Acció", març 1917, p. 2. "Acció", maig 1917, p. 2.

(206) "Acció" de juny de 1917, p. 1.

(207) El Consell General extraordinari fou convocat, primer, per al 10 de juny de 1917, segons "Acció" de juny de 1917, p. 1, sota l'ordre del dia següent: 1. Proposició del Consell directiu referent a la creació en el Centre d'una Caixa d'Estalvis, i 2. Discussió i aprovació del Projecte de Reglament de la mateixa. Tanmateix -- aquest s'ajagué o se'n convocà un segon, car "Acció" de juliol de 1917, p. 1 no dóna cap informació sobre aquell, i anuncia novament un Consell general extraordinari per al 20 de juliol, sense assenyalar si es va ajagar o no l'anterior, amb l'ordre del dia reduït -- al segon punt del que hom havia anunciat per al ves anterior. "Acció" d'agost de 1917, p. 1, informa de la celebració del Consell general extraordinari del dia 20 de juliol de 1917. Des que se'n haguessin celebrat dos, el primer consell, hauria aprovat la creació de la Caixa d'estalvi, mentre el segon el reglament.

"Acció" de juliol de 1917, p. 2-4, conté el projecte de Reglament de la Caixa d'Estalvi. Pel primer article, al "Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, entitat obrera, acordà la creació d'una Caixa d'Estalvi, com a organisme agregat al Consell Directiu del Centre, però funcionant amb comptabilitat i organització pròpies, sota el govern i administració d'un Patronat." L'objectiu de la Caixa, segons el mateix article, era "fomentar -- els sentiments de bona economia entre els socis del Centre i parents més propers, facilitant-los l'esmergament de llurs estalvis en forma col·lectiva, que els permeti obtenir-ne el major rendiment possible".

Segons el reglament, tindrien dret a "gaudir els avantatges de la Caixa, els socis actius i protectors del Centre, les seves mullers, els seus pares, les seves filles, germanes i nebes carnals, mentre siguin solteres, i els seus fills, germans i nebots, mentre siguin menors de quinze anys"; Els imposadors percibirien un interès anual del 3%; i les quantitats acumulades a la Caixa es dipositarien diàriament "en un compte corrent obert en una o més entitats bancàries catalanes de reconeguda solvència, i després, a mida de llur importància, s'invertiran en valors de cotització normal a la Borsa de Barcelona, preferint els que pertanyin a corporacions o entitats catalanes o que explotin negocis radicats a Catalunya". Quedava prohibida "la inversió de quantitats en hipoteques ni préstecs personals; únicament i com a excepció, la Caixa podrà prestar

al Centre quantitats reintegrables, però el seu import no podrà - mai excedir del 15% del total que acreditin els imposadors", quantitats que, en aquest cas, haurien d'ésser "dedicades exclusivament al millorament d'immobles de la seva propietat o a la compra de -- nous, però en cap cas per un import superior a la meitat de llur - valor". Els beneficis nets que s'obtinguessin, serien distribuïts d'aquesta manera: 50% entre els imposadors a la Caixa, "a prorrata de la que importi l'interès del 30% que els hagi correspost a fi d'any"; 30% a fons de reserva de la Caixa; i 20% a entregar al Centre en concepte de lloguer, llum i "altres serveis de caràcter general que faciliti a la Caixa".

El Govern i administració de la Caixa, dependrien directament "de la direcció d'un patronat de cinc persones, compost en la següent forma: President, que ho serà per cret propi el mateix del Centre, dos vocals, socis actius del Centre, que siguin imposadors de la - Caixa, i dos vocals assessors, socis o no del Centre, que siguin - persones de reconeguda competència administrativa". Tots els --- càrrecs del Patronat eren gratuïts i llur elecció havia de fer-se al si del Consell General ordinari de socis, amb una duració de -- quatre anys i renovació per meitat cada dos. Dota "les més immedia- tes ordres del Patronat", actuaria un Administrador de la Caixa, - que actuaria com a secretari del Patronat, però sense vot. Hom pre- veia el funcionament de juntes generals ordinàries i extraordinà- ries, a les que tenien cret a assistir, amb veu i vot, "tots els - socis del Centre que siguin imposadors de la Caixa". Aquest Regla- ment fóra aprovat, amb "algunes esmenes" al Consell general esmen- tat del 28 de juliol de 1917, segons "Acció", agost 1917, p. 1. Pel que fa a les esmenes, citem la correcció que hom feu en la distri- bució dels beneficis, que rebaixà al 40% l'anterior 50% previst -- per als imposadors, al 25% l'anterior 30% previst per al fons de - reserva, tot distribuïnt el 15% resultant d'ambdues deduccions, -- "entre els empleats de la Caixa a criteri del seu Patronat". V.Re- glament de la Caixa d'Estalvis a l'edició dels Estatuts del CAOCI, edició feta pel mateix Centre, sense data, probablement el 1917, - p. 13-19.

(208) "Acció", novembre 1917, p. 1.

(209) "Acció", desembre 1917, p.1; "Acció", gener 1918, p.1; "El Poble -

Català", 15 de desembre de 1917. El Patronat, després de l'elecció, quedà constituït per Rafael Pons, com a president del Centre; Enric Parès, Josep Puig i Esteve, Manuel Dofarull i Baltasar Fiol. El servei d'administració fóra confiat a l'antic dependent de les oficines del Centre, Josep Arabic-Torre i Lafont. V. "Acció", febrer 1918, p. 1.

- (210) "Acció", febrer 1918, p.1; "Acció", març 1918, p. 1-2; "Acció", -- abril 1918, p. 1-2. Celebraca la conferència, les oficines de la Caixa d'Estalvi, instal·lades en les generals del Centre, "s'obriren per als imposadors, que en gran nombre acudiren a sol·licitar l'apertura de llibretes".

Hem pot seguir el moviment de la Caixa a través del butlletí "Acció". V. als números d'abril 1918, p. 1; de maig de 1918, p. 1; de juny de 1918, p. 1; de juliol de 1918, p. 1; d'agost de 1918, p. 3; i de setembre 1918, p. 1, pel que fa a aquest períodes. El 24 de juliol de 1918, existien 334 llibretes obertes, i en el mes com---prés, entre el 20 de juny carrer i el 24 de juliol citat, hom havia verificat les operacions següents:

Imposicions	Ptes.	18.624'38
Reintegraments		12.305'78
Llibretes noves		18
Ròssec de comptes corrents		54.822'85
Total de llibretes obertes		334

"El nou organisme no s'organitzà pas com una vulgar còpia dels seus similars --assenyala "Acció" d'abril de 1932, p. 3-- ja existents, go que hauria inutilitzat la seva creació, sinò que es caracteritzà per determinades novetats i facilitats de funcionament, que aquells altres no oferien ni podien oferir. Així, la nostra "Caixa" està regida per un Patronat que elegixen els mateixos socis, i celebra les seves corresponents juntes generals, en les --quals es dóna compte de les operacions realitzades i es discuteix el balanç de fi d'any. La meitat --el 40% segons el Reglament de --1917, com hem vist-- dels beneficis d'aquest balanç es reparteix entre els mateixos imposadors, i a conseqüència d'això, l'interès repartit s'acosta molt al 4% anual (...)." Segueix una enumeració de comoditats per a l'imposador.

- (211) CENTRE AUTONOMISTA DE DEPENDENTS DEL COMERÇ I DE LA INDUSTRIA. EN-

TITAT CERERA.- Estatuts, s.d. d'edició., p. 1 V. també, "El Poble Català" del 26 i 29 de novembre de 1915; "Acció", desembre de 1915, p. 1-2; "Acció", gener 1916, p. 1 i 6.

- (212) "Acció", gener 1916, p. 1, assenyalava que hom sotmeté "a l'aprovació del Consell una extensa reforma dels estatuts del Centre i d'algunes Seccions". Assenyalava, a part de l'afegit esmentat a l'article primer dels estatuts generals, la introducció de diversos articles nous que atanyien a la Secció d'Educació i d'Organització i Treball, en concret, i a qüestions generals. L'article 7 dels estatuts reformats, assenyalava que els socis protectors s'entendria que ho eren de les Escoles Mercantils Catalanes i que la Secció d'Educació faria la recaptació directament dels esmentats socis protectors. Per l'article nou, els socis inscrits a la Secció d'Organització i Treball, pagarien directament la quota anual de 12 pts., a aquesta secció, en lloc de fer-ho a la Caixa General del Centre. La quota dels socis protectors fira voluntària, segons l'article 10, però a partir de vint-i-quatre ptes. anuals. Per l'article 12, els socis tindrien veu i vot en els consells generals, "després d'haver passat dos mesos del seu ingrés en el Centre". Per a ésser elector o elegible per a algun càrrec del Consell Directiu o de les Juntes Directives, l'antiguetat hauria d'ésser de sis mesos. Un nou article, el 29, assenyalava que quan "un Consell General ordinari prengui un acord que, a jutj del Consell Directiu, sigui perjudicial als interessos del Centre, el Consell Directiu podrà suspendre la pràctica de dit acord, convocant dintre del mes següent al de la celebració de l'esmentat Consell General, un d'extraordinari per a resoldre definitivament sobre l'assumpte. Però, si en el Consell General que hagués adoptat dit acord hi hagués assistit la majoria de socis del Centre, no tindrà aplicació ço que és establert en el paràgraf anterior". Hom reforçava d'aquesta manera el paper del Consell Directiu, de la mateixa manera que amb aquest i que amb l'article 17, hom mirava d'imprimir que l'entrada massiva de nous socis pogués desfigurar les finalitats del Centre o pogués aprofitar-se per a alguna maniobra contra els interessos i objectius del CAOCI. V. la proposta presentada al consell general del 27 de juny de 1915 a la nota 312 d'aquest capítol.

La Comissió mixta prevista per a resoldre conflictes entre les seccions permanents i el Consell Directiu, quedaria formada per la Jun

ta consultiva d'expresidents del CADCI i "cinc persones més, socis del Centre, de reconeguda autoritat i prestigi dins el mateix". S'introduïren també alguns esmenes en el règim econòmic i s'assenyava, finalment, que els pressupostos de les seccions permanents no podrien entrar en vigor si abans no eren aprovats pel Consell Directiu.

V. els Estatuts citats a la nota anterior.

Aquest Consell Central, aprovà aquestes reformes, la conversió de la Secció de Relació i Treball en Organització i Treball, els préstecs esmentats abans del Banc Hipotecari el de caràcter complementari relacionat amb el club de mar (V. la nota 193); a la mateixa sessió fóra nomenada la primera junta de la nova Secció d'Organització i Treball. "Un Consell que tanta i tan bona feina realitzà i que -- semblava que havia de durar hores i hores, amb dues escasses la dotxà completa tota -- comentava "Acció" de gener de 1916, p. 2-. Demuestra això a bastament la unanimitat de parers en ell regnant i l'absoluta compenetració dels socis amb el Directiu." El nombre de socis, segons el mateix butlletí, havia estat "extraordinari, resultant un dels més concorreguts que s'han celebrat al Centre, prova palesa del gran i merescut interès que l'objecte d'aquell havia despertat entre els companys".

(213) "Acció", gener 1916, p. 1 i 2.

(214) "Acció", desembre 1915, p. 1, 2 i 3. V. L'"Anuari de Catalunya", esmentat, del 1917, p. 134. El butlletí esmentat, informava que la Junta de Govern de la Secció de Relació i Treball, en la seva darrera sessió celebrada "i en ocasió de discutir-se la reforma dels estatuts de la Secció, a fi d'ampliar i millorar el camp en què --- aquesta deu desenrotllar-se, el president -de la Secció- presentà una proposició en la que després de fer constar que si bé la feina d'aquells capdavanters nostres, els fundadors de la Secció, havia estat ben meritària, no tenia emperò l'amplitud que segurament necessitava temps a venir. Aquest temps és arribat. La Secció es prepara per a la creació d'organismes que, com l'Hotel dels Dependents, donaràn al Centre vitalitat i benestar als dependents. I al posar-nos a la feina hem vist que els estatuts eren esquivits. Però com -- que les reformes a introduir-hi són de suma importància, ho són tant que no són reformes, sinó una cosa del tot nova, aquesta junta després d'estudiar les modificacions que al seu criteri s'hi deuen in-

troduir, ha acordat que amb motiu de celebrar-se, el dia primer --- d'aquest mes, un Consell general extraordinari per a modificar els estatuts del Centre, aprofitar l'ocasió per a proposar la dissolució de l'actual Secció de Selecció i Treball i crear-ne una altra - amb el nom de Secció Permanent d'Organització i Treball, que desenvoluparà el pla de reformes i millores de què està tan necessitada la dependència comercial, a la mica de les seves forces que, si -- s'aproven els estatuts que es presentaran a l'assemblea, seran més, moltes més que les que té l'actual."

V. més endavant, Les campanyes de reivindicació social del Centre, - p. 367 i sgs.

- (215) Recordem en aquest sentit, l'acord del Consell General extraordinari del 27 de juliol de 1913, d'afegir al paràgraf II de l'article sisé dels Estatuts que decretava el pas a protectors dels socis actius -- que s'establissin pel seu compte, la precisió: "i tots aquells que -- tinguin negoci per compte propi, encara que segueixin essent depen-- dents d'altre empresa comercial o industrial".

V. "Acció", agost 1913, p. 3

V. p. 230 i nota 177 d'aquest mateix capítol.

El prestigi i el ressò popular del Centre, atrauria treballadors que no eren exactament dependents, com el cas del mateix Carreres i Pallat que era treballador manual. Així, "Acció" de setembre de 1914, - p. 1, recordava la condició indispensable de dependent per a ésser - soci i precisava un cop més la definició de dependent. V. aquesta de-- finició a la nota 1 del capítol primer. El mateix butlletí recordava, igualment, el text dels estatuts i l'acord d'aquell consell del 27 - de juliol de 1913 esmentat. En aquest sentit darrer, el Consell Di-- rectiu subratllava que, cas de tenir-ne coneixement, i pel seu compte mateix, procediria a passar "a socis protectors els que es trobin en el cas esmentat de tenir per compte propi, una empresa o negoci comar-- cial o industrial". En aquest mateix ordre, el Consell Directiu, a -- l'"Acció" d'agost de 1915, p. 1, comunicava "a tots els socis que te-- nint negoci per compte propi continúen essent socis actius del Centre, que si per tot aquest mes no han sol·licitat la seva inscripció com a socis protectors, el Consell Directiu (...), passat dit termini, -- inscriurà com a tals socis protectors a tots aquells que es trobin -- en dit cas i no ho hagin fet per voluntat pròpia."

Assenyalem, finalment, l'aclariment que feia el Consell Directiu, a

l'"Acció" de juny de 1916, p. 2, sobre la condició de soci actiu -- del representant d'una o més cases de comerç. Els representants -- --segons el Consell Directiu-- podien ésser socis actius mentre la seva retribució consistís en "una comissió, amb tal que no s'an-- prenguin aquells el negoci per compte propi i que no tinguin a -- les seves oreres dependents de cap mena ni categoria". Els avisos del Consell Directiu, confirmaven l'existència del problema dels -- socis actius que s'establien pel seu compte i no es donaven de bai xa com a tals i alhora la voluntat dels animadors del CAOCI per re gularitzar aquesta situació.

(216) NOLMER I COMET, R.- article citat, "Anuari de Catalunya" de 1917, p. 199

(217) P. 341 i sgs., i 402 i sgs.

V. Les campanyes de reivindicació social del Centre
i Les seccions entre 1914 i 1915

(218) V. Les activitats permanents entre 1914 i 1915, p. 324 i sgs.

(219) PONS I FERRERES, R.- Memòria cit., "Revista Anyal" 1915, p. 184. "Acció" de desembre de 1914, p. 1., i de gener de 1915, p. 1, --- transcriu els noms dels finats, que sumen quaranta nou. Per un -- altre costat la crònica de la Secció Permanent de Socors Mutus, a "Acció" del 1 de desembre de 1914, p. 4, assenyalava l'existència de "més de quaranta malalts" en aquells moments; la publicada a "Ac-- ció" del 1 de gener de 1915, p. 4, donava per acatada "l'anormali-- tat sanitària de Barcelona" afirmava que no dubtava "que els sei-- xanta socis malalts d'aquesta tongada, sabran tornar esforç per esforç a aquesta Secció que abans s'hauria arruïnat que abandonar- los en la seva dissort". El subratllat és nostre.

Pel que fa als efectes sobre la Secció d'Educació, vegi's p.292, i nota 102 del capítol tercer. La Memòria esmentada de la mateixa -- secció, a la "Revista Anyal" de 1915 (V. nota 188 d'aquest capítol). L'epidèmia, hi subratlla Ramon Aragonés, secretari de la Secció -- d'Educació en el curs 1914-1915, "fou el principal motiu per a què un bon nombre de deixebles no poguessin assistir a llurs classes. Els uns, com a mida prudencial davant de les deplorables circums-- tàncies per les que travessà nostra volguda ciutat; els altres, no podien venir per retenir-los en el llit els lamentables efectes -- produïts per ella. Això ha estat el principal factor per a què les

nostres iniciatives hagin estat en nombre limitat o bé que quelcom del fet ho hagin realitzat amb retard. Per exemple, la formació dels grups escolars no ens fou donat de fer-ho fins a mitjans de curs, puix les classes es veien en extrem desconcorregudes d'alumnes. Davant d'aquesta manca d'assistents (...) preveïem el fracàs i ens absteníem de preparar res, tot esperant millors dies en què ens poguéssim veure tots acoblats en fraternals festes."

R. Pons, a la Memòria a dalt esmentada, remarcava també aquesta incidència sobre la Secció d'Educació i Instrucció. Una "bona part" dels socis morts -afirmava- "eren deixebles de les classes. Aquestes varen tenir una sensible baixa d'assistents, que no ha arribat a compensar-se en el restant del curs."

V. també, "Acció", de desembre de 1914, p. 4 i 5, i "Acció", gener 1915, p. 3, que assabentava els estudiants absents que, per a compensar la falta d'assistència, en " reprendre les classes el dia 7 de gener, es farà en totes elles un repàs de tot l'estudiat durant el primer trimestre, a l'objecte que puguin tornar a continuar el curs".

- (220) "Acció", desembre 1914, p. 2. V. la nota anterior, Els butlletins esmentats d'"Acció" de desembre 1914, p. 4 i 5; de gener de 1915, p. 4; de febrer de 1915, p. 4; i de març de 1915, p. 5. Segons l'"Acció" de desembre de 1914, la Junta obligà a la Secció de Socors Mutus a "encarregar el doctor Sas la visita d'inspecció i la cura d'alguns malalts a l'objecte d'alleugerir al doctor Chacón". La Junta de la Secció, per una altra banda, feia imprimir un full amb --prescripcions sanitàries per a distribuir-lo entre els socis i tots aquells que el vulguessin, La Secció Permanent de Socors Mutus, amb aquesta avinantesa i en el moment que fes balanç de l'actuació de la Secció, remarcaria la necessitat que els socis del Centre que no ho haguessin fet, ingressassin a la Secció. El capteniment de la Secció en aquesta avinantesa, hauria d'estimular certament l'entrada de més socis als seus rengles. La premsa barcelonina, per una altra banda, i segons subratllava l'"Acció" citada de març de 1915, s'ocupava de la Secció "amb motiu de la passada epidèmia, fent-ho amb termes força elogiosos i de gran honor pel Centre".

Josep M. Mbas i Puig, president d'aquesta Secció, remarcaria, a la Memòria de la Secció Permanent de Socors Mutus, a la "Revista Anyal" 1915, p. 213-214, que malgrat "ésser en creixent nombre els

Montepios que aprofitant les circumstàncies d'epidèmia tancaren - les seves respectives caixes, deixant desamparats els seus consociats, aquesta nota, com ja feu constatar llavors des de l'"Acció", - no tingué ni per un moment el més petit dubte i hauria anat a la realització completa dels estalvis de la Secció abans de permetre que els companys poguessin quedar sense el subsidi que per dret indiscutible els hi concedeixen els Estatuts. No obstant els grossos contratemps passats, la nostra caixa ha tingut un superàvit de pes setes 5.004'00 (...)."

L'"Acció" citada de febrer de 1915, p. 4, assenyalava les quantitats pagades per la Secció de Socors Mutus, entre el primer d'octubre de 1914 i el 20 de gener de 1915, a fi de ressaltar "la importància i fortalesa de la nostra Secció":

Per medicina	11.720 pts.
" cirurgia	88 "
" defunció	1.250 "
" cessantia	<u>802'50</u>
Total	13.860'50

(221) V. "El Poble Català" del 31 d'octubre de 1914. V. l'editorial - L'epidèmia ciutadana. Els enemics de Barcelona. - "El Poble Català", 8 de novembre de 1914. La minoria esquerrana a l'Ajuntament. En defensa pròpia. - "El Poble Català" del 10 de novembre de 1914.

(222) Per a la manifestació i la nota del CADCI, V. "El Poble Català" -- del 10 de novembre de 1914. "Acció" de desembre de 1914, explicaria les raons de la nota pública del CADCI, "perquè, donada la significació dels organitzadors de la manifestació i la finalitat -- d'aquesta, de demanar la suspensió de l'Ajuntament de Barcelona -- pel Govern, entenguérem i seguim creient-ho, que es tractava d'una maniobra política en desacord en absolut amb els ideals autonomistes que inspiren la nostra entitat"; abans havia remarcat, la mateixa nota d'"Acció" que cap dels organitzadors era de caràcter catalanista. "En canvi -afegiria al final-, el nostre Centre -amablement invitat- estigué representat en la persona d'un dels seus vice-presidents, en la reunió magna d'entitats que aquell mateix dia se celebrà al F. del T.N. (Foment del Treball Nacional), per a -- tractar de la deplorable situació sanitària de Barcelona".

V. també, "La Publicidad" del 10 de novembre de 1914. "El Poble Català" del 20 de novembre de 1914.

(223) "Acció", febrer 1915, p. 1 i 2 conté el text de l'escrit dirigit als delegats. Rafael Pons, a la Memòria esmentada, a la "Revista Anyal", 1915, n. 124, manifestaria que el "ressò de la marfuga, -- que sols patiren certs barris de Barcelona, s'havia exagerat tant a fora, que quan va ésser acabada, el Consell Directiu es cregué en el deure d'enviar una carta a cada un dels seus delegats a -- l'estranger, explicant-los el restabliment de la normalitat sanitària en la nostra ciutat, tot pregant-los-hi la publicitat en el punt de llur residència". A l'escrit, el Consell Directiu assenya- lava que l'"increment pres en la nostra ciutat, durant els mesos darrers, per una malura molt freqüent en les grans poblacions, ha donat lloc a què els eterns enemics de la nostra terra, secundats -- trist és de confessar-ho- per les companyes participants de certa part de la premsa local, formessin una llegenda perjudicial en es- trem per a la nostra ciutat, a la qual s'ha pintat com a presa de terribles epidèmies que fan impossible la vida en ella. (...) "La carta, de la que hem extractat el començament, mereixia, segons -- el mateix butlletí, "l'aprovació i l'elogi" de l'alcalde de Barce- lona "a coneixement del qual la posarem". V. també la nota 233. El 25 de gener de 1915, una reunió de socis acceptaria la partici- pació del Centre en el Carnestoltes, "que aquest any hi ha interès en fer ressortir, a fi de contrarrestar els desastrosos efectes -- de la guerra i de la passa a Barcelona".

El Centre fóra representat a totes les reunions fetes per a orga- nitzar-lo i hi prendria part amb una carrossa, confeccionada pel pintor escenògraf J. Rocarol, que representaria el personatge del tenecor de llibres de L'auca del Sr. Esteve de Santiago Russiñol, que obtindria un premi especial de 300 pts. V. "Revista Anyal" 1915, p. 248-249; "Acció", febrer 1915, p. 2; "Acció", març 1915, p. 2. Citem finalment, l'edició que feu el Consell Directiu, un any des- prés, d'unes "Normes de Sanitat i de bon companyerisme, que seran editades i repartides a tots els socis que ingressin".- "Acció", abril 1916, p.2.

(224) V. Les activitats permanents entre 1914 i 1918, p. 322 .

(225) V. L'activisme nacionalista del CACCI, p. 332 i sgs.

(226) V. L'activisme nacionalista del CACCI, p. 342 i sgs. i les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 346 i sgs.

(227) V. més endavant, L'activisme nacionalista del CACCI, p. 357 i sgs.

- (228) V. més endavant, l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 329 i sgs. "Acció", febrer 1915, p. 5.
L'estat de guerra, per una banda, sotmetia "Acció" a la censura, - que suprimiria un "artículot inofensiu" de la del mes de febrer de 1915. V. "Acció", març 1915, p. 6.
- (229) V. Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 344 i sgs.
- (230) "El Poble Català" del 19 de juny de 1915 i del 22 de juny 1915.
- (231) "Acció", agost 1915, p. 3. "El Poble Català", 18 de juliol de 1915 informava que Puig i Esteve havia estat a l'Ajuntament, cridat per l'alcalde, que li demanà la cooperació del Centre a la "gran festa popular" de Montjuïc i que el Consell Directiu, havia decidit, "en vista de la importància que per al desenvolupament de Barcelona -- tindrà l'exposició projectada, prestar no sols el concurs que se -- li ha interessat a la festa del diumenge sinó també a tots els -- altres actes i treballs que siguin necessaris per a dur a terme -- aquell projecte". Igualment, el CAECI, convidaria els socis i les seves famílies a assistir-hi.
- (232) L'agost de 1915. "Acció", setembre 1915, p. 2.
- (233) El mateix mes d'agost de 1915. "Acció", setembre 1915, p. 2-3.
- (234) L'indult es demanava per un delictes militar -no polític- comés per aquest ex caporal, el qual sofria empresonament militar des de feia força anys. El CAECI, fou un dels centres de recollida de signatures per a la petició d'indult. "Acció", juny 1916, p. 3 i 13. V., pel que fa a aquesta campanya, "El Diluvio", 15 d'abril de 1916; "El Diluvio", 17 d'abril de 1916; "El Diluvio", 23 d'abril de 1916; "El Diluvio", 28 d'abril de 1916, que assenyalava que passaven de 10.000 les signatures de sol·licitud de l'indult. "El Diluvio", 29 d'abril de 1916; "El Poble Català", 30 d'abril de 1916; "El Diluvio", 1 de maig de 1916 que informava de l'acord de l'Ajuntament de Canet de Mar -poble del qual era fill Cirerós- de sumar-se a aquella petició i d'iniciar gestions en aquest sentit; - "El Diluvio", 3 de maig de 1916; "El Poble Català", 4 de maig 1916; "El Poble Català", 13 de maig de 1916.
- (235) Esmentem aquí algunes intervencions més del Centre. El gener de 1915, el Consell Directiu, felicitava a Joan Perpinyà, soci protector, per haver estat nomenat president de la Cambra de Comerç ("Acció" febrer 1915, p. 2). Una comissió de dependents del Centre,

encapçalada pel seu president, assistia a l'enterrament del conegut dibuixant Albert de Sicília Llanas i de Francesc Bosch, president de l'Associació de la Dependència Mercantil de València, el desembre de 1916 ("Acció", gener 1917, p. 3). El gener de 1917, Enric Vila i Barrieges, soci "dels més antics", elegit darrerament regidor per a l'Ajuntament, adrejava un escrit a la presidència del Centre tot oferint-se "particularment i oficialment" ("Acció", febrer 1917, p. 2). El CADEI fóra convidat a les conferències organitzades per la Societat de Geografia Comercial, a partir del 27 d'abril, i a la V Assemblea de la Unió de Vinyaters de Catalunya, celebrada el 29 i 30 d'abril de 1917 al mateix Centre ("Acció", - maig 1917, p. 2). El juny de 1917, el Centre s'adheria a la iniciativa del Centre Cotoner de Barcelona, de demanar al Govern una reforma del Reglament de ferrocarrils en el sentit que romanguessin sempre obertes les taquilles i les andanes, llevat d'aquells trens que tinguessin un nombre limitat de places; també el mateix mes lliurava a la societat Unió Social de Cornellà de Llobregat, un donatiu de 25 exemplars de les Glorioses de Guimerà, "amb destí a una tombola benèfica que organitza dita entitat" ("Acció", - juliol 1917, p. 2.). El setembre de 1917, el Centre era "representat oficialment" a la inauguració de l'Exposició de Jocs i Joguines, als Jocs Florals de Sant Martí, i a les regates de Tarragona del 24 del mateix mes ("Acció", octubre 1917, p. 7 i 10). L'"Acció" esmentada del mes d'octubre de 1917, p. 7, assabentava de -- l'acord del Consell Directiu de felicitar el Foment Pedagògic -- "per creure la finalitat del mateix altament patriòtica". Una representació del Consell Directiu assistia a l'arribada a Barcelona de l'Erfeó de Graus per a "donar-los la benvinguda i saludar-los en nom dels milers de dependents patriotes, que integra nostre Centre", i igualment en nom del Centre, Joan Gas i Soler assistia a la festa d'inauguració del curs 1917-1918 de l'Ateneu -- Enciclopèdic Popular "que tan bella significació cultural revestí". l'octubre de 1917 ("Acció", novembre 1917, p. 1).

Assenyalem també, l'obertura d'una subscripció voluntària per a socórrer la família d'un antic soci del Centre mort, i de la qual "Acció" d'agost de 1918, en dona la relació (p.2). La destitució del seu càrrec de cobrador i expulsió del Centre com a soci d'Emili Guillemí i Rubio per acord del Consell Directiu i ratificació d'un Consell General extraordinari, celebrat el juliol de 1918,

(V. més endavant, la nota 312). Per a la feina de cobrador, fóra nomenat Manuel Cartès i Piñol ("Acció" dels rasos de juliol de 1917, p. 1, i d'agost de 1917, p. 1). En aquest mateix ordre de coses, hem d'assenyalar que el Consell Directiu, el gener de 1917 havia donat de baixa al soci Daniel Colomé, a proposta de la Secció d'Organització i Treball, el qual, "segons noves fidacions, usava malament del carnet del Grup de Viatjants i Corredors, utilitzant-lo com instrument en perjudici dels ideals que quant a -- compliment del descans dominical amb tant d'afany tots perseguim" ("Acció", febrer 1917, p. 10).

El butlletí "Acció", per un altre costat, contenia avisos diversos, sobre tot recomanant als socis que portessin el seu carnet al local del CALCI "a l'objecte d'evitar la repetició de cassos -- com els que desgraciadament s'han donat de la intromissió en el -- nostre Casal d'elements estranys disposats a perturbar els nostres actes i festes o a causar perjudicis en el nostre estatge" ("Acció", juliol 1914, p. 1; "Acció", octubre 1914, p. 1; "Acció", desembre 1914, p. 2, etc.); advertint contra la cessió del carnet d'un soci a una altra persona de fora del Centre per a introduir-se a les festes del Centre i al Dispensari ("Acció", de febrer de 1916, p. 1 i 5). En aquest sentit, "Acció" de febrer de 1915, p. 5, anunciava que la Secció de Propaganda Autonomista, per delegació del Consell Directiu, havien editat uns carnets "que resulten de molta vistositat" i que permetien "col·locar-hi cada mes el -- justificatiu de soci, per a què aquest se serveixi mostrar-lo a la primera indicació de qualsevol empleat del Centre". També, "Acció", abril 1932, p. 40. La demanda del carnet als afiliats provocaria l'abril de 1918 "certs incidents desagradables", en molestar-se "alguns socis" que hom els hi demanés "el justificatiu de la seva condició de soci, per a permetre'ls la seva entrada en el local social, en dies de celebrar-s'hi algun acte dedicat exclusivament als socis". "Acció" de maig de 1918, justificava aquesta demanda pel gran nombre de socis existents que feia impossible -- que el bidell els conegués a tots, "per tal d'evitar la ingerència dels nombrosos individus que sense cap dret es presenten intentant disfrutar de les nostres festes" i tornava a insistir sobre la necessitat que els socis acudissin amb el seu corresponent justificatiu. El mateix butlletí, contenia unes normes per a les -- "freqüents vegades que s'ensenya el local social" per part d'al--

gun soci; en aquest cas, la visita hauria de fer-se en hores -- diurnes i acompanyada d'algun membre del Consell Directiu o d'un empleat; tot plegat per "tal d'evitar alguns abusos" que s'ha--- vien observat amb motiu d'aquestes visites. D'altres avisos, enffí, a "Acció", gener 1917, p. 1-2.

Del que fa al personal del Centre, "Acció", novembre 1914, p.4; "Acció", agost 1915, p. 3. El Centre, enffí, obria les seves ofi- cines de 9 a 1 del matí, de 3 a 6 de la tarda i de 10 a 11 de la nit ("Acció", gener 1917, p. 1).

- (236) Així, el 14 de març se celebraria una primera reunió per a cons- tituir-la, al mateix local del CADCI, "convocada per la comissió organitzadora de la fundació d'una mutual catalana". V. "Renaixement" del 12 de març de 1914, p. 144, i del 19 de març de 1914, p. 156. Aprovats pel Govern Civil els estatuts de la Cooperativa Mutual Catalana, el 3 de juliol se celebrava el Consell general d'inscrits per a declarar-la oficialment establerta i elegir els corresponents càrrecs directius i assessors. Entre els membres -- del Consell d'Administració, en figuraven diversos del CADCI: -- Grant i Sala, Adrià Presas, Emili Roig i Trius, Joaquín Delclós i Dols. V. "Renaixement", 23 de juliol de 1914, p. 376. La Coope- rativa, igualment, amb motiu de la seva constitució, adreçaria -- un comunicat de salutació i oferiment a la Unió Catalanista, Lli- ga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà, Esquerra Catala- nista, CADCI i Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, V. "El Poble Català" del 3 d'octubre de 1914.

"Acció" de novembre de 1914, p. 2, per la seva banda, subratlla- va que "la majoria, sinó tots" dels adherits a la Cooperativa Mu- tual Catalana eren socis del Centre, i recomanava als socis que no ho haguessin fet que s'hi adherisin, car aquella entitat prac- ticava "dues coses per a nosaltres ben llicables: catalanisme i cooperativisme: una acció patriòtica i una tasca social ben efi- caç". El primer acte de propaganda de la cooperativa, es faria -- igualment al CADCI, el 5 de desembre de 1914, mitjançant una con- ferència a cura de Grant i Sala, segons anunciaven "Acció" de -- desembre de 1914, p. 7 i "Renaixement" del 3 de desembre de 1914, p. 626.

"Acció" d'abril de 1915, p. 7, recomanava que els socis prestes- sin el màxim de suport possible a les "institucions patriòtiques": Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Associació Cata-

lana de Beneficència, Foment del Teatre Català, Cooperativa Futural Catalana, recomanació que repetia a l'"Acció" dels mesos de maig de 1915, p. 3, i de juny de 1915, p. 3.

El 12 de març de 1916, enfi, se celebrava el CADCI també l'assemblea general ordinària de socis de la Cooperativa Futural Catalana, i entre els elegits per al Consell d'Administració hi veiem alguns membres del CADCI com Manuel Alcàntara, J. Delclós i Dols, Joan Pedret i Aragonés, R. Rafols i Carí que aviat apareixeria -- al si de la Secció d'Organització i Treball, Joaquim Estrems; i per a la Junta Assessora hi trobem J. Grant i Sala, president, i Adrià Presas. Noguera i Corret, director de les oficines del CADCI --encara que no soci del Centre-- el trobem el 1914 i 1916 en --- aquesta mateixa darrera Junta. V. "La Nació", 15 de març de 1916.

- (237) El primer diumenge d'abril de 1916, per exemple, els Centres de Dependents del Comerç i de la Indústria de Sabadell i Terrassa, feien una visita col·lectiva al CADCI ("Acció" d'abril de 1916, p. 2). Pel que fa a les relacions entre el Centre de Dependents de Sabadell i el CADCI, un i l'altre assistien a les respectives --- festes; així el Centre era convidat i assistia, mitjançant una representació, a la Festa Anual del Centre sabadellenc del 21 de gener de 1917, i aquest era present a les festes del XIV aniversari del CADCI el maig de 1917. V. "Acció", febrer 1917, p. 1. i "Acció", juny 1917, p. 2. Igualment, el març de 1917, els dependents del Centre de Sabadell, acollien i obsequiaven als membres del Gremi de Viatjants de Corredors i de Comerç del CADCI de visita en aquesta ciutat, fet que el butlletí "Acció" d'abril de 1917, p. 1 remerciava. El mateix remerciament, havia fet l'"Acció" de març de 1917, p. 2, amb motiu d'una visita del mateix -- Gremi, a Terrassa, el 4 de febrer de 1917, aquest cop respecte -- del Centre de Dependents de Terrassa. Pel que fa a aquest mateix Centre, a mitjans de març de 1915, el CADCI havia estat representat a l'enterrament del seu president Joaquín Quintana i Guillem, que havia contribuït decisivament a la fundació d'aquella entitat i que mantenia excel·lents relacions amb el CADCI "quals actes i festes acostumava sovint honrar amb la seva presència" ("Acció", abril 1915, p. 2). V., també, pel que fa al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Terrassa, la recomanació que feia la Secció de Propaganda Autonomista perquè els socis es fixessin en un concurs organitzat per aquell

("Acció" de juny 1916, p. 13).

Podem seguir, a través d'"Acció", la relació d'una manera o altra, amb d'altres Centres de Dependents: amb l'Associació Montepiu de Dependents de Comerç, de Reus, "La Protecció Mercantil", - que agrairia una col·laboració prestada per Puig i Esteve i Moquer i Comat, tot nomenant-los socis honoraris ("Acció", maig 1916, p. 2); amb el Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria de Tarragona que comunicava al CADCI la renovació de la seva Junta, presidida per Manuel Figueras i Valls, --- l'abril de 1916 ("Acció", maig 1916, p. 2-3 i "Acció", juny 1916, p. 3); amb el Centre de Dependents de Manresa amb ocasió d'una visita a aquesta ciutat del Grup de Viatjants i Corredors ("Acció", setembre 1917, p. 16); amb un grup de dependents valencians que volien organitzar un Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria a València, i que demanaren els estatuts del CADCI per a redactar els seus, l'estiu de 1915 ("Acció", --- d'agost 1915, p. 3); i amb el "Club Sindical de Empleados de Buenos Aires", el vice president del qual, "nostre vell amic i company" Miquel Salmas Jordana, en venir a passar una temporada a Barcelona, projectaria un "projecte per a estrènyer i fer més --- efectives les cordials relacions entre el Club de Buenos Aires i el nostre Centre", cosa que efectivament s'acordaria entre Salmas i el Consell Directiu, si bé l'abril de 1916, aquest darrer moria en un naufragi del vaixell amb el que retornava a Buenos Aires i ignorem si el seu projecte esdevindria realitat, malgrat l'escrit que feu el Consell Directiu a aquell Club, de condol i exposició de "l'estat de l'assumpte iniciat pel senyor Salmas durant la seva estada entre nosaltres". V. "Acció" dels mesos de febrer 1916, p. 2; de març de 1916, p. 1-2; i d'abril de 1916, p. 2.

- (238) Entre 1914 i 1916, el CADCI tingué delegats a Valladolid, Lima, San Juan de Puerto Rico, Casablanca, República del Plata, Santiago de Chile, Havana, Vigo, Londres, Pamiers -Franga-. En aquest període, es produïren modificacions i desaparicions, que poden seguir-se al butlletí "Acció". V. els números de novembre de 1914 p. 3; de desembre de 1914, p. 3; de gener de 1915, p. 3; d'agost de 1915, p. 3; de març de 1916, p. 3 que comunicava la supressió de moment de la delegació de Casablanca, del trasllat de la de - l'Havana a Pinar del Rio -Cuba-, de Pamiers a Montpeller i l'es

establiment de la de Montevideo.

L'"Acció", d'abril de 1917, p. 2 enumerava les delegacions existents a Catalunya, Espanya, Europa i Amèrica. A Catalunya, als pobles de Belllocire d'Urgell, Tortosa i Vilafranca del Penedès; a Espanya, a Madrid, Valladolid i Vigo; a Europa, Londres i París, i a Amèrica, Finar del Rio (Cuba), San Juan de Puerto Rico, Lima, Santiago de Chile, Pilar (Paraguai), Buenos Aires, Bahía Blanca, Jujuy, Mendoza i Santiago del Estero (Argentina), i Montevideo -- (Uruguai).

Més endavant, desapareixeria la de Tortosa i hom n'establiria a Bilbao, León, Tolosa i Cintra ("Acció", gener de 1918, p. 1-2).

L'"Acció" de març de 1918, p. 2, comunicava que s'hi sucava Tàrraga, i l'"Acció" d'agost de 1918, p. 2, que hom en creava també a Igualada.

Recordem, en fi, l'escrit adreçat el 10 de gener de 1919 a tots els delegats del Centre, amb ocasió del final de l'epidèmia de tifus perquè fessin saber "la bona nova a vostres amistats i relacions i contribuïu, restablint la veritat, a retornar-li a nostra Barcelona, el renom de ciutat bella i sana que tan justament gaudia". V. supra, p. 219.

- (238 Bis) Puig i Esteve, no es presentaria a la reelecció com a president del CACCI al Consell General ordinari del 25 de juny de 1916, si bé acceptaria la de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. V. "Acció", juny 1916, p. 2; "Acció", juliol 1916, p. 1 i 4. El 3 de juliol de 1916, en la seva primera reunió, el nou Consell Directiu acordaria "fer constar en acta l'agraïment intens i unànim del Consell Directiu en vers el seu digne ex president, Josep Puig i Esteve, per la gestió brillantíssima i inoblidable del mateix durant els anys que exercí el càrrec". V. — "Acció", agost 1916, p. 3. Pel que fa a la dimissió de Puig i Esteve de la presidència de la Secció de Propaganda Autonomista, V. "Acció", de desembre de 1917, p. 1 i 4. "Acció" de gener de 1917, per la seva banda, p. 1, publicava una nota de comiat, referent a les dimissions Puig i Gas i Soler, que subratllava que havia estat sota la presidència del primer "quan la vida del Centre s'ha fet més intensa i la seva acció cultural i ennoblidora ha irradiat més que mai".

- (239) CARRERES I PALET, J.- op. cit.; p. 7 V. el capítol tercer, p. 135
i 136

1 sgs.

- (240) Amb motiu de l'incident de l'estiu de 1914, relatat a la p. 37 i sgs del tercer capítol, dimittiren juntament amb Puig i Esteve, totes les juntes, les quals foren reelegides un cop aquest afer fou arranjat. La de Propaganda Autonomista, encapçalada per J. Rodergas i Calmell, en canvi, no es reelegí, en no acceptar aquest -- l'elecció. V. "Acció" de juliol de 1914, p. 6 i "Acció" d'agost - 1914, p. 7. Però, definitivament, hom hauria de procedir no sols a l'elecció d'un nou president, sinó que fóra nomenada tota una - altra junta, encapçalada aquesta per Maximí Sureda i Viladot, - a la junta general extraordinària de la Secció del 6 de juliol de 1914. V. "Acció", setembre 1914, p. 11. Ignorem si darrera de la negativa de Rodergas i Calmell que era de la Unió Catalanista i de la junta que encapçalava a assumir els seus càrrecs, podia amagar-se algun conflicte com el que subratlla Carreres i Fàlet. Rodergas i Calmell, tanmateix, hauria de deixar d'ésser soci actiu del Centre, en establir-se pel seu compte, car el veiem a la -- candidatura de la Unió Catalanista, a les eleccions municipals de novembre de 1915, amb la professió d'industrial. V. "La Nació", - 6 de novembre de 1915. V. també la nota 371 del capítol anterior. Per un altre costat, un dels elements dimissionaris de la Junta citada, juntament amb Rodergas, era Enric Nadal i Blanch, i tanmateix el veiem signar un article, titulat El que és el Centre -- Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria, a "Renai-xement", el 13 de maig de 1915, p. 247 i 248, tot coincidint amb la setmana de festes de l'aniversari, en tons elogiosos i enco---miàstics.
- (241) GALI, A.- op. cit., p. 284-285.
- (242) V., tanmateix, més endavant, p. 305 i sgs, els textos que citem de "La Nació" i de "La Publicidad", així com el testimoni de Francesc Serinyà.
- (243) V. el capítol tercer, p. 117 i sgs.
- (244) V. el tercer capítol, p. 112. Pel que fa a l'incident amb motiu de la col·locació de la primera pedra al monument a Pi i Margall, V. l'apartat L'activisme nacionalista del CAOCI, d'aquest capítol, - p. 338 i sgs.

- (245) V., igualment, el tercer capítol, p. 112. També, l'apartat L'activisme nacionalista del CACCI del present capítol, p. 358.
- (246) "La Veu de Catalunya", 3 de novembre de 1917. V., també, pel que fa a aquestes eleccions, "El Poble Català" del 4 de novembre de 1917; "El Poble Català", 5 de novembre de 1917; "El Poble Català", 7 de novembre 1917; "El Progreso" del 10 de novembre de -- 1917 que manifestava que "el entusiasmo de los republicanos ha sembrado el pánico entre las filas de los lligueros que no ocultan su propósito de ahogar a uno de sus candidatos -fa referència al Districte segon-, para asegurar el triunfo del salta tau-lla Puig i Esteve"; "La Veu de Catalunya" del 10 de novembre de 1917 que esmenta el míting electoral fet al districte segon i en el qual Puig i Esteve, expressaria, segons aquest diari, "els dubtes que ha tingut considerant les seves pròpies forces, però el seu optimisme s'ha imposat en considerar la gran tasca que hi ha per fer"; i "El Poble Català" del 12 de novembre de 1917.
- (247) CALI, A.- op. cit., p. 347.
- (248) Segons l'obra esmentada d'Alexandre Calí, p. 347, Joan Bas va -- deixar la presidència de la Secció d'Educació i Instrucció per -- motius familiars, si bé no va deixar de col.laborar amb el Centre. V. també, "Acció", desembre 1917, p. 1 i 2. "Després de molt temps d'ésser anunciada -hom li escriu- i presentada més tard -- la dimissió del càrrec de president de la Secció d'Educació (... en la sessió que celebrà la Junta de Govern el dia 21 del prop -- passat novembre, se'n tingué de donar compte i es va veure amb la precisió d'haver-li d'acceptar, car els motius adults, de caràcter purament íntims i familiars, ens vedaven tota insistència per persuadir-lo a què seguís sacrificant-se pel seu idola--trat Centre que tant l'hi deu. (...)"
- Pel que fa a l'homenatge a Puig i Bas, l'"Acció" citada de desembre de 1917, l'anunciava. El mateix butlletí de gener 1918, p. 1 fixava la data del diumenge, dia 27 de gener per a la celebració del mateix, si bé com a conseqüència d'escaure's en aquesta data la celebració del Campionat de Rem que organitzava la Secció -- d'Esports i Excursions, es postposà al 10 de febrer assenyalat. V. "Acció", febrer 1918, p. 1. V. la recensió del berenar a "Acció", de març de 1918, p. 1.
- (249) NOGUER I COMET, R.- op. cit., p. 218. El mateix Noguer subratlla,

també, per un altre costat, el caràcter de continuació que l'obra del seu antecessor en la presidència de Rafael Pons. Recordi's també, el capítol tercer, p. 116 .

Segons el butlletí "Acció" de maig de 1920, p. 2, Rafael Pons sobressortí especialment en la tasca de caire organitzatiu-administratiu: "Però quan es nota que va encara aguditzar més sos esforços i enginy administratiu, va ésser amb motiu d'aquest gros increment que prenia el Centre i el nombros nucli de socis que mesalment ingressava. Pacientment, aciençada i metòdicament, el Centre li feu l'organització general d'oficines. Des del senzill imprès formulari fins al despatx i rebut acreditatiu de soci --- que constituïa i constitueix encara l'eix de tot l'organisme --- oficinesc. Va implantar la confecció de dits rebuts amb fitxes i mòduls i d'aquí, per mitjà de clixés a màquina, la impressió moderna i ràpida dels mateixos. Fou fer planer del tot un treball que per necessitat i estadística precisava. Continuar parlant d'aquella prouja d'organització seria l'haver d'esmentat infinitat de dades. Ho suprimiren, així d'una plumada, no perquè no tinguí son valor intrínsec (confecció Revista Anyal de 1914, formació de l'Historial del Centre, totalment, des de 1903 fins a 1914, tasca llarguíssima i difícil d'aplegar -inclòs en aquesta "Revista Anyal" citada-; etc.), sinó perquè queda petit tot això al costat del distingut estudi fins a sa plasmació de la Caixa d'Estalvis del Centre, que projectà i porta a terme amb els millors avenços i forma més pràctica junt amb una Comissió nomenada a l'efecte. Sa obra algú l'ha qualificada de feta per benedictí (...) afavorint amb sa constància i altruista cèria, aquesta organització que avui gaudim en nostra casa."

Aquesta mateixa font, remarcava la tasca administrativa en el trasllat de la seu del Centre a la Rambla de Santa Mònica i "la bona administració que portà en bon lloc l'amortització de l'hipototeca i cèdules del Centre". Al costat d'aquesta labor i d'altres actuacions ja esmentades en altre lloc com la seva dedicació a fons a les seves classes esmerçant-hi "hores continuades per tal d'arreglar els aparells que es precisen per a fer més planera la tasca", Rafael Pons participaria també a la Campanya pel treball intensiu formant part de la seva Comissió i redactant dues allocucions dirigides una als dependents i l'altra als patrons. V., el capítol tercer, l'apartat El Reformisme So-

cial en el Centre ..., p. 169 i sgs. V. també, pel que fa a la -- tasca de Rafael Pons, més avall, p. 363 .

- (250) Joaquim Sans fóra elegit, en la data esmentada al si d'una assem
blea general extraordinària de la Secció. V. "Acció", desembre -
1917, p. 2; "Acció", gener 1918, p. 2.
- (251) "Revista Anyal" 1915, p. 203. Dos més d'aquests soldats, eren --
també socis del CADCI: Salvador Campos i Batlle, i Lluís Llobet i
Sánchez. V. més endavant, Les activitats permanents, p. 330 i no--
tes 341 i 342.
- (252) V. supra, capítol tercer, p. 416- , GALI, A.- op. cit., p. 350.
- (253) Rogeli Sirera i Pont, el 15 de Desembre de 1917, fóra elegit pre--
sident de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, en una -
assemblea general extraordinària de la secció. V. "Acció" de ge--
ner de 1918, p. 4. R. Sirera, romaneria en aquest càrrec fins el
juny de 1918, solament. V. "Acció", juliol 1918, p. 4.
- (254) "Acció", novembre 1917, p. 5. Com veiem, entre octubre i novembre
de 1917, dimittien tres persones de llarga actuació al CADCI: Puig
i Esteve, Bas i Soler, i Fers Faldó. Aquest darrer, havia estat --
president la Secció de Relació i Treball -després d'Organització
i Treball-, des de juny de 1912. Feliu i Codina, el seu substitut,
el veiem a les Juntes de la Secció ja des de 1911.
- (255) GALI, A.- op. cit., p. 347.
- (256) GALI, A.- op. cit., p. 350.
- (257) "Acció", juliol 1918, p. 1 i 4. A la Junta general ordinària de
la Secció Permanent de Propaganda Autonomista, del 5 de juny de
1918, fou elegit Josep Tarradellas com a vocal cinqué de la Jun--
ta de Govern. Era el primer cop que Tarradellas apareixia en una
Junta del CADCI. V. també, ALBERTÍ, S.- Diccionari Biogràfic, Vo--
lum IV, p. 334. De la informació d'Albertí, cal esmenar, d'acord
amb l'indicat abans, que Tarradellas no era el 1918 Secretari de
Propaganda nacionalista al CADCI, sinó que la seva aparició fou,
com assenyallem, el 1918 com a vocal.
- (258) Enric Nadal i Flanch, secretari de la Secció Permanent de Propa--
ganda Autonomista, a la Memòria d'aquesta secció del curs 1913-
1914, publicada a la "Revista Anyal" 1914, p. 113, en comentar -
la jornada de trasllat al nou casal de la Rambla de Santa Mònica,
l'abril de 1914, subratllava: "(...) l'amic Puig i Esteve (...)

tingué de fer-nos una greu denúncia, en el discurs de presa de possessió, denúncia que era ben amarga. Uns quants individus que pel sol fet de pagar una quota eren socis del Centre, oblidant aquell precepte que diu que la ciutat és dels ciutadans, quiats tan sols pel celiri de destrucció, havien destruït de la manera més repugnant un objecte que pertanyia a l'entitat, i per consegüent que era d'ells. Heus aquí una nova que produï general indignació; però heus aquí també un cas ben vivent, ben demostratiu del que és avui en realitat la nostra entitat, el nostre Centre ha arribat ja a un grau de plenitud, de creixement, ben envijable; avui la nostra associació dóna beneficis ben positius als seus socis i això fa que hi hagi molts dependents que venen a engruixir les nostres rengleres, no per amor a l'entitat, ni per adhesió a l'obra que realitza, sinó per propi exclusivament individual, és a dir per egoisme personal. Aquest és el corc que tenim dintre casa; aquesta és la malura crònica que forgesament -- hem de sofrir, perquè no podem pas priver-los l'entrada ni foragitar-los, perquè ningú no ho confessa que sigui entre nosaltres per a aquest fi; però, amics, aquests es coneixen, i contra aquests hem de vetllar, si volem que el nostre Centre continuï essent el mateix Centre Autonomista de Dependents de quan es va fundar, i el mateix que ple d'entusiasme se'ns mostrava el dia--menge del trasllat. Per això, amics, hem de voler que aquest catalanisme no mori; que tots els qui ocupin un càrrec entre nosaltres siguin socis que ho siguin per amor a l'entitat, que tinguin el mateix sentiment patri que els primers que desempanyaren llur càrrec, i volent-ho així, farem qu es conservi aquest caràcter catalaníssim que és el que ha enlairat el nostre Centre; continuarem aquesta tasca alliberadora i ben positivament catalanitzadora que venim realitzant, i és amb la llibertat dels pobles -- que es progressa i es millora la vida social, i heus aquí companys, com considerant-la tal com és, l'ànima del nostre Centre, i aportant els nostres entusiasmes a la Secció de Propaganda Autonomista, treballarem fermament pel millorament de la nostra classe social, que tan poc a poc va reivindicant-se."

- (259) "Acció", abril 1915, p. 8. "Acció", abril de 1923, p. 10, en con--vidar la dependència a celebrar el primer de maig d'aquest any, recordava aquell propòsit de 1915: "Malauradament --hom escriví al darrer butlletí citat-- aquell any aquests propòsits no aconseguí

ren encarnar-se en la realitat. (...)" Hem no afegeix, terna---
teix, cap raó de la no realització d'aquest desig. .

- (260) V., per exemple, "La Nació", 11 de novembre de 1910, que transcriu una declaració de la Joventut Catalenista de Barcelona. La Declaració se solidaritzava amb el missatge del tres de gener de 1915 de la Unió Catalenista, "si bé accentuant la seva actuació en sentit obrerista, per a què realitzi la tasca apostòlica de -- les ideologies que en el repetit missatge es defensaven, ensems que una acció d'atracció i d'identificació amb les mateixes entre les nostres masses populars sigui exercida". La declaració s'adheria també a la línia de "La Nació", i assenyalava que el "pancatalanisme", fóra "l'obra externa" de la Joventut, "fent oír l'amorosa veu de Catalunya per totes les terres de la arèbia llengua que romanen desnacionalitzades"; ho manifestava la voluntat del fer créixer la causa catalana entre els diversos pobles del món i assolir una solidaritat entre els pobles oprimits. Per a realitzar aquesta tasca pancatalenista, ho creava el si de la Joventut, "la Ponència d'Iniciativa i Investigació Socialista-Nacionalista, i ella serà l'espill en el qual, indistintament, hi seran reflectades les projeccions de la llum de les virtuts humanes i socials que han d'alliberar els pobles i els homes".
A la Junta de la Joventut Catalenista de Barcelona, hi figuraven, a més a més de Jaume Cardús, Josep Rossana, Francesc Castillo, Andreu Valls i Josep Casas.

- (261) "La Nació", 16 de setembre de 1916, p. 3. Jaume Cardús, poc abans de morir, ens confirmà la seva autoria d'aquest escrit, el qual, segons ell, era el primer que s'adreçava als treballadors amb motiu de l'onze de setembre.

"(...) avui, -hi llegim- en dirigir-nos al nostre poble, ho hem volgut fer adreçant-nos ben directament a ell, als qui sofreixen l'oprobri del més fort, i se senten denigrats i tiranitzats per -- aquells que, ho i dient-se germans de pàtria, s'atribueixen la màxima representació de llurs atributs i monopolitzen llur riquesa amb mires a un exagerat egoisme individualista. (...) avui, sentim nosaltres, lluitadors, rebellar-se l'esperit nostre contra la tirania que damunt de la nostra pàtria, Catalunya, s'és exercida; contra la tirania que damunt dels seus homes plana, dignament secundada per aquells dels seus propis fills que es lucren amb l'esforç de tots els altres germans. Proclamats han estat a Catalunya

els dos grans ideals que, agermanats, avancen (...). Aquests ideals són: la reivindicació de la personalitat econòmica dels homes i la reivindicació de la personalitat nacional dels pobles oprimits. (...) sense assolir la una, no podem assolir l'altra, ja que són una mateixa cosa, i el nexce que els dóna vida fortament les uneix. (...)"

(202) V. "La Nació", 11 de març de 1916, p. 2. Més amunt, en aquest mateix article, escrivia: "La causa principal que dins la col·lectivitat s'evolucioni lentament és deguda, sens dubte, a la manca d'un ver sentiment social, d'un ver convenciment ideològic en l'individu, d'una ignorància completa del que a la societat representa i del fi que l'indueix a conviure i associar-se amb els de la seva classe. En una paraula: és que l'individu encara no ha evolucionat, encara no és prou conscient. Aquesta inconsciència social, aquesta ignorància pròpia, és la que, en primer terme, deuria preocupar els individus que es constitueixen col·lectivament i que s'aixoplugen sota un mateix sostre impulsats per idèntiques aspiracions. Aquesta és la primera tasca a fer, abans que tota altra, car per mitjà d'ella és quan l'individu evoluciona normalment i arriba al màxim de perfecció social, podent llavors la col·lectivitat arriscar-se, sense temor, en les més ardues empreses, i es perenjar, amb justícia, els fruits de l'obra temps ha preparada, esdevenint una bella realitat. Aquí, a Catalunya, encara que no en el grau que fóra de desitjar, ja existeix l'esperit d'associació, havent-se donat ja els primers passos vers una nova ètica social que, fins fa poc i encara molt feblement, es va desvetllant. No és d'ara, però, que aquest esperit s'és mostrat, i sí que fins els moments actuals, en segons quins estaments, ha estat quasi nul, socialment parlant."

(203) "La Nació", 25 de març de 1916, p. 2-3.

(204) "Aquest és el meu punt d'obir -concloïa Josep Eliment-, ben diferent del de l'autor de l'article esmentat, pel que respecta a la nostra classe i al Centre del qual tinc a honra formar part. Serà, tal vegada, degut a què encara no m'he pogut treure del damunt la carcassa burocràtica? Potser sí que és això el que no em deixa veure les coses clares, però, sigui com vulga, els inconscients - també tenim dret a tenir opinió."

Assenyalen que "La Nació" que publicava aquesta rèplica, justifi-

cava d'aquesta manera la seva inserció a la revista: "El fet de publicar el present article implica, només, l'explícita manifestació, per part nostra, del dret de rèplica que, a tothora, concedim per als articles que es publiquen en les nostres planes, les afirmacions que en els quals s'hi facin, per altra banda, obeeixen sempre, a la impressió, al criteri, que, respecte a les qüestions que hi són tractades, se'n han format els respectius autors. En el cas concret d'ara, nosaltres volem creure que el company a qui s'al·ludeix, en rebatre els punts d'obrir del seu contradictor, farà novament afirmació del criteri llur, ajudant, així, a fer esdevenir doblement interessant una qüestió que, per si mateixa, ja la judiquem d'una transcendència altíssima.- N. de la R."

- (265) "La Nació", 3 d'abril de 1916, p. 4.
- (266) "Lento vivament -manifestava Cardús- que en Climent hagi tingut paraules despectives per als obrers, en voler ensatre els seus conceptes, perquè encara que aquesta manera de procedir vé a constatar ço que deia de l'hostilitat que, per part nostra, els obrers són víctimes, és sempre més dolorós que això es faci públicament i per escrit, encara que sigui la pura revelació de tot l'endarreriment que, en matèria social, experimentem."
- (267) "(...) els dependents de comerç no som res més que obrers -assenyala Cardús-, i jo, com a dependent que soc, com a obrer en considero, creient, per tant, que integrem també aquesta gran massa -- del proletariat, diferenciant-nos, només, de l'obrer manual amb què, degut a les exigències del nostre treball, hem d'anar més -- ben abillats, cosa que, les més de les vegades, no se'ns recompensa. Avui dia, volent simplificar, només poden fer-se dues divisions, socialment parlant: la dels homes que viuen del treball -- que executen, i la dels que viuen a expenses del fruit del treball pels altres executat. Jo crec que els dependents ens trobem en el primer cas, i és per aquest motiu que considero una pretensió pedantesca i sumament ridícula, aquella de creure's que nosaltres, dins l'obrerisme, hem d'ésser una vera aristocràcia, una classe superior a l'obrer purament manual, paraules aquestes que ens haurien de fer enrogir la cara de vergonya, puix, pronunciant-les o escrivint-les s'inflingeix el més groller insult a tot principi de democràcia, de la qual m'agradaria saber quin concepte en Climent se'n ha format."

- (268) El fet d'afirmar -diu Cardús- que aquesta darrera vaga no se sap - com ha començat ni com ha acabat i que l'actuació societària és, - en molts casos, senzillament pertorbadora, implica, per part meua, la categòrica resposta que el meu contradictor no s'ha preocupat mai d'esbrinar el per què dels conflictes socials que van esclatant, car d'haver-ho fet així, no ignoraria que la manifestació de la darrera vaga, fou deguda al constant encariment de les subsistències, ço que també ens obligà els dependents de comerç, a aplegar-nos en un míting per a receptar un 20% d'augment en els nostres jornals, i que la solució, aparent, però, de la mateixa, a més de - la fam i de la misèria, que s'apoderava de les llars obreres, es - deu, també, a la pressió exercida per la força pública que, en exterioritzar-se, és per a major satisfacció i tranquil·litat dels explotadors, dels satisfets que consideren sempre, com a una acció pertorbadora, aquella que interrompi la patriarcal protecció que - dispensen als que a les seves crures treballen. I ara pregunto: qui és que fa esdevenir aquella actuació societària pertorbadora; els obrers que plantegen d'una faiso pacífica i serena llurs aspiracions, o la burgesia, que en trobar-se emparada per l'autoritat, - per la força, provoca les ires dels demanants, no parent esment - en ço que bonament se li demana o obstinant-se en la més despòtica intransigència? N'és una prova ben evident del que dic el que està encara passant amb els paletes. Quan una actuació societària és revolucionària, és condemnada pel sentir general del poble, de la mateixa faiso que quan ella es deu a una aspiració de millorament -- econòmic, se'n endú la seva simpatia i aprovació."
- (269) "No vui acabar aquest article (...) -concloïa Cardús- sense contestar, afirmativament, la pregunta amb què acaba el seu article el - meu contra-opinant (V. la nota 264). Així, doncs, contesto aquella pregunta amb un sí ben categòric i contundent, contestació que per altra banda, vui fer constar és un sincer resum de tot quan deixo dit."
- (269 Bis) AL CADCI es prepara una maniobra antidemocràtica.- "L'Opinió", 28 de març de 1934. Hem subratllat la darrera frase perquè el ma--tís és important. Pel que fa a les lluites al si del CADCI entre - els socis que volien radicalitzar-lo políticament i sindicalment i els qui volien romandre dins l'estil i de l'evolució que l'havia - caracteritzat abans de la dictadura de Primo de Rivera, sobre tot

en l'etapa de Puig i Estave, V. FERRER, J.- LLACENOSA, R.- Nacionalisme català i reformisme social en els treballadors mercantils a Barcelona entre 1913 i 1939, dies de Teoria y práctica del movimiento obrero en España (1911-1939).- València, 1977, p. 311 i sgs.

Pel que fa a Francesc X. Casals i Casas Briz, entès entraren al Centre després del mes de març de 1913, car els seus noms no figuren a la llista de socis publicada al butlletí "Acció" d'abril de 1913, p. 15 i sgs. És possible que alguna de les discussions a les que fa referència Francesc Serinyà es produís entorn d'aquell projecte de prendre part a la celebració del primer de maig de 1913, al que ens hem referit unes pàgines abans en aquest capítol mateix (p. 51).

(270) "La Publicidad", 23 de juny de 1913.

(271) "Acció", juliol 1913, p. 1. "La Publicidad", 24 de juny de 1913. - L'"Acció" esmentada informava que una Comissió del Consell Directiu, per a complir l'acord del Concili General, havia acudit a la redacció de "La Publicidad" per a demanar la rectificació de la gazetilla del 23 de juny, " i al dia següent aparegué altra nota en dit diari que en ras rectificava la seva nota del dia anterior ni reflexava gens ni mica les manifestacions fetes per la comissió". A la vista de la qual cosa, afegia "Acció", "El Centre ha suprimit la subscripció a l'esmentat diari". "La Publicidad" del 24 de juny es limitava a donar compte de la visita d'una comissió, "en la que figureban elements de la junta directiva, para comunicarnos que - en esta no existe ningún dualismo en lo que afecta a intereses generales ni en sus puntos de vista esenciales, y que antes lo contrario, reina en el seno de la sociedad la unanimidad más perfecta, siendo general la adhesión de sus socios a los acuerdos de la junta directiva".

El conflicte amb "La Publicidad", es resolgué al setembre de 1913, segons consta a "Acció" d'octubre de 1913, p. 1: "Havent tingut el plaer aquest Consell Directiu de rebre per mitjà d'un dels individus que el componen, certes aclaracions fetes pel Director Gerent Sr. Jori, d'aquell periòdic, ha considerat convenient tornar a nu-sar les amistoses relacions que venia el Centre sostenint-hi".

(272) El C.A. de D. del C. i de la I.- "La Publicidad", 8 de juliol de 1913. Signava el soci n. 384, que, segons les llistes publicades a "Acció" d'abril de 1913, p. 20, es tractava de Joaquim Montané i

nostre.

- (273) Es refereix a Largo Caballero. V. més endavant, l'apartat Les campanyes de reivindicació social del Centre, p. 404 i segs.
- (274) ROGER I COMET, R.- Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria.- "Anuari de Catalunya" 1917, p. 199
- (275) "Revista Anyel" 1915, p. 252. Recordi's la p. 292, i V. la nota 310 del capítol present.
- (276) "El Poble Català", 20 de novembre de 1915. "El Poble Català", 22 de novembre 1915. "La Nació", 27 de novembre 1915, p. 2. "Acció", desembre 1915, p. 3. "Ocuparen els llocs de preferència", segons "El Poble Català" del 22, Abadal per l'Ajuntament, Bastardas per la Diputació i representants del Centre Excursionista de Catalunya, Associació Catalana de Beneficència, Institut Cultural i Biblioteca per a la dona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Ateneu Barcelonès, Centre de Dependents de Sabadell, Centre Autonomista de Dependents de Tarragona, Centre de Dependents de Manresa, Consell d'Investigació Pedagògica, Unió i Defensa de Montepios, Associació de la Dependència Mercantil, Foment del Treball Nacional i Orfeó Barcelonès. Intervingueren Puig i Esteve, Joan Bas i Soler, president de la Secció d'Educació i Instrucció, Jaume Viñas i Campañà, professor de Química, en representació de les Escoles del Centre, que pronuncià el "discurs doctrinal" d'aquest any, en el qual "tractà de la necessitat, cada dia més gran, de l'especialització dintre la cultura i l'ensenyança i elogià en aquest sentit l'orientació de les nostres escoles", segons el butlletí "Acció" esmentat. Els alumnes premiats, passaven tot seguit a recollir llurs premis, i pronunciaven parlaments, després, Culfí i Verdaguer per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Pere Aliet per les entitats econòmiques representades a la festa, Raimon d'Abadal i Albert Bastardas, en els quals "l'obra cultural i patriòtica que realitza el Centre fou enaltida, així com s'enaltí degudament a Catalunya" ("Acció" cit.). Puig i Esteve clouria l'acte i les autoritats i representants d'entitats eren convidats a visitar les dependències del casal del Centre.
- Pel que fa al retard amb què se celebrava la festa d'obertura --- d'aquest curs, "Acció" de novembre de 1915, p. 3, assenyalava que havia estat motivat "per estar fent-se aquests dies (el butlletí sortia el primer dia del mes) alguns detalls d'ornamentació de la

- (277) "El Poble Català", 31 d'octubre de 1916; "El Poble Català" del 2 de novembre de 1916; "Acció" d'octubre de 1916, p. 8; i "Acció", - desembre 1916, p. 2. Assistiren l'alcalde accidental Duran i Ventosa, Bastardas per la Diputació i Mancomunitat, Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Sabater per la Cambra de Comerç, Rull per la Cambra Industrial, Marnén per la Unió Catalanista, Masó per la Lliga Regionalista i Matons pel Bloc Autonomista Republicà "i moltes altres representacions d'entitats amigues, tant professionals com polítiques i econòmiques, que volgueren testimoniar amb la seva presència l'afecte que senten per la nostra entitat".

Rafael Pons, president del CADCI, cediria la presidència a l'alcalde accidental; Joan Sas exposaria la història i el desenvolupament de les Escoles del Centre, i els avantatges de l'educació per a un dependent de comerç com ho provava "els llocs que ocupen molts dels qui han passat per aquelles escoles". "Mercè a l'actuació del Centre -afegiria-, avui els dependents es preocupen del moviment de l'art, saben els avanços industrials i coneixen els progressos de la ciència". Benedetto Calarossi, professor d'italià, en nom dels professors, llegiria un parlament en català, per primer cop segons assenyalaria, en el qual censuraria "els governs de tots els països" perquè "no es preocupen de la instrucció popular; --- d'aquí que les entitats particulars hagin de suplir amb les seves escoles la inutilitat de les oficials". Amb tot, es mostraria contrari "a les escoles de nit, per no ésser les hores de nit propícies a l'activitat intel·lectual. Aquesta dificultat se solucionaria amb el treball intensiu, pel qual tant ha lluitat el Centre, i pel qual no s'ha de cansar de lluitar." Acabaria amb "frases entusiàstiques" dedicades a les "aspiracions de Catalunya", i seguidament l'alcalde lliuraria els premis de mèrit i constància als --- alumnes guardonats, un dels quals, Francesc A. Blanc, cediria el seu premi de vint-i-cinc pessetes a la Secció d'Educació del Centre. Parlarien, després, els representants de les entitats allí presents. Folguera i Duran expressaria la seva admiració per la "tasca constant i infatigable del Centre, el fruit del qual es veurà d'aquí un temps, i es traduirà en un millor ambient social, en una catalanització completa de les forces vives de la nostra terra, com ja es veuen avui escoles catalanes, tècniques, professionals i

superiors, gràcies a la Diputació. I a aquestes escoles hi van -- forasters, hi van no catalans, que troben allí el que no troben a la seves terres." August Rull, en nom de les entitats econòmiques, expressaria la "gran simpatia amb què aquestes segueixen l'obra - del Centre"; Bastardas, elogiaria també el CADCI i compararia "el gran i magnífic edifici del Centre i les seves exemplars escoles amb els edificis ruïnosa i les escoles rònegues de l'Estat" i en deduria "la gran lliçó que el Centre dóna a l'Estat". Duran i -- Ventosa, finalment, clouria l'acte.

- (278) "El Poble Català", 25 d'octubre 1917; "La Publicidad", 28 d'octubre de 1917; "Acció", octubre 1917, p. 2; i "Acció", novembre -- 1917, p. 2. Hi assistirien Vallés i Pujals, president de la Diputació, a qui cediria la presidència Rafael Pons, Jover per l'Ajuntament, Sabater per la Cambra de Comerç, R. Monegal per les Escoles Catalanes del Districte II, Galf pel Consell de Pedagogia, -- Montoliu per l'Institut d'Estudis Catalans, i Ainaud per l'Ateneu Enciclopèdic Popular, entre d'altres. A l'acte, prencien la paraula Joan Bas que donaria compte "de les millores introduïdes en el pla d'ensenyança, millores filles de les experiències obtingudes, i dels projectes que la Secció prepara per a l'avenir, d'entre els quals el més sobressortint és el que es refereix a l'establiment de les escoles diurnes per als fills dels socis". Martorell ho faria en nom dels professors de les Escoles, tot fent --- "detingudes observacions pedagògiques sobre els resultats dels -- exàmens d'ingrés a les Escoles Mercantils Catalanes que exposen - d'una faísó lamentable la deficiència de l'ensenyança en les escoles primàries". Tot seguit intervindrien Monegal, Sabater, Jover que assenyalaria com l'obra del Centre "contra la dissídia de l'Estat, constituïa una positiva realitat per a aconseguir el ressorgiment del comerç de Catalunya", i Vallés i Pujals que elogiaria també l'obra del CADCI "recordant l'alt concepte que tenia del Centre l'eminent i malaguanyat patrici don Enric Prat de la Riba". Després es procediria al repartiment de premis i Rafael Pons clouria l'acte i declararia obert el curs.

- (279) El dissabte de glòria d'abril de 1915, les caramelles cantaven davant d'una nombrosa assistència de socis i famílies que sumaven -- unes 1.500 persones. "El Poble Català" del 7 d'abril de 1915, subratllava que, "a més de constituir cada any una festa de certa im-

portància en aquesta entitat, la diada de les caramelles, hi havia una gran espectació per a admirar les belleses, encara bon xic des dibuixades, de la immensa sala d'actes amb què comptarà el Centre un cop acabades les tasques dels obrers del ram de la construcció, la qual cosa sembla que serà a mitjans del proper mes de maig, en què se celebraran amb gran esplendorositat, les festes de l'aniver^{sari}". Segons el mateix diari, "durant la nit desfilaren enfront de l'auditori l'Orfeó Infantil de l'Ateneu Obrer de Gràcia, Cor - Catalunya Nova, Secció d'Homes de l'Orfeó Gracienc, Joventut Violetana... entonant tots ells magnifiques composicions catalanes - que contrastaven amb les de pèssim gust que la major part de --- colles llangaven al vent pels carrers de la nostra ciutat".

Pel que fa a les de la mateixa data de 1916, "Acció" de maig de - 1916, p. 1, en remarca l'animació del local amb aquest motiu fins ben entrada la matinada. Pel que fa a l'anada de les caramelles, la mateixa data, el 1917, "El Poble Català", 5 d'abril de 1917; - "Acció", abril 1917, p. 7; i "Acció", maig 1917, p. 6. Pel que fa al mateix dia, 1 d'abril de 1918, "Acció", maig 1918, p. 4.

- (280) "Acció", abril 1915, p. 1. V. nota anterior. L'apartat precedent p. 272 i sgs.
- (281) La preparació dels actes correria a càrrec tant del Consell Direc^{tiu} com de les diverses seccions que es comprometrien a partici-- par i organitzar algun dels actes que havien de compondre el pro-- grama de les festes. V. "Acció", abril 1915, p. 1. El CADCI edita^{ria} el programa de les festes del XII Aniversari de la seva funda^{ció} i de la inauguració del seu nou estatge. Segons aquest progra^{ma}, per a assistir als actes i festes, caldria presentar el rebut de soci del Centre, si bé per al concert de l'Orfeó Gracienc hom repartiria dues invitacions de senyora per soci. Ignorem si les - sardanes del diumenge, dia 9 eren considerades un "acte", però en tot cas el butlletí "Acció" de juny de 1916, assenyalava que ha-- vien estat ballades per "innombrables i amples roques de senyore^{tes} i companys". La premsa, per la seva banda, assabentaria del programa de festes (V., per exemple "El Poble Català" del 5 de -- maig de 1915, "Renaixement" del 6 de maig de 1915, etc.) i del -- seu desenrotllament. Així, "El Poble Català", entre el 8 i el 16 de maig, anunciaria cada jorn el programa del dia i dedicaria nom^{br}osos espais a regensio^{nar} i comentar aquestes festes. D'aquesta

manera, el dia 8 de maig, primera jornada de les mateixes, "El -- Poble Català", publicava un text de Puig i Esteve i un petit historial en el qual se subratllaven els 3.400 socis de l'entitat en aquells moments, els canvis de local i el creixement experimentat per l'entitat, l'organització interior, els diversos serveis, el Club de Mar del que assenyalava com més de 300 socis practicaven els diversos exercicis nàutics, les finances, etc. Descrivia també la capacitat de la sala d'actes (per a 1.500 persones), les Escoles Mercantils Catalanes que ocupaven el segon pis de la casa, a part de les aules construïdes en un tros d'edifici separat, i subratllava enfi la superfície de prop de 90.000 pams que ocupaven totes les dependències. Puig i Esteve, en el seu article, remarcava el significat de l'adquisició del nou local, "fruit de la sola força de voluntat d'un estament humil que ha assolit per mitjà de l'associació, una organització perfecta" i afirmava que el Centre representava "la voluntat i la fe que obren miracles".

"Ell ha anat i anirà (el CADCI) sempre avant perquè nosaltres ho volem, ho vol aquest humil i sofer estament, tan humil i tan sofer com indispensable en la vida col·lectiva de nostra terra; ho volem els dependents de comerç que ens hem adonat del molt que podem, perquè son molts que ho volem i ho volem molt; i tot això -- perquè veiem en el Centre la deslliuranga de nostra condició d'homes de treball i la reivindicació de la nostra personalitat catalana". Puig i Esteve, evocava les "manifestacions més remarcables de la vida del nostre centre", des de la seva fundació "que va tenir lloc amb carència ben absoluta de recursos materials, sense més bagatge que una joventut apassionada, repleta d'ideals patriòtics", el consell general celebrat feia vuit anys en què, "ben escurats de butxaques però ja ben segurs d'on anàvem", va decidir d'iniciar els treballs per a aconseguir un casal propi que permetés d'aixoplugar degudament tots els serveis i activitats del CADCI. "El cert és --acabava Puig i Esteve-- que ja tenim aquest --nou mitjà ben poderós de lluita pel Centre i per Catalunya; i el fet fins ara no és més que un esperó per anar avant indefinidament; no n'estem satisfets més que com a mitjà. El camí és llarg. Què ens detura? No res; al final hi haurà la victòria. ¿D'on venim? De Catalunya. ¿On anem? a Catalunya."

- (282) "Acció", juny 1915, p. 2. El dia 8 era dissabte, i malgrat el mal temps que feu durant tot el dia, acudí "una concurrència enorme -

enorme de socis" i un bon nombre de famílies dels mateixos. Rafael Pons i Ferreras a la Memòria del Consell Directiu. Curs 1914 1915, publicada a la "Revista Anyal" 1915, p. 187, després d'assenyalar "que les festes de la seva inauguració (del casal) han estat de la categoria més elevada que ens podem imaginar" i que el seu ressò "ha arribat a tots els àmbits del comerç barceloní", subratllava que una "veritable riuada de gent comparegué a la major part dels diferents actes que comprenien les festes, especialment a la sessió inaugural del primer dia i al concert coral del darrer jorn. Tan grans com són aquestes sales i ja tornarem a -- trobar-nos massa justos de local. S'ha vist ben clar que hi havia veritable interès popular en adonar-se del que era el nou casal del Centre (...)."

Pel que fa, doncs, a la inauguració del casal, i segons el butlletí "Acció" esmentat i "El Poble Català" del 10 de maig de 1915, a les 10 de la nit, es feia la inauguració, amb representacions de diverses entitats de tot ordre: Martí i Julià per la Unió Catalana, Ribera i Rovira per "El Poble Català" i la Junta Municipal de la UFNR, Giró per la Lliga Regionalista, M. Folguera i Duran per l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Antoni Colomer, i Perpinyà per la Cambra de Comerç, el secretari de -- l'Institut d'Estudis Catalans, el diputat Jaume Carner, Ramon Mognal, J. Gran i Sala, Ramon Rucabaco, a més de l'alcalde accidental Joan Pich, Sansalvador per la Diputació i Vallés i Pujals per la Mancomunitat de Catalunya. Altres entitats de caire catalanista, cultural, coral, centres de dependents, etc., hi eren -- també representades com l'Orfeó Català, Joventut Valencianista, Centre de Viatjants, Centre de Dependents de Sabadell, "Vida Catalana" de l'Havana, "Renaixement", Institut de Cultura Mutual -- Catalana, Associació de Dependents de Tarragona, Cooperativa Mutual Catalana, Associació Republicana del districte VI, Centre -- de Dependents de Lleida, Orfeó Gracienc, centres i joventuts dels agrupaments polítics catalanistes, Centre de Dependents de Manresa, Centre Nacionalista Republicà, la Unió Industrial, etc., etc. A 3/4 d'onze, començaria de fet l'acte amb l'arribada de -- l'Ajuntament barceloní en corporació, precedit per guàrdies municipals muntats i amb maceres. Al vestíbol, en entrar la comiti-- va, la Banda Municipal interpretava algunes composicions, i tot seguit, a la sala d'actes Puig i Esteve llegia un parlament que

alguns diaris reproduïrien en bona part. Puig remarcaria l'esforç fet per aconseguir aquell casal propi, resumiria la tasca feta pel Centre des de la seva fundació, la realitzada per les diverses seccions, "els ideals patriotes i de millorament social que inspiren la nostra entitat", agrairia l'ajut i cooperació rebuda de diverses persones, en especial de l'arquitecte Bassegoda, de Pere Coromines i Raimon d'Abadal, i assenyalaria, finalment, que al mig de l'estrada hi fóra col·locada una placa del Centre que diria "Per Catalunya i per a Catalunya". Després, prendria la paraula Puig i Alfonso, en nom dels socis protectors, que elogiaria la tasca dels dependents del Centre, "que a costa de grans sacrificis han pogut bastir un Casal, que és a més a més d'un gran palau, un exemple a imitar per les classes patronals, que amb tot i els seus mitjans, per la falta de cohesió i entusiasme, no han pogut fer el que han fet els dependents de comerç". Domingo Saló del Centre de Dependents de Sabadell, parlaria en nom de les entitats professionals, tot elogiant també la tasca del CAD-CI, "que consideren les entitats afins com la seva mare" i faria públic l'acord del centre sabadellenc de comptar Puig i Esteve com a soci honorari d'aquesta entitat. Joan Perpinyà, president de la Cambra de Comerç, ho faria en nom de les entitats econòmiques. Martí i Julià, per les associacions i organismes de caire nacionalista de qualsevol ordre i matís, el qual assenyalaria -- que la "tasca que feia el Centre era tasca patriòtica del segle XX" i censuraria "també la tasca de les entitats econòmiques que no s'han adonat encara de Catalunya i es troben disgregades". "Per això vosaltres representeu la veritable vida de Catalunya -- manifestaria també Martí i Julià, segons la recensió de "Renaixement" del 13 de maig de 1915, p. 250-, i per això el vostre sentit és totalment contraposat als que encara no se'n han adonat de què fossin la Indústria i el Comerç de Catalunya". Martí i Julià recordaria el primer acte d'inauguració del curs del Centre al qual havia tingut "l'honor d'assistir-hi i el goig també de llegir-hi en el front dels pocs associats de llavors, el mateix lema que té de presidir aquesta sala: "Per Catalunya i per a Catalunya". Martí i Julià fóra llargament aplaudit, veient-se obligat a aixecar-se de nou i cridar "Visca Catalunya". Després, intervindria el doctor Coroleu en nom de les entitats culturals i com a representant de l'Ateneu Barcelonès; Jaume Carner pels --

diputats a Corts per Catalunya, que subratllaria els dos ideals del CADCI: "l'ideal de la pàtria i l'ideal d'emancipació del vostre treball". "Les classes humils -assenyalaria- i treballadores han d'aixecar el nivell de la seva personalitat. I això heu fet vosaltres per a creure que així enaltireu la vostra personalitat. Per això heu construït el vostre casal; d'aquesta manera perse-- guiu l'anhel de la vostra emancipació. Jo m'imagino que si les altres classes socials haguessin fet el que heu fet vosaltres, -- tindríem una Catalunya floreixent i rica com altres temps hem tin-- gut". Carner acabaria indicant que aquí "al nostre país, molt fa-- cilment es donen condecoracions, i en canvi al vostre president -- se'l processa. Jo saludo al vostre processat i dic que és un --- dels homes més benemèrits de la nostra terra." Raimon d'Abadal -- parlaria en representació dels senadors catalans, el seguiria -- l'arquitecte Bassegoda, Sansalvador per la Diputació que demana-- ria "als nostres industrials, que seguint l'exemple dels depen-- dents, facin i propaguin els seus productes a la catalana i amb el segell genuïnament català"; Vallés i Pujals per la Mancomuni-- tat, i Joan Pich, alcalde accidental. Puig i Esteve, en breus pa-- raules, agrairia els parlaments, el nomenament de soci d'honor -- del Centre de Dependents de Sabadell i oferiria a la Mancomunitat de Catalunya, en nom de la Secció de Socors Mutus, els cabals que aquesta té per a la compra de valors. V., a més de l'"Acció" i -- "El Poble Català" esmentats, "Renaixement", també citat abans, -- del 13 de maig de 1915, p. 250 i 251.

- (283) Pel matí del dia 9, diumenge, com tots els anys, es repartien "bo-- nos de pa i arros als pobres". A la tarda, "malgrat continuar el mal temps i caure abundosa pluja", es realitzava al Club de Mar la cinquena prova de la Copa Noguera de regates, els premis de la qual es lliuraven a les set de la tarda a la Sala de conferències del Centre. A la nit, malgrat que el "mal temps, no sols no s'es-- bargí, sinó que s'accentuà, fent la pluja, el vent i la frescor que no fos molt agradós sortir de casa aquella nit", "malgrat -- això era difícil poder donar aquella nit un pas en el nostre hos-- tatge: tanta fou la concurrència que cridà l'audició de sardanes, que admirablement tocà la cobla Barcino (...) fins ben entrada la matinada". V. "Acció", juny 1915, p. 3; "Renaixement", 13 de maig 1915, p. 251.

- (284) El Concert Instrumental es feu a les 10 del vespre, a cura d'un quintet, dirigit pel mestre Eusebi Bosch i Humet i format per -- Teresa i Concepció Radua (violoncel i piano), Miquel Vilà (violí), Manuel Salvat (viola) i Salvador Escofet (contrabaix), que interpretaria composicions de Michiels, Rubinstein, Bosch, Vieuxtemps, Sinding, Le Sachs, Vives i Wagner. V. "Acció", juny 1915, p.3; "Renaixement", 13 de maig de 1915, p. 251.
- (285) La inauguració es feu com en els altres dies feiners, a la nit. Hi assistirien els doctors Presta, president de l'Acadèmia d'Hi-giene de Catalunya; Bartomeus, president del Col·legi de Metges; Pla i Armengol, representant de l'Acadèmia i Laboratori de Cièn-cies Mèdiques de Catalunya; Claudi Bassols, Martí Julià, i repre-sentants d'altres entitats, que visitarien les dependències des-tinades al Dispensari. A la sala d'actes es faria la cerimònia d'inauguració, amb la presència del abans esmentats, el cos fa-cultatiu del Dispensari i nombros públic. Ribas, president de la Secció de Socors Mutus i Bretó, vocal del Consell Directiu de la mateixa, explicarien "el que és aquella branca de la nostra ins-titució, l'important missió que entre nosaltres li està encomana-da, el seu desenrotllament i la seva ufana actual, així com els principals projectes d'expansió de la mateixa en l'esdevenidor". Després, parlarien els doctors Pla i Armengol, Presta, Bartomeus i Martí i Julià, els quals expressarien la "seva admiració per - la perfecció de la seva instal·lació i per l'obra de solidaritat humana que realitza el Centre, al costat de la seva missió pa--triòtica i cultural". V. "Acció", juny 1915, p. 3-4. El text com-plet de la Memòria llegida per Ernest Bretó, a la "Revista Anyal", 1915, p. 217-225. També, "El Poble Català" del 13 de maig de 1915.
- (286) "Acció", juny 1915, p. 4. V., també, "El Poble Català", 12 de -- maig 1915; "El Poble Català", 14 de maig 1915; i "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 258. L'actes d'inauguració de les cinc aules no-ves, fou organitzat per la Secció d'Educació i Instrucció. Con-juntament amb les aules, s'obrí una exposició de treballs esco--lars. A la sala de festes es faria la sessió inaugural, amb la -presidència ocupada per Puig i Esteve, Bofill i Matas per l'Ajun-tament, Santiago Estapé per la Diputació, Perpinyà, president de la Cambra de Comerç, Ferrer i Vidal, president de la Cambra In--dustrial, Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i Joan Bas i Soler, president de la --

Secció d'Educació i Instrucció del CADCI. Eren presents a l'acte representants de diverses entitats, entre ells l'antic soci del Centre Eladi Homs, secretari del Consell d'Investigació Pedagògica. Joan Bas i Soler, que iniciaria els parlaments, subratllaria la finalitat de les Escoles del Centre que era la "del millorament de la cultura del dependent, que tant mancat està en sa majoria", n'historiaria el moviment i desenrotllament, i asseguraria "que aquests passos que es van donant i es donaran en pro de la cultura seran destinats a fer un bé a la nostra pàtria". Manuel Alcàntara, director de "Renaixement", parlaria en nom dels deixebles, Ramon Rucabado ho faria pels antics deixebles, i Josep Sala i Ricol pels professors. Després, intervindrien Manuel Folguera i Curan, Lluís Ferrer i Vidal que assenyalaria la necessitat "que entre el dependent i l'industrial hi hagi una gran unitat", Joan Perpinyà que manifestaria que el Centre havia començat a crear "una generació comercial experta, que ha d'ésser un element de prosperitat i grandesa de Catalunya", Jaume Bofill i Matas, Santiago Estapé que afirmaria que "treballant amb la cultura pel millorament de la classe, podran els dependents presentar-se als patrons per a què els concedeixin el que és d'humanitat que se'ls concedeixi", i Puig i Esteve que clouria l'acte.

Pel que fa a l'exposició, el butlletí "Acció" esmentat, citava l'anècdota referida per Joan Perpinyà, després de la vetllada, que "havent-se encarregat ell d'ensenyar a unes il·lustrades personalitats estrangeres, hostes per aquells dies, de Barcelona, el més notable de nostra ciutat, els hi feu visitar el nostre Centre, del qual quedaren admirats i l'esmentada exposició, de la qual en feren extraordinaris elogis, especialment dels gràfics que contenia la mateixa".

Citem també, un article sobre el Centre, publicat el 14 de maig de 1915 a "El Poble Català" d'Armand Santillana, alumne de les Escoles Mercantils del Centre que assenyalaria que "és bona cosa per a mi, després de la meua vida de batxiller i d'alguns anys de carrera, l'haver-me matriculat en el Centre de Dependents, única escola on hi he après el sentit pràctic". "En el Centre hi trobaran un exemple afegia més endavant-, ací podran venir-hi els nostres estudiants a perdre l'habitut de fer simplement literatura, aquí hi aprendran "coses" no paraules... aquí els nos-

tres obrers hi veuran un camí planer per a arribar a una Societat General de Treballadors, que a part dels justos interessos polítics, fomenti i porti a florida esclatant els llurs interessos domèstics, intel·lectuals i cívics. Aquí, els uns i els altres, i en general tots els estaments de la nostra terra hi trobaran una alta escola de ciutadania que treballa per l'avenir de la raça i de la pàtria." I acabaria afirmant que "en el camí ascensional de Catalunya, el Centre és una fita".

- (287) El berenar col·lectiu com després la festa gimnàstica foren de "caràcter íntim". Per això tingueren "aquell escaient caràcter familiar que amb molta justesa feu remarcar un company", segons assenyalava l'"Acció" de juny de 1915, p. 4. El berenar, que costaria dues pessetes per cap, es faria a les cinc de la tarda, amb l'assistència de prop de 350 persones, entre els quals els presidents dels centres de dependents de Sabadell i Terrassa, i organitzat per la Secció de Propaganda Autonomista. Farien brindis Puig i Esteve, Guinart per la Secció de Propaganda, Bas per la d'Educació, Sala pels professors, Tous, vice-president del CACCI, Palà per la Secció de Relació i Treball, els presidents dels dos centres de dependents esmentats, i Puig que resumiria els parlaments pronunciats i llegiria uns versos "d'una dona que ocultà el seu nom", "rublerts de sentiment patriòtic i de paraules encoratjadores per a tothom"; al final hom cantaria "Els Segadors".

A la nit se faria la festa gimnàstica, organitzada per la Secció d'Esports i Excursions, a cura dels alumnes del Gimnàs, seguida d'una projecció de films esportius i d'excursions. Josep Noguera, president de la Secció esmentada, iniciaria la sessió amb un breu parlament que subratllaria la importància de l'educació física en si mateixa i la seva "trascendental importància per al millorament de la nostra raça, que sense la base d'una sèria cultura muscular, no assoliria mai aquell superior nivell en tots els rams de la humana activitat". "Siguem forts i tothom ens respectarà", diria a l'acabar.

V. la recensió dels dos actes a "Acció", juny 1915, p. 4 i 5; "El Poble Català", 14 de maig 1915; "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259.

- (288) La conferència fou organitzada per la Secció de Relació i Tre--

ball. "Els seriosos problemes del treball ocuparen aquest dia la nostra atenció, que no era just que ens oblidéssim, entre tantes festes, de la nostra condició social ni dels nostres interessos professionals, que tant bé sap defensar la nostra Secció de Relació i Treball", assenyalava el butlletí "Acció" de juny de 1915, p. 5. "Renaixement", del 20 de maig 1915, p. 259, per la seva banda, indicava que "encara que no amb l'animació acostumada, no per això menys important fou l'acte organitzat per la Secció de Relació i Treball, la nit del civendres". L'anomenada de Coroleu, de professor tediós, potser contribuï al fenomen que subratlla "Renaixement".

La xerrada, feta a la Sala de conferència, fóra precedida per una breu exposició de Pere Palà, president de Relació i Treball sobre el treball de la Secció i l'estat d'alguns projectes de la mateixa com l'Hotel per a dependents, al que ja farem referència en un altre apartat. Guifré Coroleu, en la seva dissertació, es mostraria partidari del sistema Taylor, "refutant la creença -- dels que sostenen que conduiria a l'automatisme en la vida del treball i afirmant, pel contrari, que sols l'organització científica del mateix crearà homes lliures que trobin en ell un estímul dignificador de la vida".

- (289) El diumenge, dia 16, fou el darrer dia de les festes, amb regates al matí, al Club de Mar, festa atlètica i partit de futbol al camp d'esports del Centre al carrer Muntaner, i a la tarda clausura dels actes amb un concert coral que resultà el de més multitudinària assistència. Segons el butlletí "Acció", es repartiren als socis més de 2.500 invitacions de senyora i en la recensió de la premsa, un diari parlaria de 5.000 persones assistents en total.

L'Orfeó Gracienc tindria cura de la festa amb interpretacions de cançons populars i d'obres de Saint-Saëns, Mendelssohn, Lamote de Grignon, Montes, Vives, Morera, Franck i Lassus, cloient-se amb el cant dels Segadors que seguí tothom.

V. "Acció", juny 1915, p. 7; "Renaixement", 20 de maig de 1915, p. 260.

- (290) "El Poble Català" dedicaria comentaris al míting el 14 de maig de 1915, i el mateix dia d'aquest, el 15. La recensió, al mateix diari del dia 17 de maig de 1915; "Acció", juny 1915, p. 5-7;

"Renaixement". 20 de maig de 1915, p. 259. La premsa, en general donaria compte d'aquest míting.

- (291) "Acció", juny 1915, p. 6. També "El Poble Català" del 14 i 15 de maig de 1915. El butlletí "Acció" esmentat, assenyalava que hi - que hi havia "qui opinava que no era necessària la celebració de tal míting, perquè totes les nostres festes ho constitueixen un míting seguit de propaganda i d'afirmació nacionalista, com ho és tota l'obra del Centre, però nosaltres creguerem oportú i convenient la celebració de dit acte, perquè a part que, desgraciadament, no està tan desvetllada la consciència nacional del nostre poble per a què no siguin menester actes de tal naturalesa, responia el mateix concretament a una de les modalitats i aspiracions de la nostra institució, revelades en aquell altre dels nostres lemes: Nacionalisme."
- (292) "Acció", juny 1915, p. 6. Segons "El Poble Català" del 17 de maig de 1915, Andreu Nin subratllaria que la guerra europea venia "a demostrar el dret de les petites nacionalitats" i que ensenyava que "l'internacionalisme no pot actuar sense un sentiment patriòtic de defensa dels drets de les petites nacionalitats". "Els catalans, -manifestaria- no podem acceptar la bufetada que representa la imposició del castellà", i més endavant, "no podem tolerar que hi hagi socialistes i anarquistes que combatin al nacionalisme com a element pertorbador de la llibertat i, en canvi, defensen les constitucions arbitràries de l'Estat". Andreu Nin, que havia estat afiliat a la UFNH i que, d'ençà del maig de 1913, pertanyia al PSOE, fóra criticat pel periòdic socialista - "La Justicia Social" del 22 de maig de 1915, p. 1. La seva secció Menudencias al·ludia a aquesta intervenció al míting del CADCI, sense esmentar-ne el nom, per part d'un "apreciado correligionario", com a "socialista nacionalista" "en un mitin de propaganda nacionalista organizado por una entidad pseudo-obrera que política y económicamente es antitética con las ideas socialistas", tot subratllant que "no tenemos inconveniente en declarar que, a nuestro juicio, el aludido correligionario ha sufrido, en esta ocasión, un lamentable error", per a reconèixer després que calia acceptar per part del PSOE les aspiracions autonomistes de Catalunya, si bé refusant l'adjectivació de "socialista nacionalista".- CUADRAT, X.- La cuestión catalana y el PSOE: algunas consideraciones.- "Perspectiva Social", N. 5, Barcelona, 1975, p.154.

"La revista "Renaixement", del 20 de maig de 1915, p. 259, per la seva banda, després d'assenyanlar que els de Nin i Martí i Julià havien estat els millors discursos pronunciats, subratllava que les "idees de Nacionalisme i Socialisme, fèren tan bellament exposades, que tots els concurrents amb les seves entusiastes demostracions de conformitat amb els oradors, es pot dir que consagraren aquesta nova campanya que ara es va a emprendre, i que estem segurs promptament arborarà el cor de tots els homes d'ide als verament alliberadors. La implantació d'una nova política, - fruit d'una necessitat del nostre ésser, que treballi pel millorament de la Societat tota, és avui el que s'imposa i el que, sor_tosament, té més entusiastes entre la nostra joventut conscient,"

- (293) "Acció", juny 1915, p. 6. V. també "El Poble Català", 17 de maig de 1915. Es possible que Layret pensés també en la coalició de republicans nacionalistes i radicals, forjada arran del Pacte de Sant Gervasi de 1914, i de la que Layret es mostrà oposat a l'i-
qual que respecte del fenomen efímer del reformisme.
- (294) "El Poble Català", 17 de maig de 1915.
- (295) "El Poble Català", 17 de maig de 1915. "Acció", juny 1915, p. 6. Pere Coromines recordaria un altre acte al mateix Centre, un cop en què "un allau d'homes pertorbadors hi entrà mentre amb el nos-
tre acte donàvem un gran exemple". "Semblava aquest centre un -
castell". Coromines, segons les paraules d'"Acció" citada, "ens recomanà que no ens enamorèssim massa de les parets de nostra ca-
sa, sinó que fem sempre d'aquesta un castell sobre el qual hi -
floti la bandera de l'ideal que l'ha creat, car si no fos així, vindria la mort col·lectiva de la nostra institució o el seu en-
viliment". V. també "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259.
- (296) "Acció", juny 1915, p. 6; "El Poble Català", 17 de maig de 1915.
- (297) "Acció", juny 1915, p. 6-7; "El Poble Català", 17 de maig de -
1915; "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259. Compari's el judi-
ci esmentat d'aquesta darrera revista, exposat a la nota 292, amb la recensió que en fa "El Poble Català" "El senyor Martí i Julià parlà en nom de la Unió Catalanisme, atacant a tothom i dient que no s'ha de fer política, perquè es contrària al poble ja que l'en-
ganya i el fa barallar (aplaudiments)". Segons el butlletí "Acció" esmentat, Martí y Julià, "el venerable president de la Unió Cata

lanista", pronuncià "un extens, però eloquentíssim i interessant parlament" i els "aplaudiments es pot dir que coronaren tots els períodes del gran discurs de l'il.lustre patrici".

- (298) "Acció", juny 1915, p. 7; "El Poble Català", 17 de maig 1915; "Renaixement", 20 de maig 1915, p. 259. Segons "El Poble Català" citat, Puig i Esteve, després d'agrair la prova de companyerisme dels socis que l'havien aplaudit i vitorejat quan Coromines demanà la solidaritat dels assistents envers ell, afirmaria que el procés "no l'ha preocupat mai, perquè està segur que va ésser - motivat per un acte que creu va complir amb el seu deure. Sortosament per a mi -diria-, he pogut declarar que el que se m'ha - considerat delictós ho vaig escriure amb tota meditació i així mateix ho vaig dir". Puig i Esteve, manifestaria que ell era -- "catalanista i no pot deixar d'ésser-ho i considera que el fet no havia fet perquè així ho creia. Això m'ha portat a què no he tingut de fer cap acte de covardia perquè no he pogut retirar el dit. Estic disposat a sofrir -afegiria- totes les conseqüències que puguin sortir-me del procés. Si he d'anar a la presó, hi aniré. No tinc mare ni pare, ni esposa ni fills que puguin plorar - la meua dissort," afirmació a la que una veu del públic diria: "Però teniu amics a aquesta casa que sí que ho ploraran", cosa a la que Puig contestaria: "No podeu fer-vos responsables dels meus actes personals. Tinc la satisfacció de poder tenir la seguretat que encara que jo no hi sigui hi hauran molts cents de companys que faran el que jo he fet. Si s'han pensat que amb aquesta denúncia farien tòrcer el meu camí s'han ben equivocat. Passi el que passi, sofreixi el que sofreixi, jo sempre seré igual, - sempre estimant a Catalunya, sempre lluitaré per Catalunya." El públic ovacionaria i vitorejaria novament a Puig i Esteve, i entonaria, seguidament, "Els Segadors".
- (299) "Acció", juny 1915, p. 7. Segons "El Poble Català" del 16 de juliol de 1915, el periodista català Josep Roca i Roca, havia dedicat una de les seves darreres cròniques del "Diario de la Marina" de l'havana -"un dels més llegits dels països hispanoamericans"- a les festes del CADCI. Molts altres periòdics sudamericans, tant rotatius com butlletins de grups o casals catalans, segons "El Poble Català" esmentat, s'ocuparen també, "amb motiu de les festes del nostre benemèrit Centre de l'organització i -

desenrotllament d'aquest, fent així que sigui coneguda arreu la forta organització dels dependents patriotes barcelonins, honra d'ells i de Catalunya". El CADCI, per la seva banda, expressaria el seu agraïment a Josep Roca i Roca pel seu article d'elogi de l'obra del CADCI i de recensió de les seves festes, i el convidaria a visitar el seu estatge "per a conèixer detalladament el funcionament de la nostra institució". V. "Acció" d'agost de 1915, p. 2, i "Acció" de setembre 1915, p. 3.

- (300) "Acció" d'abril de 1916, p. 1 transcrivía el programa d'actes i justificava la reducció del nombre de festes, fet al que ja ens hem referit en un altre apartat. V. Els dependents i la crisi. - El CADCI davant del conflicte internacional, p. 274 i nota 93. - V. la p. 6 i 8 del mateix butlletí "Acció" esmentat.

Pel que fa a la recensió de les festes, V. "Acció", maig 1916, - p. 1, 6 i 8; "El Poble Català" del 18 d'abril de 1916. Aquest diari, aprofitava l'avinantesa per a subratllar novament el progrés i transcendència de l'obra del CADCI. "La vida corporativa - hi llegim- del Centre ha estat portada sense claudicacions, amb una gran energia i sacrifici. Si en ell s'hi hagués deixat introduir el participisme polític, els seus capdavaners haurien assolit una representació popular, però el Centre hauria caigut. Si haguessin caigut en la temptació dels poderosos que els volien comprar amb un sumptuós palau, el segell catalaníssim de la seva bandera hauria desaparegut. No havent claudicat avui el Centre - té el seu palau, és una força catalana poderosa i per això és envejat i és desitjat que sigui destruït. Però el Centre, com les obres milenàries, s'aguanten per la seva base i les parets que el rodegen són prou resistents perquè en ell no hi tinguin entrada els mals pastors que, pujant per la teulada, volen apoderar-se d'aquella fortalesa que tan valentment guarda la bandera catalana onejant a tots els vents."

Pel que fa als actes, el dissabte, dia 15, a la nit, es faria la ballada de sardanes; el diumenge, dia 16, al matí la tradicional "distribució d'almoines de pa i arròs als pobres", regates al Club de Mar, àpat de germanor al preu de cinc pessetes el cobert, al restaurant Miramar, en el qual farien brindis Puig i Esteve, Bas, Sala, Frederic Montaner, Ribas, Pons i altres, i un representant del Centre de Dependents de Sabadell, cloient Puig

i Esteve. A les 4 de la tarda, es faria la festa atlètica i esportiva al camp d'esports del carrer Muntaner, i a la nit la sessió de teatre a dalt esmentada. V. també, el proper apartat L'activisme nacionalista del Centre, p. 354.

- (301) "Acció" de maig de 1917, p. 1, 2 6 i 15 anunciava els diversos actes. Pel que fa a aquests, el dia 17 de maig, al matí, es procediria al repartiment d'almoines de costum, a la tarda la festa atlètica al camp d'esports del carrer Muntaner, i a la nit el repartiment de premis del Certamen Literari-patriòtic-Social, al qual ens referirem al proper apartat (p. 356 i sgs.). El dia 19, a la nit, ballada de sardanes, el 20, diumenge, àpat de germanor, en el qual sols es faria un brindis, el de Rafael Pons, president; a les cinc de la tarda, regates del Club de Mar al moll de Barcelona; i al vespre, actuació de l'Orfeó Gracienc i escenificació i glosa de la pastorella de J.A. Clavé Les flors de maig, escrita per Ignasi Iglesias que els orfeonistes d'aquella coral cantaren. V. "Acció", juny 1917, p. 1 i 13; "Acció", juliol 1917, p. 7; "El Poble Català" del 19 de -- maig 1917; "El Poble Català" del 21 de maig 1917; "El Poble Català" del 22 de maig 1917; "El Poble Català" del 19 de maig de maig de 1917, citat, faria també l'elogi de l'obra i de l'esperit del CACCI, com ho havia fet, amb el mateix motiu, els anys anteriors.

- (302) Pel que fa a la preparació de les festes i anunci del seu programa, V. "Acció", febrer 1918, p. 3; "Acció", març 1918, p. 1, 3 i 5; "Acció", abril 1918, p. 1 i 5. També, "El Poble Català" del 28 de març de 1918.

Pel que fa a les festes, el 31 de març, pel matí, es procediria al repartiment de bons, regates de vela en el port de Barcelona i obertura al local del Centre de l'Exposició de Fotografies, organitzada per la Secció Especial de Fotografia, que restaria oberta fins el 6 d'abril; per la tarda, concurs de tenis. El primer d'abril, a les 4 de la tarda, audició de sardanes per la Principal Barcelonina, i a la Sala d'Actes, a la nit, organitzada per la Secció de Propaganda Autonomista -a l'igual que ho havia estat l'audició de sardanes-, vetllada de teatre català, a càrrec de la companyia de l'actor Antoni Piere que representaria l'obra El Ferrer de Tall i el diàleg patriòtic Jordi Erin i que donaria un benefici de 126'70 pts.

V. "Acció", maig 1918, p. 4 i "Acció" d'agost de 1918, p. 5.

- (303) "Revista Anyal" 1915, p. 264; GUINART I CASTELLA, M.- Memòria de la

Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 229. "Acció", maig 1915, p. 3 i 8; "Renaixement", 8 d'abril de 1915, p. 192; El 7 d'abril de 1915, es reunien els elements cridats per l'organització de la festa, que acorcarien la constitució del Comité Organitzador, format per Josep Morató i Grau, president; Eugeni Prat, caixer; J. Grant i Sala, comptador; F. Cullí i Verdaguer, secretari; J. Casajuana i Gasset, vice-secretari; i com a vocals, M. Folguera i Duran, J. Puig i Esteve, i Antoni Colomer. Per a comissions especials, es nomenaria, Ramón Vilaró, Joaquim Delclós, Víctor Ribera, F. Blanch, Manuel Alcàntara, Vicens A. Ballester, Joan Parellada, Joan Quer, Lluís Massot, J. Morató i Roig, i J. Capdevila. V. "Renaixement" del 15 d'abril de 1915, p. 204. "Renaixement" del 6 de maig de 1915, p. 236, tornava a referir-se extensament a aquesta festa i n'augurava l'èxit. "El Poble Català" del 12 de maig de 1915, assenyalava les noves sobre els treballs del Comité Organitzador. "Renaixement" del 20 de maig de 1915, en la seva primera plana editorial glossava la festa, sota el títol Festa d'Infants i Flors. V. també, "El Poble Català" del 23 de maig de 1915.

- (304) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal", 1915, p. 229. "Revista Anyal" 1915, p. 266; "Acció", juny 1915, p. 17; "Acció", juliol 1915, p. 7; "El Poble Català", 23 de maig de 1915; "El Poble Català" del 24 de maig de 1915. Entre els actes, les cròniques periodístiques esmenten també la realització d'un "monumental escut" de Catalunya, format amb les flors venudes, que fóra descobert mentre l'Orfeó, la Cobla i el públic interpretaven els Segadors. V. també, "Renaixement" del 27 de maig de 1915, p. 273; i "Acció", abril 1932, p. 39.
- (305) Els beneficis, com hem assenyalat, es lliurarien a L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. V. "Renaixement", 20 de juny 1915, p. 311.
- (306) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 229; V. també, p. 266.
- (307) Els membres del Centre designats per al Comité Organitzador de la festa de 1916, foren Ramon Aragonés de la Secció d'Educació i Instrucció, Amadeu Castelló de la de Socors Mutus, Víctor Ribera de la de Relació i Treball, Josep Morató de la d'Esports i Excursions i Josep Viura de la de Propaganda Autonomista. "Acció", juny 1916, p. 13; -

"Acció", juliol 1916, p. 4; "El Poble Català", 31 de maig de 1916; "El Poble Català", 2 de juny 1916; "El Poble Català", 4 de juny 1916; "El Poble Català", del 5 de juny de 1916 n'ofereix la recensió: aquests anys es prescindiria d'oferir flors com la primera vegada, i se substituirien per banderetes catalanes a canvi d'una quantitat voluntària. L'entrada era de dos rals, però els infants acompanyats la tenien gratuïta. Igualment es descobriria un "monumental escut de Catalunya, ja guardat i que estava cobert per una tela", alhora que hom cantava els Segadors i s'aviaven coloms del Centre Colomòfil Català. Foren repartits també obsequis als nens premiats al concurs d'Història de Catalunya, celebrat carrerament a Barcelona. Segons el diari esmentat, de la recaucació en la col·locació de banderes, s'obtidrien un miler de pessetes, alhora que el Comitè Güell cooperava també en l'augment dels beneficis.

- (308) El Comité Organitzador fóra format igualment per un representant de les cinc seccions permanents del CADCI, i per membres de la Cooperativa Mutual Catalana, de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i de la premsa catalanista. "Acció", maig 1917, p. 6; "Acció", juny 1917, p. 13; "El Poble Català", 9 de juny de 1917; "El Poble Català", 15 de juny de 1917; "El Poble Català", 17 de juny de 1917; "El Poble Català", 18 de juny 1917. Aquest any l'entrada fóra de seixanta cèntims i el lloguer de sis cadires vuit pessetes. El Comité Organitzador, accediria a la petició de la Casa de la Maternitat que poguessin entrar un grup de nens i nenes de la mateixa, per als quals la Cooperativa Mutual Catalana facilitaria el berenar. El diumenge, sortirien en gegants i nanos per a anunciar la festa per les Rambles i el Passeig de Gràcia. L'Ajuntament, col·laboraria també amb mil pessetes a l'edició d'un llibre de recull de poemes per a infants, iniciativa d'Ignasi Iglesias, membre del Comité. A canvi, aquest lliuraria 1.000 exemplars per als nois i noies de les Colònies Escolars de l'Ajuntament. Infants i flors, en fóra el títol. La festa, fóra un èxit, com la dels altres anys. Al llarg de la mateixa, s'aixecarien globus, es dispararien jocs japonesos, es desenrotllarien jocs d'infants amb joguines per a tots els participants. Hi hauria un concert a cura de la Coral de nens de Terrassa i s'oferiria un escut de Catalunya pels nens

del Col·legi de Catalunya, alhora que el Cor Mossèn Cinto cantava l'Himne Infantil de Millet. També sardanes, interpretades per la Cobla Espigolera; exercicis gimnàstics pels nens de les Escoles del Districte II i VI, concurs de sardanes amb una joguina de premi per a cada participant i una copa per a la colla guanyadora, oferta per la revista "Patufet", del qual era també present allí la figura o imatge. Folguera i Duran, oferiria una llaçada a l'Orfeó Gracienc, i es desenrotllarien més concerts, una passejada de gegants, nans i el patufet, elevació de globus i jocs japonesos, a més a més de la venda del llibre esmentat.

- (309) Si més no quedà constituït el Comité Organitzador de la IV Festa d'Infants i Flors, "que enguany per les impressions rebudes, revestirà una importància extraordinària", segons assenyalava "El Poble Català" del 28 de març de 1918, que assabentava de la constitució d'aquest Comité el 23 de març i de la celebració d'una nova reunió el 30 del mateix mes al CADCI. V. també "El Poble Català" de l'onze d'abril de 1918 que informa com el Comité quedà constituït definitivament en la darrera reunió feta pel mateix, del projecte de fer una tómbola i del dia projectat per a la festa (9 de juny). "Acció" de juliol de 1918, p. 4, assabentava que el "dia 9 de juny, malgrat no celebrar-se la festa d'infants i de les flors, tingué lloc en el Centre la funció de teatre català que formava part de dita Festa a profit de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana. (...) va representar-se El Pubill i Pare i padrí."
- (310) Així ho assenyalava pel que feia al curs 1914-1915, "Acció" de juny de 1915, p. 9. "Acció" de març de 1916, p. 4, assenyalava les normes de la Secció d'Educació i Instrucció, "a fi que hi hagi major uniformitat en tots els treballs que hagin de presentar els alumnes al final de curs, i puguin presentar-se amb èxit a qualsevol exposició o concurs en què hi prenguin part les Escoles Mercantils Catalanes". Les normes feien referència a la presentació dels treballs, obligatorietat del català en la seva redacció, llevat de quan es tractés d'assignatures d'idiomes, tipus de paper, llibreta, etc. "Acció" de març de 1917, p. 3-4, per la seva banda, donava normes sobre els concursos de fi de curs: premi de mèrit al millor treball, "d'acord amb el tema in

dicat pel senyor professor", al qual li corresponia un llibre - de consulta o literatura que fes referència a l'assignatura estudiada", i dos accèssits que comportaven la matrícula gratuïta per al curs següent; i, a més a més, hom donava un premi a la constància per a l'alumne que hagué tingut menys faltes. Aquest mateix butlletí darrer esmentat, afegia les normes generals de presentació dels treballs. "Acció" de maig de 1916, p. 2, assenyalava el 15 de juny com a data final de presentació dels treballs, l'obligatorietat de la redacció d'aquests en català, fora dels de les assignatures d'idiomes i les de teixits, caligrafia, dibuix i geografia comercial, i precisava que els alumnes "deuen presentar un treball com a demostració de l'aprofitament de les explicacions del senyor professor".

Pel que fa al repartiment de premis, el corresponent al curs 1913-1914, es faria el 1 de juliol de 1915, a causa de no haver-se pogut fer abans per "les obres que s'han tingut de fer al local". V. "El Poble Català", 30 de juny de 1915; "Revista Anyal" 1915, p. 198-199; i "Acció", 1 de juliol de 1915, p. 4. Aquest acte citat, fóra presidit per J. Puig i Esteve, i hi intervinrien Joan Bas i Soler, el professor J. Viñas i Campanyà i el mateix Puig i Esteve que clouria. V. l'apartat Les altres seccions entre 1914 i 1918, p. 41 i sgs. Pel que fa al repartiment de premis dels altres cursos, aquests coincidiren, com ja hem assenyalat més amunt, amb la inauguració dels cursos. V. p. 312.

Segons "Acció" de juny de 1916, p. 4 i 12, foren oferts tres premis extraordinaris de 25 pts., a les classes de català (per la Secció de Propaganda Autonomista), geografia comercial i mercologia (en ambdós cassos pel soci protector Francesc Blanch i Trota). Aquest premi es renovaria el curs següent, pel que fa a la Secció de Propaganda, si més no, pel que indica "Acció" de novembre de 1917, p. 4.

Els treballs eren després exposats en una mostra i posteriorment aquesta o una selecció de la mateixa participava en una exposició, organitzada per la Diputació barcelonina, i instal·lada a l'Escola Industrial el mes de juliol. V. "Acció" d'agost de 1915, p. 5; "Acció" de maig de 1916, "Acció" de juny de 1916, p. 4, la qual assenyalava que a l'exposició hi figurarien

a més, "els treballs fets a classe durant el mateix (curs)"; - "Acció", agost 1917, p. 4 que manifestava que els treballs de les Escoles del Centre a l'Escola Industrial, feien costat també a les instal·lacions dels centres de dependents de Sabadell i Terrassa; "Acció" de juliol de 1918, p. 2, que indicava que l'exposició es faria primer a l'Escola Industrial i després al CADCI, a causa d'"haver-se rebut tard els treballs"; aquesta s'obria el 18 de juliol i es cloïa el 15 d'agost a l'Escola Industrial, segons "Acció" d'agost de 1918, p. 3, però en perllongar-se, deixaria definitivament d'exposar-se al Centre. V. "Acció" de setembre de 1918, p. 3. V. també, "Acció" d'octubre de 1918, p. 3. V. també nota següent.

- (311) La festa de germanor, se celebraria el 11 de juliol de 1915, - encara que primer havia estat anunciada per al dia 4. V. "Acció" de juny de 1915, p. 9; "Acció" de juliol 1915, p. 4; "El Poble Català" del 3, 4 i 11 de juliol de 1915. "Acció", agost 1915, p. 5. Segons aquest darrer butlletí, la festa consistí en una audició de sardanes a càrrec de la Cobla Barcino i un vi d'honor en un dels entremitjos. Ramon Aragonés, pels alumnes, - oferiria l'acte, Rafael Pons contestaria pel professorat i Joan Bas resumiria. El benefici de 5 pessetes que en restaria de la liquidació de la festa, s'ingressaria a la Comissió Administrativa del Casal del Centre.

La del curs 1915-1916, es faria el 2 de juliol de 1916, i es prepararia amb una cura especial des del mes de maig per una comissió organitzadora, amb la consulta i aprovació de les agrupacions escolars. A partir de les cinc de la tarda, es desenrotllaria una sessió literària, "consagrada a enlairar la memòria" de Ramon Llull, Shakespeare i Cervantes, "amb motiu del sisé - aniversari del primer i el tercer dels dos últims". Presidirien Puig i Esteve, Parellada i Calderó per la Diputació i l'Ajuntament, Rubió i Balaguer, Sants Oliver, Morera i Galícia, Mateu, Ors, Massó i Torrents i altres. Prendrien la paraula Joan Bas - que elogiaria la tasca dels dependents que assistien a les Escoles del Centre, "malgrat que pesi sobre d'ells la jornada del treball quotidià", Rubió i Balaguer que dissertaria sobre "Exemples de la vida de Ramon Llull", i que en començar elogiaria

la "tasca de cultura i de patriotisme del Centre, el qual demostra desitjos de conèixer els seus socis la vida del gran pensador català, com ho evidència el fet que han donat el seu nom a una aula de les Escoles"; Miquel del Sants Cliver ho faria sobre Cervantes i Morera i Galícia sobre Shakespeare. Puig i Esteve clouria. Després s'inauguraria l'exposició de treballs escolars (V. nota 310), que romandria oberta fins el 6 de juliol. Tot seguit, uns 200 alumnes s'aplegaven a la sala petita de conferències per a obsequiar els professors de les Escoles Mercantils, assistint-hi també els que eren a la sessió literària. Víctor Ribera, en nom dels alumnes oferiria la festa als professors, Artur Martorell contestaria per aquests i clouria Joan Bas. A la nit, finalment, es faria una audició de sardanes. Hom obriria una subscripció de donatius per a sufragar les despeses. V., per a tot plegat, "Acció", juny 1916, p. 3-4; "Acció", juliol 1916, p. 2; "El Poble Català", 2 de juliol de 1916; "El Poble Català", 3 de juliol de 1916.

La del curs 1916-1917, fou preparada per una comissió formada per Josep Canela, Josep Garcia, Josep Casas, Jaume Salas i Francesc Daví, i es desenrotllaria en dos dies:

El 29 de juny, sardanes, i el primer de juliol, conferència sobre "Dinàmica del llenguatge" a càrrec de Nicolau d'Olwer, precedida d'un parlament de Joan Bas. Seguidament, hom nomenaria els alumnes guanyadors de premis en el curs, "repartint-se els accèssits" i fóra "inaugurada l'Exposició Escolar dels treballs fets durant el curs i a l'acabament" (V. també nota 310). A la tarda, se celebraria una festa gimnàstica al camp d'esport, i al vespre concert de l'Schola Orfeònica, i entre la primera i segona part els professors eren "obsequiats amb un refresc pels deixebles, fent l'oferiment de la festa Josep Casas i Petit, i remerciant-ho en nom dels (...) professors, Josep Sala i Ricol". V. "Acció", juny 1917, p. 4 i 22; "Acció", agost 1917, p. 4 i 11.

La festa de germanor de 1918, sembla que no se celebrà, en esperar, l'estiu d'aquest any, la Secció d'Educació de fer-la coincidir amb la inauguració de l'exposició escolar ("Acció", juny 1918, p. 2. "Acció", agost 1918, p. 3). V. nota 310.

- (312) "Acció", juny 1915, p. 8. "Acció", juliol 1915, p. 2-3. L'assemblea de socis d'aquest Consell se solidaritzaria també amb en Puig i Esteve, objecte aleshores d'un procés al que fem referència tot seguit. L'assemblea, a proposta de Josep M. Ribas, convindria "en la necessitat de celebrar un Consell general extraordinari per a introduir en els estatuts socials les modificacions que siguin necessàries per a evitar que mai puguin introduir-se en el Centre elements que puguin fer-li perdre el caràcter que té, o si això no aconseguissin (que naturalment no aconseguirien) pertorbar la nostra vida social. La presidència manifestà que com és probable que a no tardar molt els socis del Centre tinguin que ésser cricats per a sancionar acords del Consell Directiu referents al Casal, i facultar a aquell per a dur-los a la pràctica, es podrà aprofitar l'ocasió de tal Consell general extraordinari, per a efectuar dita modificació d'Estatuts i altres que siguin necessàries." Aquesta proposta es canalitzaria a través de la reforma estatutària, aprovada al consell general del 1 de desembre de 1915, com hem vist a l'apartat anterior, p. 211-212 i la nota 212. El Consell - també, finalment, aprovaria, a proposta de diversos socis, d'agrair la tasca duta a terme durant el curs pel Consell Directiu.
- (313) "Acció", juliol 1916, p. 4. "Acció", d'agost 1916, p. 3, assenyalava que el nou consell directiu, en la seva primera reunió, el 3 de juliol de 1916, faria "constar en acta l'agraïment intens i unànim del Consell Directiu envers el seu digne expresident, Josep Puig i Esteve, per la gestió brillantíssima i inoblidable del mateix, durant els anys que exercí el càrrec".
- (314) "Acció" de juny 1917, p. 1; "Acció", juliol 1918, p. 1. L'ordre del dia era el rutinari de cada any: lectura i aprovació de l'acta del consell anterior, el mateix pel que feia a la Memòria del Centre, exposició i aprovació de l'estat de comptes, renovació dels càrrecs del Consell Directiu que corresponia renovar, i discussió i votació de les mocions que "es presentin a les deliberacions del Consell general".
- (315) V. p. 313 i sg. dins d'aquest capítol. "Acció", juny 1918, p. 1; "Acció", juliol 1918, p. 1.
- (316) "Acció", febrer 1915, p. 2. Recordi's dins d'aquest capítol, -

- (317) V. p. 242 i nota 190 d'aquest capítol.
- (318) V. també supra p. 242, i 243.
- (319) V. la p. 242 i en especial la nota 207. Cal esmentar també un al tre consell extraordinari, celebrat el 21 de juliol de 1917, - "per a comunicar als socis l'enutjós afer de l'ex cobrador del Centre, Emili Guillemí, el qual com ja és sabut, fou deposat - del seu càrrec i expulsat de soci. L'assemblea acabà aprovant - tot ço realitzat pel Consell directiu i el facultà, a més, per a prendre part en causa, en el moment que cregui convenient fer ho, en el procés que se segueix contra l'esmentat cobrador". V. "Acció", agost 1917, p. 1.
- (320) V. l'apartat anterior p. 246-247.
- (321) Així, "Acció" de setembre de 1915, p. 14, subratlla, que el 8 d'agost de 1915 s'havia celebrat a Vallvidrera l'Aplec de la - Sardana, "sortosament esdevingut tradicional", segons fa notar; i al que hi havien assistit un "gros contingent de consocis - nostres" amb la bandera del Centre. V. també p. 2 del mateix - butlletí citat.

Segons "El Poble Català" del 16 de maig de 1916, el CADCI formava part, juntament amb la Unió Catalanista, Lliga Regionalista, Orfeó Català i Lliga Espiritual de N. Senyora de Montser--rat, de la Comissió Executiva de l'Aplec de la Sardana que se celebraria el 18 de juny de 1916 a Vallvidrera. V. "El Poble - Català" del 16 i 24 de maig de 1916; "La Nació" del 20 de maig de 1916, p. 8; "Acció", juny 1916, p. 13; "Acció", juliol 1916, p. 4. Josep Mallofré, president; Pere Serra i Puigguirguer, vi ce-president; J. Sanxo i Farrerons, secretari; J. Bel, administrador; Joan Valls, Ramon Riera i Francesc Xavier Pons, "pabordes de festa"; i Narcís Fuster, F. Curet, Josep Grant i Fran--cesc Llinàs -aquest darrer representant del CADCI-, eren els - components d'aquella comissió.

Francesc Llinàs de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista del CADCI, formaria també part del Comité Organitzador de - l'Aplec de la Sardana que se celebraria el 16 de setembre de - 1917, festa que, "per a donar-hi acabament, vàrem organitzar -

per a la vetlla de dit dia, en el nostre (...) Centre, un acte que dedicat a la Música Popular anava a profit de l'Aplec de la Sardana", segons "Acció" d'octubre de 1917, p. 6. A la vetllada hi prendrien part Francesc Viñas, el concertista Antoni Laporta, l'actor Ramon Tor que faria de rapsoda, i l'Orfeó Gra cienc. V. també, "Acció", de setembre de 1917, p. 16; "Acció" d'octubre de 1917, p. 6; "Acció" de novembre de 1918, p. 4, - que assabentava dels guanys obtinguts per aquest acte "amb motiu de dit Aplec i a profit del mateix": 364'15 pessetes.

- (322) El Centre feia de secretari de la Comissió Permanent d'entitats organitzadora de l'onze de setembre. Recordi's la iniciativa - presa pel CADCI el març de 1914 de cara a una celebració més - solemne del dos cents aniversari de la diada de 1714. V. el - tercer capítol d'aquest treball, p. 153 . Una de les entitats, per ordre rotatori cada any, s'encarregava d'organitzar aquest aconduïment de les ofrenes al peu de l'estàtua. Una comissió - de socis del CADCI, per la seva banda, a l'igual que en els - anys anteriors, seguia portant, de bon matí, cada onze de se-- tembre la seva corona o ram.
- (323) V. el capítol segon d'aquesta obra, p. 59. "El Poble Català", 18 de juliol de 1914.
- (324) "El Poble Català", 18 de juliol de 1914; "La Pàtria", 6 de --- juny de 1914; "El Poble Català" esmentat, publicava una lletra de Puig i Esteve a l'alcalde, a la que més endavant ens referi₁ rem expressament, en la qual assenyalava alguns detalls d'aques₁ ta iniciativa: la subscripció pública es feu sobre la base -- d'una quota única de deu cèntims per a contribuir a les despeses de confecció de la bandera, de seda, construcció d'un "ar₁ tistic ramat de ferro forjat per a la mateixa" i "confecció -- d'un àlbum per a recollir les firmes dels donants i fer-ne en₁ trega de tot" a l'Ajuntament.
- (325) Recollides les llistes de subscripció i teixida la bandera, -- amb l'oferiment de diverses col.laboracions com la del Col.le₁ gi de l'Art Major de la Seda, Junta Municipal de Ciències Natu₁ rals, Foment de la Sericicultura, i diverses persones que pres₁ taren el seu concurs professional de manera gratuïta per a la realització de l'ensenya, Puig i Esteve, visitava a mitjans de de juny l'alcalde accidental tot lliurant-li la lletra esmenta₁

da, el qual acceptava l'ofrena tot "prometent que aquest --- (l'Ajuntament), d'acord amb l'entitat ofertora, organitzaria una gran festa per a efectuar l'entrega i l'hissament de la bandera". V. "El Poble Català" del 18 de juliol de 1914. V. --- també la nota 324 d'aquest capítol. "Renaixement", 18 de --- juny de 1914, p. 304. El CADCI, faria igualment una crida a persones o entitats que haguessin obert llistes de subscripcions per a la bandera, en anys anteriors, perquè les lliures sin amb els ciners al CADCI a fi de fer l'àlbum citat a la nota 324. V. "Renaixement" del 9 de juliol de 1914; "La Publicidad", 16 de juliol de 1914.

- (326) "El Poble Català" del 10 de juliol de 1914; "El Poble Català" del 18 de juliol de 1914. V. el V. III de les Actes de l'Ajuntament de Barcelona de l'any 1914, a l'Arxiu Històric Municipal de Barcelona que recull el debat sobre aquesta qüestió -- "Si el Ayuntamiento debía tener una bandera catalana -manifiestaria un dels regidors oponents debía ser costeándola el propio Ayuntamiento y si las mujeres catalanas, querían regalar una bandera al Ayuntamiento podían hacerlo directamente y no por la mediación de una sociedad de marcado carácter partidista". A la segona sessió, un dels principals regidors "reticents", Balugera tornaria a insistir que s'oposava a que la bandera fos oferta per una "entitat política". Abadal lamentaria els termes amb que aquest s'havia expressat envers el Centre, una entitat "que honraba a la ciudad, que había llegado a reunir un número extraordinario de socios (...), que había substituido al Estado en servicios que este debía hacer como las enseñanzas comerciales que él había establecido" i que -- l'Ajuntament havia d'acceptar i agrair l'ofertament. D'altres regidors catalanistes defensarien també el CADCI, com Martí Matons que negaria que el CADCI fos una entitat política. Balugera, a la segona sessió proposaria, aleshores, d'acceptar la bandera, però aquesta es dipositaria a l'Arxiu Municipal i l'Ajuntament n'encarregaria la confecció d'una altra per a posar-la a la façana gòtica. Abadal s'hi oposaria i plantejaria una altra proposició que, tanmateix, feia concessions als regidors que s'havien oposat a l'acceptació de l'ofertament del CADCI o a la col·locació de la bandera a la façana gòtica: -- "Que (...) se acuerde izar la bandera ofrecida por el CADCI,

después de hecha entrega de la misma en la fachada gótica de las Casas Consistoriales, y se acuerde proceder por el Ayuntamiento a la elaboración de otra bandera catalana para que ondee en dicha fachada en la forma en que se expuso en el dictamen, depositando la ofrecida por dicho Centro en el Archivo de la Ciudad".

- (327) Davant el resultat de la primera sessió municipal del 9 de juliol, Puig i Esteve adreçaria un escrit a "El Poble Català" - amb data del 14 de juliol de 1914, que fóra publicat el 18 de juliol, reproduint la lletra adreçada a l'alcalde explicant - la història de la iniciativa i fent l'oferiment de la bandera, lletra a la que ens hem referit en notes anteriors, tot lamentant-se alhora que "determinats regidors", "no sabem si per haver-se informat malament o per engegament partidista, deixaren la veritat no gaire ben paraca", davant de la qual cosa feien pública la citada lletra. Per la seva banda, "Renaixement" del 13 d'agost de 1914, p. 407, mitjançant un escrit de J. B. Surribas titulat La gloriosa bandera catalana, criticava el resultat de les dues sessions: "Devem guardar-la, vos Maig ho haveu - dit, per a quan els regidors de la Barcelona nostra siguin fidel espill de la fermesa del nostre esperit; quan en aquella casa que abrigà als heroics consellers no hi puguin entrar -- els que fan befa de la Pàtria nostra i quan, entre els que la porten sovint als llavis, no hi rumbegi aqueixa acomodaticia transigència que un dia els fa claudicar perquè la corona d'en Casanova no ostenti cap símbol nacional, i ara, ja ho veieu, - passen per rebre la nostra ensenya com un drap de museu. Sí, -- benemèrits del Centre Autonomista, guardeu-la com a penyora -- preuada que us fan els que contribuïren a teixir-la amb la seva modesta quota. Dintre vostra casa catalaníssima hi serà -- dignament guardada, i no la plantem a la Casa Comunal fins que una tramontanada patriòtica airegi i escombri per sempre tot resquici anticatalà. Tinguem ben present que en cap de les -- dues vegades que es parlà de la qüestió, cap veu virilment patriòtica sabé imposar-se; era preferible la derrota a la retirada, permetent que quedés el dictamen sobre la taula, i la -- segona vegada, fou encara més vergonyós, fou la transacció -- mixtificadora el que prevalgué."

- (328) V. l'escrit -o "missatge"- adreçat a l'alcalde el 20 de juny de 1914 per la comissió esmentada a "La Nació" del 24 de juny de 1914, p. 3. També, "El Poble Català" del 25 d'agost de 1914. "El Poble Català" del 9 de setembre de 1914 informava de la darrera reunió de la comissió de l'onze de setembre, la qual, entre d'altres acords, feia "pública manifestació de goig" -- per l'"unànim acord de l'Ajuntament" d'honorar de manera pública i solemne a Rafael de Casanova. "Renaixement", 10 de setembre 1914, p. 478. "El Progreso" del 12 de setembre es referiria irònicament al trasllat de l'estàtua que fins aleshores es trobava al Saló de Sant Joan, quasi adossada a l'Arc de Triomf: "Pues bien, ahora se le ha antojado a una entidad catalana cambiar de sitio aquella estatua y así lo solicitó al Municipio. Este accedió encogiéndose de hombros." L'estàtua es traslladaria a la Ronda de Sant Pere, davant de l'edifici de l'aleshores "Palace Hotel". Pel que fa a la preparació d'aquesta diada, recordi's també el capítol anterior, p. 153.
- (329) "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914, comentant els incidents esdevinguts el dia abans i als que ens referirem més endavant, manifestava en un editorial titulat L'excusa; -- "Són inqualificables les escenes de pertorbació passades ahir. Sembla, talment, que de part d'alguns dels qui usdefruïten el tòpic -tòpic en la boca llur- de l'espanyolisme i que secretament nodreixen l'odi mesquí contra els nostres homes i les -- nostres coses, hi ha interès en ressucitar malentesos i en enfondir abismes i encendre campanyes pertorbadores en perjudici d'Espanya en general i de Catalunya en particular." I ho semblava, segons "La Veu de Catalunya" "perquè ja abans de l'onze de setembre veus fatídiques, profetes tendenciosos (...) prodigaren amb precisió tristament confirmada els successos i predicaren averanys que semblaven respondre a una consigna". El subratllat és nostre.
- (330) L'excusa.- "La Veu de Catalunya", 12 de setembre de 1914. Les precaucions, assenyalava el mateix diari, més que al "bon desig d'assegurar l'ordre públic semblen respondre a la malèfica prufja d'excitar les masses i d'escampar l'alarma".
- (330 Bis) Així, "La Publicidad" del 10 de setembre de 1914, publica-

va diverses notes sobre la diada de l'endemà, entre elles la - convocatòria de la Junta de la Secció de Propaganda Autonomista als socis, a les set del matí, per a portar la corona a l'estàtua. V. també, "Acció", d'octubre de 1914, p. 6.

GUINART I CASTELLA, M.- Memòria de la Secció Permanent de Propaganda Autonomista. Curs de 1914-1915. "Revista Anyal" 1915, p. 226.

- (331) A les 12, efectivament, compareixeria una comissió municipal - nomenada expressament per a acudir a l'estàtua, encapçalada -- per una parella de la guàrdia municipal muntada, que dispositaria una corona de llorer. Puig i Cadafalch hi assistiria en nom de la Diputació. "Col·locada la corona en el monumento -assenya la crònica de "La Publicidad" del 12 de setembre de 1914- hubo aplausos entusiastas y canto de Segadors. Pronunciaron entusiastas discursos los señores Rosés (regidor), Guimerà y Puig y -- Cadafalch." "La Publicidad" citada, esmenta vuitanta i quatre ofrenes, de les quals setanta i una d'entitats. Pel que fa a l'Ajuntament, aquest s'havia començat a fer ja present en la diada en l'etapa anterior, no sense dificultats i pressions de les minories catalanistes de l'Ajuntament mateix i d'entitats - diverses, entre les que no havia faltat el CAOCI. V. p. 126 - dins del capítol tercer d'aquest treball.
- (332) "El Poble Català", 12 de setembre de 1914. "El Poble Català" -- del 10 de setembre de 1914, per la seva banda, assenyalava que la "immensa majoria, per a no dir totes les associacions de càracter autonomista i patriòtic de Barcelona que entre polítics, culturals, professionals, etc. sumen alguns centenars, -- enviaren llur representació per a acompanyar als comissionats del Centre designats per a fer entrega de la bandera". Junta-- ment amb la bandera, havien de lliurar un remat de ferro per -- al pal de la mateixa i un àlbum amb les llistes de subscriptors que sumaven segons aquest darrer diari, "un total de prop de -- 7.000 firmes, essent d'advertir que pels anys transcorreguts, -- s'han perdut un considerable nombre per haver-se dissolt durant el mateix temps, nombroses associacions de les que obriren -- llistes i havèr-se-lis extraviat a alguna de les encara existents. Així pot calcular-se que més de 10.000 persones contribuïren en el seu dia a la subscripció"

- (333) GUINART I CASTELLÀ, M.- Memòria cit. "Revista Anyal" 1915, p. 226; "El Poble Català" 12 de setembre de 1914; "Revista Anyal" 1915, p. 261 i 262; PONS I FERRERAS, R.- Memòria del Consell - Directiu. Curs de 1914-1915.- "Revista Anyal" 1915, p. 185.
- (334) "El Poble Català", 12 de setembre 1914. "Altres -escriu el mateix diari- ja s'havien col.locat convenientment al carrer de la Ciutat on havia d'ésser col.locada la bandera i també pel carrer d'Hèrcules hi havia molta gent".
- (335) "La Publicidad", 12 de setembre de 1914. "He dit per un atzar -afegia Puig i Esteve, segons aquest mateix diari- perquè les persones (...) que venien cridades a ofrenar-vos la bandera -- perquè elles iniciaren la idea i elles realitzaren tots els -- treballs preliminars per a dur-la a la pràctica, fins a arri-- bar a l'obtenció de la mateixa, per virtut del temps trans-- corregut i de les exigències de la vida, es troben disgregades, més ben dit, lluny de l'ambient que els havia de permetre dei-- xar llesta i acabada l'obra que tan encertada i bellament co-- mençaren."
- (336) "Tots els donants de la quota única de 10 cèntims que figuren en les llistes relligades d'aquest volum que us ofrenem; --- Eduard Segarra i Cendra que va ésser l'iniciador de la idea; - el distingit artista Antoni Yance, estimat company nostre que generosament va dibuixar les aplicacions de ferro forjat que - ornamenten el pal; la il.lustre corporació Art Major de la Seda (...) i els socis de la mateixa senyors Giménez, Malveyh, - Ponsa, germans Fàbregas, Romaní (q.e.p.d.) i l'illustre arquitecte (...) Puig i Cadafalch que més que ningú han ajudat a l'obtenció d'aquest riquíssim drap de seda, com si volguessin que la riquesa, l'art i el bon gust del mateix fossin a l'en-- sems una mostra gallarda de la traça industrial d'aquesta terra i una valoració efectiva dels alts sentiments que infantaren - l'empresa a què avui donem efectivitat."- "La Publicidad", 12 de setembre de 1914.
- (337) "La Publicidad", 12 de setembre de 1914. "El Progreso", per la seva banda, seguint la seva banda, seguint la seva tònica ha-- bitual de comentar els actes de caire catalanista, assenyala - que el "Señor Pich recibió arriba a una Comisión que fue a --

entregar la bandera catalana costada por unos chicos para la ciudad de Barcelona" i que el "que presidia aquellos chicos - pronunció un discurso redactado por Xenius", afirmació aquesta que és l'única font on l'hem vist escrita i que pel caire anticatalanista de la mateixa cal acollir-la amb escepticisme, a part que l'estil es correspongui amb el d'altres discursos de Puig i Esteve.

- (338) L'alcalde accidental Pich que era radical, segons "El Progreso" esmentat del 12 de setembre de 1914, en acabar les paraules de Puig i Esteve "estaba rojo de indignación y conteniéndose a duras penas contestó como alcalde, con estas palabras - (...) " -segueix el seu discurs-. Segons el mateix diari, "algunos verdaderos catalanes que allí estábamos aplaudimos con sincero entusiasmo -el discurs de l'alcalde que segons aquest diari acabà amb un "Visca Espanya"-. A los concejales regionalistas se les alargó la cara un palmo con lo cual les llegó al suelo." Segons "La Publicidad" del 12 de setembre de 1914, que en transcriu el discurs l'alcalde manifestaria el seu "goig -- quan l'acte que en aquests moments estem celebrant uneix a --- tots en el sentiment i en l'aspiració d'autonomista: tots som autonomistes, tots sentim l'amor a la terra en el més fons -- dels nostres cors, i enaltim a Catalunya joiosos d'haver vist la llum de la vida en el si de la terra catalana", per a acabar amb les paraules transcrites a dalt en el text. El mateix Pich, subratllaria, per una altra banda, en començar, que "poques vegades com avui m'he sentit honrat al desempenyar l'alcaldia (...) en trobar-me portaveu de la Corporació per a expressar la nostra gratitud als catalans que així enalteixen l'ensenyà de la nostra Pàtria".
- (339) "El Poble Català", 12 de setembre de 1914.
- (340) Aquí és on divergeixen les fonts i testimonis. Segons "La Publicidad" del 12 de setembre de 1914, "algunos lerrouxistas -- trataron de perturbar, dando varios gritos, recibiendo una tanda de palos y bofetones, y teniendo que ser auxiliados por la guardia municipal para librarse de los fervores de la multitud. Internados los perturbadores en las casas consistoriales, por algunos guardias, salieron luego por otra puerta." També, se-

gons "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914, "uns individus volgueren pertorbar l'ordre, però la intervenció ràpida de la guàrdia municipal feu que no passés a majors". "El Progreso", per la seva banda, assenyalava que els "chicos" varen vitorejar "Cataluña libre, independiente y sin cadenas. Y se llegó a la infamia de las familias, a la mayor vileza: se dieron mueras a España y los manifestantes los repitieron. Entonces de un grupo de verdaderos catalanes que estaban en el zaguan del Ayuntamiento, partió un estentóreo grito de Viva España, y en el acto, cien energúmenos de Prat de la Riba, se lanzaron sobre aquel honrado ciudadano y lo apalearon brutalmente; aún más: un policía lo detuvo y se lo llevó a la Delegación de donde salió gracias a los buenos trabajos de los concejales señores Colominas, Maseras y Arola, y el señor Pich que se puso al habla con el jefe superior de policía." Segons "El Diluvio" del 12 de setembre de 1914, "los aplausos y el canto de Els Segadors comenzaron a enardecer los ánimos hasta que de un grupo salió un grito de ¡Muera Lerroux! Un obrero protestó airadamente e increpó a los manifestantes que estaban en la calle, por lo que cayó sobre él una lluvia de puñetazos, mientras se oían vivas a Cataluña y continuaban los manifestantes el canto de Els Segadors. Mezclados con esos vivas legítimos profirieron-se luego otros verdaderamente reprobables, destinados a hacer más mal que bien a nuestra región y a dar pasto a los enemigos de ella. Un policía dió un viva patriótico y fue agredido a -- bastonazos por los jóvenes autonomistas."

Els crits "subversius" foren també denunciats pel governador civil i desmentits per "La Veu de Catalunya", com assenyalem a la nota 342.

- (341) A les Rambles s'intentarien reagrupar els manifestants. Aquí es donarien visques a Catalunya, "fent-se amb aquest motiu -- dues detencions", Josep Canals Serrate de 20 anys i Lluís Cost Fornell de 24, segons "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914. "La Publicidad" del mateix dia assenyalava també els intents de manifestació a les Rambles "que fueron disueltos violentamente por la policía. Algunas parejas montadas maniobraron largo rato, dando sustos en abundancia. La misma policía con sus injustificadas agresiones enardeció a muchos y comen--

zaron a oir-se de nuevo gritos, aplausos y silbidos." També foren detinguts tres soldats i tres caporals que varen estar presents a la col·locació d'ofrenes a l'estàtua de Rafael Casanova i a l'acte de lliurament de la bandera a l'Ajuntament, vestits militarment. Narcís Rucabado, Salvador Campos i Batlle, Lluís Llobet i Sànchez, Antoni Serra i Sardà, Joan Ribera i Bros, i Enric Albareda i Camps, foren els detinguts, els tres primers dels quals eren socis del CAOCI (Recordi's la p. 303 i la nota 251 d'aquest capítol). "El Progreso", 12 setembre de 1914; "Revista Anyal" 1915, p. 263; PONS I FERRERAS, R.- Membria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 185. GALI, A.- op. cit., p. 350. Segons "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914, hom assenyalaria al Govern civil, abans de mitja nit, que havien estat posats en llibertat, per la intervenció de Pere Coromines, probablement (V. nota 348), "els dos joves dependents de comerç que havien estat detinguts durant la tarda per haver pres part a la manifestació catalanista", segurament els dos joves esmentats detinguts a les Rambles. Pel que fa als sis soldats, vegi's més endavant, la p. 330 dins d'aquest apartat.

- (342) "La Publicidad", 12 de setembre de 1914. Segons "El Progreso" de la mateixa data, el governador civil, "señor Andrade hizo anoche a los periodistas una sucinta relación de los sucesos ocurridos con motivo de los actos catalanistas. Nos dijo que había telegrafiado al ministro diciéndole que unas 800 personas habían realizado una manifestación en la que se aplaudió, se dieron vivas a Catalunya lliure y mueras a España. La policía no le comunicó al gobernador estos mueras, pero nos dijo el señor Andrade que personas de su confianza le aseguraron que se prodigaron en la manifestación. El gobernador ignoraba (...) la detención de tres soldados que se distinguieron por su entusiasmo catalanista." També "El Diluvio" de la mateixa data, assenyala el "disgusto" expressat pel governador davant dels fets del migdia i la seva decisió de "no tolerar manifestaciones a la salida del mitin que anoche se había de celebrar por el Centre de Dependents del Comerç i de la Indústria". "El señor Andrade -continuava la nota- doliose de que concurrían tales incidentes precisamente ahora que con la Mancomunidad se había satisfecho en parte las aspiraciones autonomistas de Cataluña".

Per la seva banda, "La Veu de Catalunya" a l'editorial ja esmentat, L'excusa, l'endemà de l'onze de setembre de 1914, denunciava el capteniment de la policia i dels provocadors: "Es debades que oficialment es negui -afegia hom als mots esmentats a les notes 329 i 330-: la policia estigué ahir a la manifestació i pretengué apaivagar els entusiasmes del poble davant la bandera catalana de ca la ciutat, i en plena plaça -- Sant Jaume bofetejà inofensius macips". Els elements anticatalans, segons "La Veu de Catalunya", "despitats del seu fracàs a la nostra terra, s'afanyaren a dir que havien sentit crits subversius i delatar-ho a l'autoritat i a pregonar-ho arreu. S'afanyaren a dir que en el carrer i a la nit al Centre Autonomista de Dependents del Comerç i de la Indústria havien sentit profusió de visques i moris antilegals, aquells visques i moris que senten cada vegada que es pretén iniciar una campanya contra Catalunya, i que mai se sap qui els ha llançat, i que mai s'aconsegueix de detenir a cap dels qui els profereixen, com si aquests protestaris imprudents fossin invisibles (...). Nosaltres no volem recordar altres vegades que s'han vist elements anticatalans entre els estols suspects d'on --- eixien aquells crits comprometedors per als manifestants nacionalistes (...), no volem acusar ningú per la raó senzillíssima que no els hem sentit, que no els han sentit els espectadors imparcials (...) I sembla realment que aquest any alguna cosa es preparava pels qui no es volen resignar a veure encarrilada profitosament l'actuació nacionalista, donades l'actitud vergonyosa de la policia -es refereix també a la seva actitud a la nit al Centre, a la que tot seguit ens referirem- i les declaracions lamentabilíssimes del governador civil." Sobre els crits subversius, el mateix diari regionalista informava que un empleat de l'agència de la Premsa Associada, "aquest matí ha dit al governador que ell havia sentit els crits subversius de Mori Espanya. Un periodista català, don Lluís Figuerola, -- ben conegut de tothom, ha dit al governador que malgrat haver assistit a tots els actes del 11 de setembre, no havia sentit tal mori. No cal dir que entre el senyor Figuerola, veterà periodista, i aquest jove, el nom del qual no coneixem, preferim creure el primer."

- (343) "Acció" d'octubre de 1914, p. 6. "També hi hauria assistit -- assenyala aquest mateix butlletí-- en Maynés i Gaspar, de -- l'Esquerra Catalanista, a la qual convidàrem (...), però no pogué ésser així per haver-se sentit indisposat sobtadament l'esmentat senyor a l'hora del míting". El mateix Puig i Esteve, en obrir l'acte, ho indicaria. "El Poble Català", del 12 de setembre de 1914, que no feia gaires mesos havia sofert l'escissió dels elements formadors d'aquest agrupament polític de l'Esquerra Catalanista, assenyalava que les excuses de Puig i Esteve sobre la no assistència del membre citat de -- l'Esquerra que havia "enviat a darrera hora una carta excusant-se d'assistir al míting (...)", fou rebuda amb "rialles".
- (344) "Renaixement", 17 de setembre de 1914, p. 490.
- (345) "El Poble Català", 12 setembre de 1914. "La Nació", 16 de setembre de 1914, periòdic nacionalista radical i seguidor de -- les orientacions de Martí i Julià, comentaria d'aquesta manera el discurs de Pere Coromines: "Extremà la nota de radicalisme el líder de la coalició amb els lerrouxistes, senyor Coromines, cosa que nosaltres no ens estranya gens. Amb el mateix foc l'hem sentit, i hi tornarem segurament, defensar --- l'aliança amb els anticatalans d'en Lerroux. D'aquest règim de verbalisme en què vivim, en què tot s'arregla amb discursos, en Coromines n'és un digne representant. Amb unes quantes protestes oratòries hi ha gent que es creu poder-se fer perdonar els més grans extravius polítics; però l'opinió catalana no es deixarà convèncer tan aviat."
- (346) "Renaixement", 17 de setembre de 1914, p. 490.
- (347) "Renaixement", 17 de setembre de 1914, p. 491.
- (348) "El Poble Català", 12 de setembre de 1914. Segons aquest diari, la informació del govern civil, Coromines va héure-la, -- "després d'obtenir la llibertat dels dos joves empresonats". Segons "El Diluvio" del mateix dia, en acabar Martí i Julià de parlar, Puig i Esteve, "dió el acto por terminado y rogó a los asistentes que a la salida del local se disolvieran sin -- formar manifestación alguna, ni dar grito alguno. Añadió que esta advertencia la hacía a indicaciones del señor Zaldívar, -- que asistió al mitin de delegado gubernativo y que traía estas

(349) "La Veu de Catalunya", 12 de setembre de 1914.

(350) GUINART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 226. Segons "El Diluvio" esmentat del 12 de setembre de 1914. - els assistents, en cloure l'acte Puig i Esteve, entonaren "Els Segadors". "El señor Zaldívar, que tenía órdenes concretas de - no dejar cantar el referido himno, suplicó al presidente del Centro que influyera sobre los asistentes para que dejaran de cantar. Los ruegos del señor Puig i Esteve no fueron atendidos tan pronto como la policía deseaba y algunos agentes entraron en el vestíbulo de la entidad, repartiendo algunos estacazos a los que empezaban a salir. En el salón armose entonces un barullo colosal. Los socios, a grandes voces, protestaban de que los agentes de la autoridad, sin haber cometido delito alguno, entraran en el local repartiendo bastonazos. Los señores Corominas, Matons y Bofill y Mates salieron al vestíbulo protestando ante el señor - Millán Astray de la intervención de la policía. Salidó entonces la policía del Centro y se ordenó a los socios que ordenadamente y sin precipitaciones fuesen saliendo del local, advirtiéndoles que quedaba prohibido se estacionaran en la calle. La rambla de Santa Mónica estaba ocupada por la policía y a los que salían - del mitin se les obligaba a ir en dirección al Paseo de Colón, - impidiéndose el paso a los que se dirigían a la Plaza de Catalunya. Esta medida se tomó en previsión de que ocurrieran mayores disturbios, pues en la Plaza del Teatro los del requeté jaimista aguardaban a los que salían del mitin en actitud poco tranquilizadora. Durante la salida del mitin la policía repartió varios estacazos a los que se negaban a obedecer las indicaciones que se le daban. También recibieron algún estacazo los del requeté por negarse a disolver el grupo que formaban en la Plaza del -- Teatro. Durante una hora quedó casi interrumpida la circulación por la rambla de Santa Mónica. También se practicaron algunas detenciones. El gobernador civil estuvo en la Rambla, presenciando la salida del mitin."

La informació de "La Vanguardia", per la seva banda, assenyalava que "cuando el presidente hacía el resumen del acto y aconsejaba persuasivamente que los concurrentes salieran con orden (...), la concurrencia le aplaudió, pero comenzó al mismo tiempo a en-

tonar de nuevo "Els Segadors" y a proferir diferentes gritos, -- que obligaron al delegado gubernativo a suspender el acto. Entonces un grupo de concurrentes salió a la calle cantando y profiriendo de nuevo los mencionados gritos. La fuerza pública, apostada en gran número en los alrededores del local, simuló una carga, y el grupo penetró otra vez, precipitadamente, en el local, perseguido hasta la puerta del mismo por la policía. Algunos --- exaltados arrojaron ladrillos y cascote de las obras que allí se están realizando, contra la fuerza pública, mientras que en el salón de actos se promovía un enorme tumulto por haber dicho algunos que la policía había entrado en el interior del edificio. Después de esto, la policía obligó a los concurrentes a salir ordenadamente y a marchar por la Rambla, hacia la Puerta de la Paz, con objeto de evitar que los que intentaban realizar la manifestación se mezclaran con el público que salía de los teatros, dando lugar a perturbaciones en la vía pública, difíciles de reprimir sin hacer pagar a algún inocente las ajenas culpas. No obstante algunos intentaron forzar la línea de la fuerza pública, y esta repartió algunos estacazos y sablazos dados de pleno, practicando dos detenciones. Pocos momentos después los grupos se rehicieron en la Puerta de Santa Madrona y frente al Teatro Principal, obligando a la policía a dar nuevas cargas, querestablecieron la tranquilidad en aquellos sitios." Segons "La Vanguardia", Coromines protestaria davant Millán Astray i Retena que dirigien la policia, "afirmando también que uno de los agentes había dado un grito contra Cataluña (...). Alguno de los grupos -afegeix també el diari citat-fueron a la estatua de Casanova, donde la policia les dispersó, dando una nueva carga."En bona -- part, com pot veure's- i més si comparem aquesta nota informativa amb la de les altres fonts-, la crònica de "La Vanguardia", hauria pogut ésser la de l'oficina informativa de la mateixa policia o del govern civil.

- (351) "El Diluvio", 12 de setembre de 1914. Segons "La Vanguardia" de la mateixa data, el governador no havia tornat encara de les -- rambles quan es personaren al govern civil Coromines i Bofill i Mates. "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914. Segons "La Vanguardia" esmentada, Millán Astray refiria als redactors de -- La Vanguardia "los hechos en la forma que nosotros los habiamos presenciado y que queda expuesta (V. nota anterior), añadiendo

que desde los balcones del Centre y en la puerta del edificio - se habían dirigido graves insultos a la policía antes de que esta interviniera". El gobernador, igualmente, la mateixa nit i després dels esdeveniments manifestaria als periodistes: "estamos atravesando en Barcelona unos momentos difíciles. Hay una crisis industrial que nos coloca en situación penosa; una grande crisis económica que a todos nos abruma, una cuestión bursátil. Estos momentos no eran ciertamente los más propicios para actos como - los realizados esta noche y que han puesto a la fuerza pública - en el trance de tener que pegar. Esta mañana, yo no había tomado precaución alguna para el acto realizado en el Ayuntamiento, por que se me dió palabra de honor por sus organizadores de que nada ocurriría, y sin embargo ya han visto ustedes que ocurrió, por - lo cual; no solo en uso de mi derecho, sino también en cumpli-- miento de mi deber, adopté por la noche las precauciones perti-- nentes, dando estas tres órdenes: No permitir que se dieran gri-- tos contra España, no permitir que se gritara contra la integri-- dad de la patria y que los concurrentes al mitin marcharan en di-- rección a la parte baja de la Rambla. No tolero ni toleraré nun-- ca que aquí se grite contra la patria, y castigaré con mano fir-- me a los que tal hagan. Aquí donde hemos atravesado conflictos - obreros inmensos, donde hemos tenido movimientos políticos de -- inusitada intensidad, donde ha habido luchas enconadas entre los elementos antagónicos, en las cuales yo he sido siempre un amis-- toso mediador, no habíamos tenido durante mi mando necesidad de dar un solo palo. Era necesario que unos caballeros de la clase media, a los que hay que suponer alguna educación, adoptarán co-- mo pretexto un hecho acaecido hace dos siglos para atacar de pa-- labra y aún de obra a la policía, para que se rompiera aquella buena costumbre y para que la policía tuviera que obrar sin con-- templaciones, ante el ataque destemplado y las ofensas inferidas a los sentimientos patrióticos de la inmensa mayoría de los bar-- celoneses. Contra los que tal hagan obraré con rigor. Lo que la policía ha hecho esta noche ha sido solo cumplir mis órdenes, y de ellas arrostro la responsabilidad absoluta." Pel que fa a -- les manifestacions del governador als periodistes, recordi's la nota 342.

(352) "El Progreso" del 12 de setembre de 1914. Segons aquest mateix

diari, la nit de l'onze, el governador "ignoraba si se había enviado al fiscal el discurso del presidente del CACCI". PCNS I -- FERRERAS, R.- Membria cit., "Revista Anyal" 1915, p. 186.

- (353) "El Poble Català", 13 de setembre de 1914, assenyala que "amb motiu dels actes esmentats (de l'onze de setembre), durant la nit passada (del 12) la ciutat estigué presa militarment per tota la policia barcelonina, que pel vist no té altra feina que protegir determinats llocs i perseguir nacionalistes. Les rambles estigueren ocupades fins a primeres hores de la matinada per tots els agents de vigilància amb els seus caps respectius. Per cert que la pobra gent cansats d'esperar a qui no venia, s'assegueren a les cadires d'en Soriano ocupant-les en absolut llargues hores i ... gratuïtament. La sort que els elements se'n compadiren i en caure 4 gotes posà en dispersió als agents de l'andalús Andrade."
- (354) V. l'editorial esmentat a les notes 329, 330 i 342 d'aquest capítol, L'excusa, a "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914. "Es certament inqualificable -manifestava també el mateix editorial- la conducta observada ahir per la policia, especialment al vespre, en assetjar la casa del CACCI, a l'amenaçar abans que es comencés l'acte, en violar el sagrat d'aquell estatge penetrant-hi i garrotejant els primers assistents -els més prudents- que, acabat el míting, n'eixien, a l'empunyar revòlvers a dintre el pati d'aquell edifici, en profanar-lo amb un "Muera Cataluña" -- tan adifós, tan reproable com els altres crits subversius que es puguin proferir, i més encara si cap si es té en compte que es proferia per un agent de l'autoritat i en el domicili dels ofesos i amb la intenció manifesta de provocar-los i ocasionar una hecatombe. Retrata la predisposició hostil de les forces policiaques (...) el fet que alguns de llurs caps pretengué excusar-les dient que estaven justament excitades pels espectacles i les maniobres del matí o, com si diguéssim, que tenien ganes de pegar per a revenjar-se'n. "L'editorial protestava de les declaracions del governador que qualificava d'injustes i fruit d'un "moment d'ofuscació". "Es que amb tot això se cerca una excusa per a trencar tractes amb Catalunya, per a renovar el separatisme castellà (...)?" Hom recordava després la brega de Catalunya per obtenir del poder central "aquelles mides elementals (...) per a conjurar la terrible crisi (...) a causa de la guerra", recordava la

iniciativa presa en aquest sentit per les societats econòmiques a través de la Mancomunitat, els atacs contra aquestes peticions, el desaire governamental i el missatge al rei. Mercè a l'interès regi, segons l'editorial esmentat, la cosa prenia un aire favorable a Catalunya i el govern es veia abocat a satisfer les reivindicacions catalanes. I ara era quan sorgien aquelles provocacions que posaven en perill l'obra i l'esforç fet. "No volem ésser maliciosos, però prepareu-vos industrials, comerciants i agricultors de Catalunya, prepareu-vos a escoltar dels llavis que ara ens -- aixequen falsos testimonis, invitacions i excitacions al govern perquè es desdiguí del promés i rectificuï novament i es negui a prendre aquelles mides que vosaltres li demaneu, amb l'excusa -- que no pot tractar amb els representants d'una política o d'una terra que es posa en contra de la llei i de l'estat."

V. També, la brutalitat policiaca a "El Poble Català" del 12 de setembre de 1914, que assenyala la visita al periòdic de diverses "comissions de catalanistes, protestant indignadíssims amb tota la raó, dels brutals atropells de la policia. Companys nostres han presenciât l'esdevingut. Abans i tot de sortir el públic del míting, ja els escamots policies s'havien mobilitzat inter-- nant-se dintre del local del CADCI, amenaçant revòlver en mà, -- apellissant als concurrents que anaven sortint amb una sanya inexplicable. Nosaltres hem vist policies secrets que pegaven amb -- bastons prohibits per la llei. Hi havia ganes de pegar." Recordi's també "La Publicidad" esmentada a la nota 341, del 12 de setembre de 1914. V. també la nota 342.

- (355) V. les notes anteriors. V. l'article de J. Bofill, L'onze de setembre de 1914 a "La Veu de Catalunya" del 12 de setembre de 1914.
- (356) Segons "El Poble Català" de 16 de setembre de 1914, la comissió del CADCI "va escoltar de llavis del senyor Andrade la completa condemnaçió d'aquells atropells policiacs, deploant haver-se -- esdevingut l'escomesa durant la seva absència", afirmació contradictòria amb la citada en un altre lloc de "La Vanguardia" del -- dia 12 de setembre. "Digué el governador -afegeix hom- que un -- cos inorgànic com la policia, difícilment se'l pot fer responsable d'un atropell semblant; car no movent-se per reglaments i ordres escrites, com un cos orgànic qualsevol -la guàrdia civil, - per exemple-, del tarannà dels propis policies depèn que hi hagi

o no hi hagi brogit (...). Una mica capciós tot això però que - serví al senyor Andrade per a deplorar i condemnar els inqualificables atropells del divendres a la nit, afirmant als comissionats que obriria una informació per exigir les responsabilitats degudes a tots aquells agents que es varen extralimitar. -- Poden estar tranquils... els de les extralimitacions, perquè segons el senyor Andrade, com que la policia és un cos inorgànic, - no té límit el sistema contundent de buscar el cos dels catalanistes."

"La Nació" del 16 de setembre de 1914, reproduïx una informació de "El Noticiero Universal" sobre la mateixa visita dels dependents al governador. "Por último, ha procurado convencerles -el governador als dependents- de que las cargas de la policía - aún les resultaron beneficiosas, pues fueron para evitar que subieran por las ramblas donde les esperaban, según pudo comprobarse, los tiros de los radicales y de los del requeté".

- (357) "El Poble Català" del 13 de setembre de 1914, publicava una lletra de protesta de Francesc Admetlla que en sortir del CADCI a les 12 de la nit, quan l'ordre era total, segons ell, i es dirigia sol cap a casa, rambla amunt, i veure's privat de fer-ho per uns "policies secrets", i insistir ell en la necessitat d'anar - per on anava, fou objecte de la seva agressió i de la l'acusació d'altres agents que s'havien afegit o s'afegiren al grup "afirmant que jo havia cridat muchas veces muera España". "Si tots -- els crims subversius -afegia més endavant el comunicant- cels -- que ha donat compte al govern civil la policia per a justificar el seu inqualificable procedir, són com els que m'acusaren a mi, més que cercar qui els ha donat, hi ha que preguntar ¿qui ha donat als policies la consigna d'atribuir-los falsament als manifestants? Em tingueren dues hores -afegeix- tancat a un calabós d'on he sortit gràcies a les gestions d'en Pere Coromines, avisat per un obrer desconegut meu que va presenciar l'atropell. A tots dos els adreço des d'aquestes planes l'expressió del meu agraïment."

"La Veu de Catalunya" del 13 de setembre de 1914, reproduïa les paraules del governador als periodistes, segons les quals la policia havia entrat al CADCI "pels insults que els manifestants havien dirigit als policies".

H. Giner de los Rios, a "El Progreso" del 13 de setembre de 1914, publicava, pel seu costat, un article titulat Coincidencias, en el qual s'hi llegia: "Es digno de reflexión el fenómeno que se registra en Barcelona, coincidiendo el hecho de que siempre que se grita ¡Muera Lerroux!, en nuestras calles, a renglón seguido se grita también Muera España. Claro que el insensato grito suicida no parte sino de unos cuantos locos, que provocaron con sus inconscientes exaltaciones una ley de excepción -es refereix a la de jurisdiccions-, la qual viene por culpa de ellos padeciendo España entera. Ciertó que hay una complicidad en las autoridades locales, mansas con los excesos de las derechas, y crueles con las izquierdas. Inducible que el gobierno actual, por el más provocativo de sus ministros y el más impulsivo de los políticos conservadores ha dado aliento a estos elementos con su decreto de Mancomunidades, poniendo un arma sin fiador del seguro. Verdad que desde el ministerio de la Gobernación se ha azuzado a la fiera contra la persona del señor Lerroux. Y con tales antecedentes a nadie puede extrañar que haya resucitado el catalanismo agresivo (...). Torpemente no se le ha cursado; se ha dejado desarrollar el mal, se le ha fomentado, y ahora levanta de nuevo la cabeza, -insultando a diestro y siniestro ¡Fuera los castellanos! Muera -- Lerroux y muera España; sí: van unidos, sí. Porque el día que el Partido Radical se anule, ese será el instante del desbordamiento anti español entre esos individuos ciegos por una pasión sin sentido (...). ¡Cuántos simpatizantes neutros tiene el Partido - Radical, porque él es dique que se opone al espíritu separatista, de ese puñado de nerviosos." Més endavant ens tornarem a referir a aquest article, ple d'acusacions, exabruptes i insults envers el que Giner qualifica de catalanisme agressiu per a diferenciar-lo del "neutral, lógico, legítimo, que siente con orgullo -- las glorias de la región, y que reclama incesantemente del poder central medios para progresar (...)".

Esmentem, finalment, el comentari de "El Diluvio" del 13 de setembre de 1914, que assenyala que "las estridencias de los nacionalistas ha dado motivo otra vez a algunos periódicos madrileños para desatarse contra el separatismo catalán. Es lo inmediato, lo inevitable. Como si Barcelona y Cataluña toda tuviese la culpa de que en una ciudad populosa hubiese cuatro exaltados que por cualquier motivo les de la gana de cantar Els Segadors y dar algún

grito subversivo y del mal gusto. Ahora bien. Toda la prensa de Barcelona ha protestado de aquellos gritos, como ha protestado de la forma en que la policía penetró sable en mano en el Centro de dependientes al terminar la velada política."

- (358) "El Poble Català" del 13 de setembre de 1914, manifestaria que - el governador civil havia enviat al fiscal els discursos pronunciatats en els actes de l'onze de setembre, si bé el mateix diari en un altre lloc assenyala que la delació fou feta per "El Diluvio". El governador civil, segons "El Poble Català" del 14 de setembre de 1914, negaria roconament que ell hagués adreçat el discurs de Puig i Esteve al fiscal. "Això vé a afirmar -assenyala-- va el diari darrer esmentat- la nostra opinió que el fiscal va - procedir contra el discurs d'en Puig atiat per la delació de certa premsa, particularment El Diluvio". Es tractava de la nota de "El Diluvio" del 12 de setembre de 1914, la qual esmentava les -- darreres frases del discurs de Puig i Esteve, citades abans a la p. 326, i afegia: "Nosotros creemos que en alguno de esos últimos extremos hay una exageración que los enemigos de Cataluña pueden aprovechar. Aquí no hay nación alguna esclavizada y la libertad de Cataluña es la misma de España. Aquellos extremos han tenido por consecuencia el andar por las calles algunos ilusos profiriendo gritos no muy correctos y subversivos de los que nosotros, como catalanes honrándonos de ser españoles, enérgicamente protestamos. Las estridencias son impropias de un pueblo como el -- nuestro, que quiere tener por norma la serenidad." "El Poble Català" citat manifestava que aquests mots advertien a "les autoritats a fi que es fixessin en el que havia dit el digne president del CADCI, com si d'aquelles paraules n'hagués esdevingut l'aldarull posterior". "Es repeteix ara -afegia hom-, el cas del maulaurat Manau, en veure's processat per la delació infamíssima -- d'un diari liberal de Barcelona. El Diluvio fidel aliat de la -- Lliga Regionalista, l'òrgan minoris del regionalisme periodístic, pot estar satisfet per la seva obra. El fiscal atenent les seves indicacions ha processat al president del CADCI de Barcelona -- (...). Els dependents de comerç que s'agrupen sota els plecs de la bandera del benemèrit CADCI, ja saben com les gasta El Diluvio" "Acció" del CADCI, d'octubre de 1914, p. 1-2, donava també la informació del processament de Puig i Esteve i comentava que el --

fiscal, "atíat sens dubte per alguns diaris antinacionalistes i pel Governador civil, a qui segons sembla disgustà fonament -- l'esplèndida demostració de vitalitat que malgrat les circumstàncies actuals, conà el catalanisme el dia 11 del mes passat, va voler veure en el parlament del nostre benvolgut president, - un sens fi de delictes".

Tanmateix, com hem vist "El Progreso", informava que la mateixa nit de l'onze de setembre, s'havia sentit a dir a l'Ajuntament - que el discurs de Puig havia estat remès al fiscal i que s'havia parlat d'aquesta qüestió també al govern civil (V. nota 352).

- (359) V. La vil delació de "El Diluvio", a "El Poble Català" del 15 - de setembre de 1914, que subratllava que aquell diari "pel seu odi a tot el català (...), per la irritació que li haurà produït sens dubte l'obra catalaníssima i transcendental del CADOCI (...), va aprofitar un moment de goig de l'ànima catalana, per a vessar el seu odi contra un home digníssim que és l'orgull preat de la iniciativa catalana, Puig i Esteve". I tot seguit atacava a la Lliga Regionalista: "Què ciran davant la vil delació, els companys electorals de El Diluvio, els catalanistes de La Lliga? Ja anirem desemmascarant poc a poc aquests espontanis col.laboradors del maquiavelisme electorer regionalista." L'article editorial seguia després insistint en l'aliança "El Diluvio" -Lliga Regionalista. "El Poble Català" del dia 16, hi tornava, El Diluvio delator: "(...) Sembla com en aquesta vilíssima delació, més que contra Puig i Esteve, anés contra el benemèrit Centre de Dependents, volent-lo fer blanc de les persecucions governatives i fiscals. Entre els catalanistes la ira s'anava a exterioritzar d'una manera contundent, si esperits més serens no haguessin recomanat calma, pagant amb el despreu més profund la trista gesta d'aquest diari, òrgan, en castellà, del regionalisme de la -- Lliga." "Ni manifestació tumultuària ni crits subversius de cap mena", afegia més endavant referint-se als fets del dia onze. I subratllava el caràcter entusiasta, "amorós i progressiu", respectuós i tolerant del nacionalisme català, si més no del que representava "El Poble Català" i que no hauria permès que "sota la xardorosa explosió d'amor a Catalunya s'hi amagués l'odi contra ningú". Negava tota temptació separatista dels nacionalistes republicans i el seu "ideal ibèric". L'article prosseguia atacant

"El Diluvio", "diari regionalista en castellà" "perquè en els -- seus bons temps, quan feia de federal i de republicà, devia haver fet el panegíric d'aquests bells ideals que ara s'ha jugat -- per un plat de llenties, passant-se al regionalisme reaccionari i monarquitzant". "El Poble Català" subratllava després que sols -- els nacionalistes republicans havien fet costat als "nacionalis-- tes perseguits quan les arbitrarietats policiaques" mentre un "di-- putat a corts regionalista Pere Rahola, actuava d'advocat del torero Bombita", i tornava a remarcar el parentiu entre la Lliga i "El Diluvio" i la falta de sinceritat del catalanisme lliguer.

"El Poble Català" del 17 de setembre, insistia novament en un -- altre editorial, De la Vilesa encara que denunciava que "la delació fou obra maquinada amb tota alevosa premeditació", car aquesta anava en text a part de la informació de la diada de l'onze de setembre, "ben visible, a la tercera pàgina (...), com si fos posada allà expressament per a cridar l'atenció d'aquell a qui la -- notícia anava dirigida (...)". I assenyalava que "El Diluvio" havia publicat aquell text "per conducte secret", procedent del govern civil mateix "que es val dels diaris sense escrúpols per a preparar la coartada fent veure que la persecució contra els patriotes es obra d'iniciativa del fiscal sense que el governador civil ni tingui art ni part". A l'article no es deixava de remarcar la relació de "El Diluvio" amb la Lliga Regionalista a part de subratllar les "paraules plenes de covardia, más repugnants en cara que la mateixa delació" de "El Diluvio" del 16 de setembre de 1914, en què informava del processament de Puig i manifestava el seu sentiment "porque en el citado discurso había solamente -- la exaltación de un ferviente patriotismo catalán, que por su -- buena fe merece toda clase de excusas".

"El Poble Català" del 27 de setembre de 1914 i el del 2 d'octubre de 1914, insistiria novament en els atacs contra "El Diluvio" i de passada contra la Lliga Regionalista. V. la nota següent.

- (360) "La Nació" del 16 de setembre de 1914, després de transcriure el text de "El Noticiero Universal" que assenyalàvem a la nota 356, afirmava: "El requeté i els lerrouxistes units en aquesta innoble feina d'escometre catalanistes. ¡Que significativa aquesta coincidència d'odis en els dos partits que més mal fan i han fet a -- Catalunya! Esperem les indignacions del senyor Coromines contra

els seus electors i aliats. Per quan guardarà aquells llamps de guardarropia de la seva oratòria? Així fem avinent a El Poble - Català que val molt més atacar els anticatalans del lerrouxisme que no pas els pobres redactors diluvians. Oh, si no hi hagues- sin actes donades, promeses d'altres i subvencions lerrouxistes pel diari! ¿No és veritat senyors esquirols?" "La Nació" del 23 de setembre atacava "El Poble Català" també per no dir res con- tra "El Progreso" que havia comès "una baixesa inqualificable" en assenyalar l'edició del 12 de setembre d'aquest diari, l'as- sistència als actes commemoratius dels tres soldats i tres cap- rals citats en un altre lloc que "podien sortir perjudicats de la denúncia, com, segons ens hem enterat, han sortit realment. I què ha dit El Poble Català davant d'aquesta veritable delació? Ni una paraula. El nacionalisme de la gent que l'escriu és molt poca cosa davant els alts interessos de la coalició (amb els -- lerrouxistes), que vol dir actes i empleus i subvencions." "La Nació", després, denunciava l'article de Giner de los Rios, del que n'hem extret un bon fragment a la nota 357 i que esmentava també el fragment final del discurs de Puig i Esteve, precedit amb aquests mots: "¿Es que preparais vosotros los rencorosos ene- migos de Lerroux, per españolista, algun movimiento para aprove- char las salpicaduras de la guerra mundial? ¿Significa eso las -- siguientes palabras pronunciadas al entregar la bandera y que re- producimos más abajo cortadas de un periódico (segueixen els mots de Puig i Esteve, els mateixos que citem a la meitat de la p. 302." V. "El Progreso" del 13 de setembre de 1914. "La Nació" esmenta- da, doncs, remarcava que Giner havia fet esment del paràgraf del discurs de Puig i Esteve "que li semblà més pecaminós judicial- ment parlant, acompanyant la traducció amb comentaris que si no -- eren una delació formal, podien ésser i eren un avís al senyor -- fiscal o al governador o a les autoritats a les quals incumbeix vetllar a Barcelona per la integritat d'Espanya. ¿Què ha dit El Poble Català davant d'aquesta inqualificable actitud? (...) Les indignacions patriòtiques (...) aquesta gent les guarda per a -- quan no puguin molestar als aliats, per a un míting de barriada sense transcendència. Ells no poden indignar-se sense el permis del senyor Lerroux (...)." "La Nació" considerava la campanya con- tra "El Diluvio" "pura martingala política" i manifestava que -- "molt més que el vell diari ha fet "El Progreso"." El catalanisme

dels coalicionistes de la UFNR -acabava- és d'ocasió. (...)."

"El Diluvio" del 29 de setembre de 1914, aprofitava aquests textos de "La Nació" per a defensar-se i alhora tornar els atacs contra "El Poble Català", mentre esmentava un petit fragment d'aquell -- setmanari nacionalista. "Con mayor dureza que El Diluvio condenó El Progreso tales estridencias y, sin embargo, El Poble Català - como lerrouxista vergonzante, se guarda muy bien de atribuir a -- El Progreso la causa del proceso instruido con motivo del aludido", manifestava "El Diluvio" citat. La campanya contra aquest darrer diari, doncs, era considerada per "La Nació" com una actitud per a la "galeria, la poca galeria catalanista que pugui quedar al -- senyor Coromines".

Com hem assenyalat a la nota anterior, "El Poble Català" del 27 de setembre de 1914, insistia en els atacs envers "El Diluvio", - en comentar l'agreujament en la qualificació del suposat delictes de Puig, i manifestava: "(...) vejam si els organismes del catalanisme polític, començant per la pròpia Unió Catalanista -a la - que estava adherida "La Nació"-, sabran regirar-se com cal a la dignitat ofesa de patriotes contra aquesta villesa baixíssima dels delators del digne president del CADCI. El patriotisme no són només cants i paraules i eleccions i sardanes i aplecs, el patriotisme és saber portar amb dignitat i fortalesa que vagi fins el - sacrifici i l'heroisme, si convé, el gloriós nom de catalans".

"El Poble Català" del 2 d'octubre de 1914, finalment, en un altre article editorial, titulat La tragèdia i la farsa, refusava que - "El Diluvio" volgués treure's les responsabilitats del damunt i que acusés al seu torn l'article de Ciner de los Rios com a delator, car aquest havia estat publicat el 13 de setembre, "dos dies després d'haver publicat "El Diluvio" la seva baixa delació anònima i quan ja el fiscal havia recollit aquesta delació per a denunciar el discurs de Puig i Esteve". L'article de "El Poble Català", considerava que no era el mateix delatar "amagant-se en l'anònim", amb la corresponent solidaritat de la Redacció que la -- "diatriba" signada, i atacava novament "El Diluvio" i els regionalistes.

Al marge del que hem assenyalat a la nota anterior, hem d'afegir que "El Progreso" del 12 de setembre de 1914, edició que sortia - a la nit -"El Diluvio" ho feia al matí-, en assabentar de la cele

bració de l'onze de setembre, sota el titular de Algarada catalanista, i entre els titulars menors, La bandera catalana símbol de las naciones esclavizadas, en parlar del discurs de Puig i Esteve, n'esmentava el tros final famós. V. també la nota 337 i 338. Tota la premsa recollí parcialment o en la seva totalitat el discurs de Puig, com hem vist, però el que "El Poble Català", criticava és que "El Diluvio", al costat de la informació general sobre els actes de la diada nacionalista, hagués remarcat aquest -- fragment especial en un altre lloc del diari.

- (361) "La Veu de Catalunya", 17 de setembre de 1914. Josep Carner hi escriu, entre d'altres coses: "Com per una mena de demostració de com és infalible eternament un indici de la vida superior dintre de nosaltres, aquests dies, a l'ensens que el poble barceloní ha desfilat davant la imatge colgada de corones, un altre ciutadà -- barceloní, per haver fet que la seva idealitat flamegés als aires, es veu perseguit pels descendents dels històrics assetjadors de Barcelona. Un gran ciutadà barceloní, -l'obra nobilíssima del -- qual tant ha contribuït a acoblar en formicable estol d'autorisme i cultura l'estament més típic de Barcelona- té avui a les seves mans la bandera de la ciutat. Aquí es nostra bandera perquè allà on va la persecució allà és la vida, allà és el corrent misteriós, invisible, proteic, contra el qual s'enquimera la força, la potestat material i grollera que mor com és de vegades nada, - en un dia i una nit, És segur que tots els barcelonins, sense homenatges vistosos, sense cridòries inútils, sense la ira de la -- impotència ni la protesta ritual de la inutilitat, sinó amb un -- alt callament de reverència on lleven secretament les més pures -- energies de la raça, hem desfilat -com ho fèrem davant l'heroi -- mort i immortal- davant l'il·lustre ciutadà representatiu, personificació de la nostra ideologia. I hem saludat la bandera i l'home, que, en llur bella intimitat s'identifiquen. I al contemplar la bandera invisible i santa, n'hem sentit el comandament, que és, ha estat i serà sempre l'imperatiu de les nostres vides. (...)
- Totes les oposicions que se'ns adrecin, l'insult groller i fratricida; les xarxes curialesques, de malla estreta pels ... delic--tes... que tenen ales; les lleis d'excepció; i fins el mateix --- trasbals de l'escomesa marcial i el so de les canonades, si fos possible que mai per mai volguessin aterrar nous Casanoves, no se rien més que misèria, que temporalitat desficiosa, que incompren-

sió sufocada, per part de l'Espanya oficial, davant realitats sagrades de l'Espanya inèdita, de l'Espanya vivent, agressives només amb la seva claron.

"El Poble Català" del 16 de setembre de 1914, assenyalava que - Puig i Esteve estava "rebut infinitat de felicitacions pel seu memorable discurs" i "de protesta per la injusta persecució del que se'l vol fer objecte". "Són centenars -afegeix el mateix diari- les comunicacions que diàriament de tot Catalunya i d'associacions i particulars de tots els matisos, s'estan rebent a l'esmentat Centre."

"La Nació" del 16 de setembre de 1914, manifestava també la seva "més fonda simpatia" envers Puig i Esteve, tot refusant que el seu discurs contingués matèria delictiva. "Acció" d'octubre de 1914, p. 2. manifestava també que hom havia rebut un gran nombre d'adhesions, entre les quals la de Pere Coromines, Raimon d'Abadal, -- Francesc Cambó, el president de l'Associació Catalana de Beneficència, Vicens A. Ballester, i Ramon Puncernau "que es prestà a fer la fiança personal - de 1.000 pts. segons "La Veu de Catalunya" del 29 de setembre de 1914- perquè en Puig pogués gaudir de la llibertat provisional que li ha concedit el jutge". El mateix butlletí, expressava la seva solidaritat envers Puig i Esteve, "al que li tributem un fervorós aplaudiment per la seva actitud digna, valenta i exemplar, com correspon a un bon patriota" i alhora expressava "el nostre vivíssim sentiment per la injusta persecució de la que és objecte i la nostra confiança que la Justícia, reconeixerà la improcedència de l'acusació contra en Puig, les paraules del qual subscriuen tots els bons catalans."

Esmentem, finalment, com un altre exemple, l'article editorial - de "Renaixement" del 1 d'octubre de 1914, p. 507, titulat L'assalt perdura, en el que partint del processament de Puig es refermava en l'ideari nacionalista i en la certesa que la "Catalunya espiritual" romandria, a desgrat de "processos, empresonaments, exilis, execucions i tot".

- (362) V. "Acció" d'octubre de 1914, p. 2. Segons aquest butlletí, "el jutge del districte de Llotja, complaent amb el fiscal, donà curs a la denúncia i encara -com a contribució seva- agreujà la qualificació del delictes", car "primerament era aquesta d'excitació a la rebel·lió," com escrivim a dalt, i, "després, en dictar-se l'acte de processament" esdevení per atacs a la integri-

tat de la "nación española", quan "en tot el discurs no es parlava per a res d'Espanya!"

V. "La Veu de Catalunya" del 14 de setembre de 1914; "La Veu de Catalunya" del 25 de setembre de 1914. "La Veu de Catalunya" del 26 de setembre de 1914 que en donar compte de la nova qualificació del pretès delictes (contra la integritat de la "nación española"), assenyalava que "és quasi evident que l'assumpte passaria (en aquest cas) a altra jurisdicció que la que ara hi entèn", -- amb el que la situació de Puig i Esteve resultava "notablement -- agreujada". "El Poble Català", del 27 de setembre de 1914, manifestava la seva indignació per haver sostret el procés d'un judici per jurat, com s'hauria esdevingut amb la primera qualificació d'incitació a la rebel·lió, "modificant la qualificació en el sentit d'incloure el delictes entre els que cauen baix l'alçada de la llei de jurisdiccions". V. també, "La Veu de Catalunya" del 28 de setembre de 1914. "Renaixement" del 1 d'octubre de 1914, p. 510, que manifestava que "el procés que va a seguir-se contra -- (...) Puig i Esteve, ataca vivament els sentiments més íntims i arrelats de Barcelona i de tot el nostre poble".

"Acció" de novembre de 1914, p. 1-2, manifestava que "durant la tramitació d'aquest mes hi hagué moments en què el nostre estimat president i amb ell el Dret i la Justícia, corregueren veritable perill. No sabem quina mà estranya i venjativa furga en aquest procés que es complau en agreujar tot el possible la situació de Puig, fins a l'extrem que s'intentà sostreure la causa de la jurisdicció ordinària per a portar-la a una altra. Sortosament sembla que la turbonada ha passat i que l'enormitat no es cometrà. La seva mateixa grandiositat devia apaordir als inductors i als consellers secrets." El butlletí, acabava agraint les "felicitacions i encoratjament d'arreu de Catalunya". V. també la "Revista Anyal" 1915, p. 248.

- (363) "La Nació" del 30 de setembre de 1914, "Si així fos (...) -- manifestava també -- (la denúncia) imposaria a tots els militants de la causa patriòtica una conducta i una actitud, que les entitats cabdals del nacionalisme estem segurs sabrien assenyalar".

"La Nació" del 16 de setembre de 1914, havia també subratllat el mateix: "Però podria ésser que no es tirés contra la persona del senyor Puig, sinó contra el Centre que presideix, una de les -- institucions que més honoren a Catalunya. Si així fos, serà qües

tió que estem alerta tots els catalanistes". "El Poble Català" - del 16 de setembre de 1914, també havia subratllat aquest aspecte en el processament de Puig i Esteve. V. nota 359. "El Centre - de Dependents és, en efecte, el fogar més gran i més intens de catalanitat -subratllava també "La Nació" citada del 16 de setembre- l'escola on la joventut catalana dedicada als negocis aprèn a estimar la seva pàtria, ensems que a lluitar pel seu millorament -- com a classe. A algú pot convenir destruir aquesta obra que no -- vacil·lem en qualificar de les més belles, més fecundes i més ben orientades de les que ha creat el nacionalisme català."

- (364) V. "La Veu de Catalunya" del 28 de setembre de 1914 i "El Diluvio" del 29 de setembre de 1914. A la reunió, segons aquest diari --- darrer, hom examinaria "con detención los conceptos del discurso leído al hacer entrega de la bandera catalana a la representación de la ciudad".
- (365) "El Poble Català" del 2 d'octubre de 1914, esmentat a la nota -- 360, que insistia en els seus atacs contra "El Diluvio" i, apro-- fitant l'avinantesa, contra la Lliga, manifestava: "Ara vé la -- part grotesca del cas (...). Ara els regionalistes volen fer-se seu el cas d'en Puig i Esteve. Ara sortiran paladins del perse-- guit. (...) "El Diluvio", diari regionalista "in partibus", delata; doncs el regionalisme oficial cefensa. Quan l'advocat de la Lliga, en un rapt d'oratória forense i del més xardorós catalanisme, amb les mans crispades o els punys enlaire, i una llagrimeta tintanejant-li els ulls fosforescents, increpi al vil delator d'en Puig i Esteve, l'home de palla de "El Diluvio" -qui serà?- somrient per sota el nas dirà baixet, en un murmurí: ja farem la pau quan hi hagi eleccions."
- (366) "Acció" de desembre de 1914, p. 2. Ja a primers d'octubre, els - representants de Puig i Esteve, Raimon d'abadal com a advocat, i Laureà Gay, procurador, varen presentar "un escrit interposant - recurs de reforma de l'aute declarant processant a Puig" que fóra contestat pel jutge amb un "no ha lugar". Fóra, aleshores, in terposat recurs d'apel·lació, "que com a tal s'ha de fallar per la sala corresponent de l'Audiència". V. "Acció" de novembre de 1914, p. 1-2. V. també la nota 362.
- (367) "Acció", desembre 1914, p. 2.

- (368) "Acció", desembre 1914, p. 2. Segons el mateix butlletí, també durien a terme gestions en el mateix sentit altres diputats, entre els quals Pere Coromines i N. Verdaguer i Callís.
- (369) "Acció", gener 1915, p. 1. La Junta de la Secció de Propaganda - Autonomista obsequiaria els sis soldats, el primer de novembre - de 1914, "amb panellets, castanyes, xampanya i cigarros", obsequi que havia estat costejat amb una subscripció oberta entre els socis per a expressar la seva "cordialitat i companyerisme" envers aquells. La subscripció pujà la quantitat de 88'85 pts. V. GUI--NART I CASTELLA, M.- Memòria cit.- "Revista Anyal" 1915, p. 227; "Revista Anyal" 1915, p. 263; "Acció", abril 1932, p. 39. Segons Rafael Pons, a la memòria també citada, a la "Revista Anyal" 1915, p. 185, 'després de detinguts aquells sis soldats, "encara que no tots ells eren socis del Centre, la Secció de Propaganda Autonomista -amb la cooperació de la sempre benemèrita Associació Catalana de Beneficència- cuidà de fer-los arribar, per igual, el nostre consol i alivi en la forma més pràctica que va ésser possible".

- (370) "Acció" de desembre de 1914, p. 2, manifestava que "el que no -- admet dubte, és que el nostre estimat president, Josep Puig i Esteve, sí que hi vé comprés en l'amnistia (...).

Per això ens abstenim avui de donar compte de la marxa del seu - procés, perquè considerem aquest una cosa pretèrita, aviat oblidada per l'abhorrible" i avançava ja l'enhorabona a Puig i el remerciament a Abadal i Gay per llurs serveis.

El Consell Directiu, per la seva banda, es proposava celebrar, el 10 de gener de 1915, juntament amb tots els socis que volguessin sumar-s'hi, "un fraternal àpat amb el nostre estimat president", segons "Acció" de gener de 1915, p. 2. I a la segona meitat de - febrer, la premsa donava la notícia de la represa de la causa -- contra Puig i Esteve. "Acció" de març de 1915, p. 1-2, manifesta va que "fins a l'escrivania que tramita la causa el donaven per amnistiats, i tant és així que ens assenyalaren un dia per anar a recollir l'ordre de retorn de la quantitat dipositada a la caixa de Dipòsits per a respondre de les resultes civils del procés". El mateix butlletí, informava que Abadal i Gay havien interposat tot seguit "el corresponent recurs de casació davant del Tribunal Suprem" V. però, la nota 377 i la 382 d'aquest capítol i que Puig

havia signat "una instància adreçada directament al Ministre de Gràcia i Justícia, fent-li veure la monstrositat del cas i -- dient-li que espera que segurament per a ell no es farà una ex-- cepció de les lleis". Segons "Renaixement" del 25 de febrer de 1915, p. 120, la causa era represa per considerar que el "delicte (?) no havia estat comès en públic, sinó en una sessió municipal (!)". "La inconsistència d'una tal falsa argumentació -afe-- gia hom-, evidència ben clarament l'innoble desig de persecució que sempre alena en els poders de l'Estat Espanyol, contra els homes i les institucions nacionalistes de Catalunya".

- (371) "Acció", març 1915, p. 1-2; "Renaixement", 25 de febrer de 1915, p. 120, citada a la nota anterior. "La Veu de Catalunya" del 25 de febrer de 1915, que publicava un article editorial, titulat - ¿Llibertat? que recordava la història de l'afer, el lliurament de la bandera, el discurs de Puig i Esteve i el seu significat i relació amb els fets de 1714, i l'opressió de les nacionalitats al si dels grans estats en lluita en la conflagració europea, -- cercant d'aquesta manera de treure un possible matís delictiu -- als mots de Puig: "I no és natural que una ànima generosa com la del senyor Puig i Esteve, president de la nostra institució so-- cial més prestigiosa, en la qual s'acobla germanívolament una de les nostres classes més populars en la més noble accepció de la paraula, sentís, al recordar el moment històric d'ara fa dos -- cents anys, la influència del que presenciem avui dia? ¿No era -- oportú que lligant el passat amb el present, clamés en favor de les nacionalitats perdudes dintre els grans imperis en lluita i fes vots perquè es despertés en la pensa del vianant la idea de tantes nacions esclavitzades i l'afany de lluitar per la seva -- santa llibertat? (...) Bèlgica, Finlàndia, Polònia, han de tenir el dret de viure la seva vida. (...) I sols la desconeixença -- d'això alienà d'Espanya la nacionalitat portuguesa; (...) i sols la desconeixença d'això allunya tota possibilitat de reconstruir íntegrament el nostre territori en benefici de la veritable uni-- tat ibèrica(...)."

- (372) "El Poble Català", 5 d'abril de 1915, Segons aquest diari, Puig i Esteve, acompanyat de Noguera i Comet, visitaria el 4 d'abril al president de l'Audiència Territorial per a lliurar-li una instàn-- cia de Puig, dirigida al Ministre de Gràcia i Justícia, "dema---

nant-li es declari que la llei d'amnistia del 5 de desembre últim comprèn també els delictes comesos en reunions públiques, en cara que aquestes tinguin el caràcter d'oficials", car la denegació dels beneficis de l'amnistia, es basava "erradament", com ja hem assenyalat en una altra nota, en què el discurs de Puig i Esteve havia estat pronunciat en "sessió de l'Ajuntament".

- (373) El cas d'en Puig i Esteve. Anunci d'una campanya.- "La Veu de Catalunya" del 28 de febrer de 1915. "Acció" de març de 1915, p. 1-2 comentava també aquest moviment. "De celebrar-se tan important acte -s'hi afirmava-, que tant honora a en Puig i al nostre Centre, és de creure que la seva natural conseqüència serà la definitiva terminació d'aquest enutjós assumpte, car el govern no voldrà posar-se enfront de tota l'opinió catalana". "Per la seva part -afegia hom-, tenim entès que els senadors i diputats de totes les fraccions nacionalistes, s'han emprès també amb decisió, la defensa d'en Puig, havent algun d'ells intervingut ja eficaçment en tal sentit". El butlletí, finalment, agrafa a tots plegats el suport prestat a Puig i Esteve.

V. també, "El Poble Català" del 1 de març de 1915. "La Veu de Catalunya" del 2 de març de 1915, transcrivía la convocatòria de l'assemblea, per a prestar suport a Puig, "president de la més forta organització catalana, el CADCI", que sofria persecució -- "per haver enaltit amb sa paraula a Catalunya el darrer 11 de setembre", suport que era "un deure de tots els bons patriotes i de totes les forces organitzades catalanistes", signada per Miquel Guinart, president de la Joventut d'UFNR "Mestre Claguer" -- recordem que Guinart era també president de la Secció de Propaganda Autonomista del CADCI--; per Carles Jordà, president de la Joventut Nacionalista, i F. Culfí Verdaguer de la Joventut Nacionalista "Catalunya" de la Unió Catalanista. Segons el mateix dia ri, la convocatòria, en haver-se de celebrar l'acte a la nit, -- restà limitada a les entitats de Barcelona, Badalona i Sarrià, -- Si bé s'hi podien adherir de la resta de Catalunya.

V. "El Poble Català" del 2 de març de 1915. "La Veu de Catalunya" i "El Poble Català" del 4 de març de 1915, que assenyalen que el dia 3 havia estat presentada al govern civil la comunicació oficial de la realització de l'assemblea, signada pel diputat provincial Jordà. "Les joventuts nacionalistes catalanes, organitza

dores de l'acte, -hi llegim- esperen de totes les forces organitzadores del catalanisme que sabran complir avui el deure patriòtic de posar-se al costat del perseguit per Catalunya, l'honorable patrici en Puig i Esteve."

- (374) "El Poble Català" del 3 de març de 1915. La Junta Municipal, delegava el seu vice-president J. Esteve Gatuellas per a assistir a la reunió del dia 4 a Teatre Clímp. Aquest mateix diari, assenyalava, per un altre costat: "Ha estat bastant notada l'actitud dels regionalistes i el seu diari amb el cas Puig i Esteve. Tothom recordarà que quan el nostre amic va ésser processat -i ningú no ignorava l'origen del processament- els regionalistes varen mantenir-se en una actitud expectant, d'una excessiva prudència. Ara els ha vingut el penediment, i és clar com que convé fer de catalanista, extremen la campanya. Millor, més val --- així. I mai és tardana l'hora del penediment quan aquest arriba."
- (375) "La Veu de Catalunya", 5 de març de 1915; "El Poble Català", 6 de març de 1915.
- (376) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 141; "El Poble Català", 6 de març de 1915; "La Veu de Catalunya", 5 de març de 1915.
- (377) V. periòdics citats nota anterior. V. també, "Acció" d'abril de 1915, p. 2, assenyalava que el "recurs de casació de l'auto denegatori de l'amnistia (...) que havien resolt els defensors -- d'en Puig, senyors Abacal i Gay, presentar davant del tribunal suprem (V. nota 370), (...) no s'ha presentat, per haver entès el lletrat que havia de portar la defensa d'en Puig davant de -- dit Tribunal, que era D.Joaquim Salvatella, diputat a Corts per Figueres, que era innecessari de moment el mateix, Segurament -- l'assumpte anirà al Congrés més endavant, car els defensors d'en Puig estan decidits fins a esgotar tots els mitjans, a obtenir -- que al nostre president se li faci justícia, això és se li concedeixi l'amnistia sense necessitat d'arribar a la celebració del judici."
- (378) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 141-142. Segons aquesta mateixa revista, en termes semblants a Folguera i Duran, parlarien Manén i Pla i Armengol.
- (379) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 142.
- (380) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 142; "El Poble Català", 6

de març de 1915.

- (381) "Renaixement", 11 de març de 1915, p. 142; "El Poble Català", 6 de març de 1915; "La Veu de Catalunya", 5 de març de 1915. La comissió constituïda per l'assemblea s'adreçaria per escrit als diputats i senadors, com diem més avall.
- (382) V. "Acció", abril, p. 2, esmentada a la nota 377. Durant els mesos següents el butlletí "Acció" no donà cap novetat de l'estat del procés. El butlletí d'agost de 1915, p. 1, assenyalava que hom continuava "sense saber noves concretes d'aquest enutjós assumpte. Tan aviat sembla que hi ha corrents favorables a l'atorgament d'una mida de justícia que beneficiï a nostre volgut company, com totes les esperances s'esvaeixen davant de l'irritant indiferència, quan no mala fe dels governants. I mentre, la tramitació continua. A primers del mes passat, es vegé en nostra -- Audiència la vista del recurs d'apel·lació de l'aute de proces-- sament d'en Puig formulat per la defensa d'aquest. Malgrat el -- brillantíssim informe de l'advocat Raimon d'Abadal, informe que hauria convençut fins al menys enterat de la qüestió, la Sala en son dia, dictà sentència no donant lloc al recurs i mantenint -- per tant el processament de nostre digníssim President. Després d'això han continuat els tràmits legals i potser dintre de poc -- se celebrarà la vistilla en la que s'ha de decidir si en Puig -- s'ha d'asseure o no al banquet dels acusats. Nosaltres tenim plenes confiances que això no succeirà. No perquè fos una vergonya per a en Puig, sinó perquè ho seria per Catalunya. I aquesta, diguin el que vulguin, és ben viva i té la consciència ben desperta..."
- (383) La subscripció es realitzaria en les entitats adherides a l'assemblea celebrada i en els periòdics nacionalistes. V. "El Poble Català", 24 de març de 1915. La quota màxima era d'una pesseta i, segons la comissió executiva, les llistes havien de tancar-se -- abans del 15 d'abril i lliurar-se, juntament amb el recaudat, a la Lliga Regionalista, Centre Nacionalista Republicà o a la Unió Catalanista. V. "Renaixement", 1 d'abril de 1915, p. 180; "El Poble Català", 3 d'abril de 1915. "El Poble Català" del 19 d'abril de 1915, pregava a totes les entitats del "nostre partit" que tenien llistes de subscripció que adrecessin el recollit al Centre Nacionalista Republicà. La mateixa Comissió Puig i Esteve, en --

una nova reunió tornaria a insistir, en un comunicat públic, que les "entitats nacionalistes que encara tinguin llistes de subscripció obertes" les tanquessin i les remetessin a la comissió, segons indicava "El Poble Català" del 12 de maig de 1915. La Secció Permanent de Propaganda Autonomista, també obria, per la seva banda, una llista de subscripció. V. "Acció" d'abril de 1915, p. 6-7; "Acció", maig 1915, p. 7; "Acció", juny 1915, p. 16; --- "Acció", juliol 1915, p. 7, que cloïa la subscripció amb 172'85 pts., a les quals s'afegien 30 pts. provinents del delegat del CADCI a l'Havana, Tio, i del periodista català, "bon amic de l'obra del Centre", Carles Martí, amb 15 pts. cada un; i un altre donatiu de 5 pts. de Ramon N. Soler i Vilabella, pujant en total -- 207'85 pts. V. "Acció" dels mesos d'octubre de 1915, p. 5, i de novembre de 1915, p. 6.

"Acció" citada de juliol de 1915, p. 7, afegia llistes de les entitats Centre Català de Navarres, Joventut Valencianista, Schola Orpheonica, C.N.R. del Poble Nou i Agrupació Nacionalista Republicana, que sumaven totes 36'75 pts. "El Poble Català" del 1 de maig de 1915, informava que a la secretaria del Centre Republicà, s'havien rebut subscripcions de l'Ateneu Gracienc de la UFNR (80 donants, 16'65 pts.), i del Centre Unió de la UFNR (28 donants, 4'15 pts.); i a la secretaria de la Joventut de la Lliga, de l'Orfeó Barceloní (25 inscrits, 13'75 pts.). "Renaixement", enfi, del 13 de maig de 1915, p. 249, assabentava d'una subscripció d'un grup de catalans de Cuba que totalitzava 44'05 pts. V. també nota 392.

- (384) "El Poble Català" del 24 de març de 1915, recensióava la reunió celebrada el darrer dilluns per la Comissió Puig i Esteve, la -- qual, a part d'impulsar la subscripció citada, aprovaria de redactar el missatge citat, alhora que indicava que la comissió es reuniria "freqüentment, ocupant-se que els acords de l'Assemblea no sofreixin interrupció i amb el desig que ben aviat puguí donar per satisfactòriament acabada la seva tasca". També, "Reconeixement" del 1 d'abril de 1915, p. 180. "El Poble Català" del 3 --- d'abril de 1915, informava d'una nova reunió de la mateixa missió, que aprovava l'escrit de les joventuts nacionalistes de Catalunya als diputats i senadors catalans, per als quals era imprès i remès. "Acció" de maig de 1915, p. 3, assabentava d'aquest document,

subratllant que "no sabem per què, no ha estat publicat per la -
 premsa de Barcelona". El 15 de maig de 1914, "El Poble Català",
 el publicaria de totes maneres. Les joventuts nacionalistes, a -
 l'escrit, començaven per resumir la història dels fets, els de--
 talls del processament, la negativa a incloure a Puig en l'amnis--
 tia i assenyalava el temor dels signants que, "pel camí que ara
 portia el procés" aquest no acabés "amb la condemna i empresona--
 ment de Josep Puig i Esteve. I això -afegia-, entenem nosaltres
 que no ho pot comportar Catalunya." L'escrit subratllava la nece--
 sitat d'aconseguir que aital fet no s'acomplís per la injustícia
 que suposaria i perquè "constituïria un precedent funestíssim, --
 perillós sobre tot en un país on els precedents, àdhuc absurds, --
 tenen al seu favor el pes mort de la rutina oficial i de les es--
 tretes jurisprudències". Hom negava que hi hagués cap delictes al
 discurs de Puig i s'afirmava el dret a l'expressió dels propis --
 sentiments nacionalistes "És aquesta una qüestió de dignitat pels
 catalans. No hem d'acceptar que se'ns tracti amb rigor immerescut
 i sobrer, ni que es privi a les nostres idees de la garantia de -
 les llibertats polítiques. Per defensar-nos d'aquest perill sa--
 brem estar tots units. Aplegats en la solidaritat de la justícia
 i del comú filial afecte a la nostra terra, no serà fàcil caçar--
 nos individualment dins el parany de lleis repressives. Aquest ho
 me a qui es vol empresonar aplicant-li de ple un precepte legal -
 ja de sí antijurídic, és l'home de voluntat, el patriota de cor,
 el ciutadà exemplar, que va crear un fogar de catalanitat i d'edu--
 cació, que ens ha donat a tots plegats la lligó altíssima de com
 hem de treballar per Catalunya. I tenim dret a pensar que aqueix
 cop amb que ara se'l amenaça no va sols contra ell, sinó que va
 també contra la seva esplèndida obra, a la qual els servidors del
 centralisme han demostrat ja en altres ocasions la seva rancúnia.
 Amb major motiu, doncs, hem d'estar tots al seu costat i hem ---
 d'esforçar-nos per salvar la seva llibertat amenaçada." L'escrit
 demanava als parlamentaris que es posessin al costat de la causa
 de Puig tot emprant els mitjans que creguessin convenient, i aca--
 bava: "D'algun temps ençà, entra a la nostra ment la sospita que
 la moderació dels catalans, per compte de desarmar l'enemic, li -
 dona major audàcia. Si aquesta sospita fos confirmada pels fets,
 hauria arribat l'hora d'adoptar altres procediments per l'esdeve--
 nidor". Amb data del 14 d'abril de 1915, signaven Joan Carner, Jo

sep Cuadras, Miquel Guinart, Carles Jordà, Antoni Rovira i Virgili, Frederic Culf i Verdaguer, J. Bofill i Mates, Francesc Curet, Ll. Puig de la Bellacasa.

(385) "El Poble Català" del 12 de maig de 1915, informava que dissabte s'havia reunit la Comissió Puig i Esteve i havia examinat les -- respostes dels diputats i senadors oferint llur influència política per a aconseguir la inclusió de Puig a l'esmentada amnistia. Entre els acords presos, la comissió decidia d'adreçar a la premsa còpia de l'escrit als parlamentaris i que hem extractat a la nota anterior; alhora hom gestionava la manera com es feia arribar "a les esferes del govern", el més aviat millor, "la petició de tota la representació parlamentària catalana que es declari -- comprés en la llei d'amnistia Josep Puig i Esteve".

(386) Signaven l'escrit, entre d'altres, Abadal, Cambó, J. Ventosa, -- Garriga Massó, el Marqués de Camps, P. Rahola, F. Rahola, Miquel A. Fargas, Sedó, Verdaguer i Callís, J. Carner, Bertran i Musitu E. Calvet, J. Moles, Pere Coromines, Roig i Bergadà, Albert Rusiñol, i el Marqués d'Adella, al que s'adheririen, a més a més, Junoy, Zulueta i el Comte de Fígols. Hom hi explicava els fets que havien donat lloc al procés de Puig i Esteve, el decret de la -- llei d'amnistia del 5 de desembre de 1914, l'exclusió d'en Puig de la mateixa i les raons adduïdes per l'Audiència de Barcelona. Els signataris subratllaven que no trobaven matèria punible en el discurs de Puig i Esteve, discurs "que no tienen inconveniente en hacérselo suyo", car havien "expresado análogos conceptos en repetidas ocasiones", negaven que es pogués qualificar de sessió -- municipal l'acte de lliurament de la bandera, "pues en tal caso -- no habría tenido voz en ella D. José Puig y Esteve, quien no es -- concejal". Hom considerava que el cas d'aquest darrer entrava de ple en la lletra de la llei d'amnistia. "El interesado --afegien-, por medio de la Presidencia de la Audiencia de Barcelona, ha acudido al Ministerio de Gracia y Justicia pidiendo que se dicten estas reglas aclaratorias en el sentido indicado --pel mateix govern-- perquè la citada llei s'apliqués de "un modo expansivo-, en uso de la atribución que le confiere el artículo cuarto de la ley de amnistia; para que se le comprenda en sus beneficios, y nosotros nos asociamos a esta petición (...), y siendo como es este asunto de gobierno, nos permitimos hacer la misma recomendación al

señor presidente del Consejo de Ministros para facilitar la solución favorable que no dudamos que V.E. propondrá por entenderla - no solo conveniente y equitativa, sino de toda justicia."

"El Poble Català", 23 de maig de 1915.

- (387) "El Poble Català", 4 de juny de 1915, assenyala que l'indult solament es donava als qui havien estat ja condemnats, i que no podia "incoar-se a benefici de qui solament estigui processat, i -- tingui en curs el seu procés sense haver-se dictat cap sentència. Prometre l'indult, en el cas present, -afegia- val tant com negar-se a satisfer els desitjos de la representació de Catalunya i allargar la solució amb paraules equívokes". "Hora és ja d'aixecar la veu d'una manera ben ferma i decidida -manifesta- va l'article editorial al començament-, en aquesta qüestió, que si va començar amb la beneiteria d'un fiscalitzador de mal gust, va esdevenir un greuge premeditat a la nostra dignitat". V. també l'editorial de primera plana de "Renaixement", 6 de juny de 1915, p. - 277-278.- El cas Puig i Esteve que subratllava la tossuderia del govern en voler condemnar Puig. "En Puig i Esteve -hi llegim- i aquesta mateixa societat de tots els catalans expressa ben clarament que el president del Centre de Dependents no delinquí, sinó que digué unes paraules plenes d'amor a la Pàtria". Amb la resposta del Ministre, esmentada a dalt el text, amb tot el que significa, segons "Renaixement", "s'ofèn a Catalunya, i es desprecia als seus diputats, a més. Per això aquests haurien d'obrar fent - valer els seus mitjans, que ja és hora. Deurien obrar, quan ells mateixos han dut amb insistència el cas Puig i Esteve al míting, mostrant-lo amb la seva innegable importància. Aquesta esparveradora passivitat no pot durar, quan tantes boques clamen per la -- justícia(...). Que tenen -els diputats- un fort moviment d'opinió darrera d'ells, el mateix moviment que va fer l'Assemblea del Teatre Olimpo i que per mitjà de la comissió de joventuts els instiga perquè obrin com deuen. Si no es fes així, aquella mateixa -- comissió en la qual hi estan representades les joventuts de la -- Unió haurà de dissoldre's donant fi a les seves gestions que hauran estat infructuoses. I això no voldríem que passés, creiem que no passarà." El procés de Puig i Esteve -acabava hom- es "mereix quelcom més que uns escarafalls i un verbalismes de míting massa sovint usats; mereix completa reparació i al menys tots els esfor

gos per a obtenir-la, si la justícia espanyola no vol atorgar-la".

- (388) El tema del procés a Puig i Esteve sortiria diverses vegades, en les manifestacions del CADCI, en el míting nacionalista de les -- festes del XII aniversari de la fundació del CADCI, el dia 15 --- d'abril -V. p. 300 -, en el Consell general ordinari de socis del 27 de juny de 1915 -recordi's la nota 312-. Segons "Acció" de juliol de 1915, p.2, Puig i Esteve exposà a prec del soci Manuel -- Lladó, "l'estat actual del procés (...) i que sembla, sortosament, entrar pel bon camí, que no és altre que el de la veritable justí-- cia que assisteix a nostre company".

L'assemblea ratificaria "una volta més i amb veritable entusiasme, la seva solidaritat amb en Puig, solidaritat que es faria efectiva en actes, el dia que fos menester i que assenyali el Consell -- del Centre, al qual facultaren els reunits per a assenyalar el mo-- ment que sigui necessari."

V. enff el comentari del butlletí "Acció" d'agost de 1915, p. 1, esmentat a la nota 362.

- (389) "La Nació", 26 de setembre de 1915, p. 4. Els dimissionaris, i -- l'organisme que representaven, segons la lletra transcrita per -- aquest periòdic, continuarien treballant "per l'obra de justícia que ens feu aplegar (...) respondrem als requeriments que signi-- fiquin una acció patriòtica i eficaç". V. també, "Renaixement", - 26 de setembre de 1915, p. 531.

- (390) "La Nació", esmentada a la nota anterior manifestava: "La Comissió complí els acords de l'Assemblea, posà de relleu, reiteradament, l'enormitat del cas als diputats de Catalunya, la Comissió no po-- dia fer altra cosa que instar, tractant-se d'una qüestió ben sim-- ple i jutjada favorablement. Però quines gestions es feren per a aconseguir l'obra de reparació? A darrers de juliol encara no s'ha-- via fet quasi res, aprop del govern, més ben dit no s'havia fet res, malgrat que senadors i diputats, trobessin, anant pels mí--- tings, enormíssima la injustícia. La Comissió no podia fer una -- campanya pública en aquestes condicions; és innegable que si ha-- gués convingut s'hauria d'haver fet per secundar les gestions pa-- triòtiques dels diputats, però quan no s'han usat d'aquells mit-- jans legals que en aquest cas era natural emprar, és una absur-- ditat i és antipatriòtic impulsar campanyes que la bona prudència aconsella estalviar sempre que es pugui. La Comissió en aquestes condicions era una ficció i el millor era dissoldre's, treballant

cadascú com pugués i li semblés, que dissoldre's no vol dir, no volia dir altra cosa, que haver complert un objectiu prèviament assignat. I nosaltres havíem fet tot el possible i fer més no podíem. No és possible pensar que cap del reunits volgués abandonar una causa tan justa. Això s'exposà en la reunió darrera, celebrada a últims de juliol, a què fa referència la carta abans transcrita, però la Comissió continuà formada, ajornant nostres amics la seva resolució."

- (391) La carta als diputats s'aprovà en la mateixa reunió que Culf i Verdagué plantejà la dissolució de la comissió, com hem vist a la nota anterior. V. "La Nació", 25 de setembre de 1915, p. 4. La lletra citada, recordava als diputats l'anterior escrit de les joventuts nacionalistes catalanes, el darrer abril. "No cal pregonar -manifestaven- l'obra forta del Centre de Dependents (...). A la premsa i en actes públics i solemnes la paraula ciutadana i anhelosa de justícia ha tingut un viu accent de protesta i de solidaritat amb el president processat. Però, el procés continua - (...) i davant d'això nosaltres ens preguntem si caldrà emprendre una campanya pública, si serà precis usar tons i actitud que mai voldríem emprar, per a obtenir, no un desprocessament que només les fórmules legals poden fer viables, sinó una reparació que -- l'inclogui en aquella llei d'amnistia. I aquesta pregunta pertoca als representants en Corts contestar-la. Sabem que heu fet alguna gestió a favor de la nostra causa, però tenim un dubte: --- creuen els diputats que s'ha fet tot el que es podia? És que -- s'han fet tots aquells passos, és que s'han empleat tots els mitjans que el parlamentari té per a aconseguir les coses justes? Si així fos cal que ho digueu clarament perquè d'altra manera no seria convenient ni necessari promoure una campanya pública tan útil en altres sentits, per ço que es reconeix justíssim, per ço que tothom desitja reparar. Amb tota lleialtat us demanem que contesteu, abans de promoure un exaltament, que ni dintre la política espanyola ens sembla necessari, a fi d'aconseguir una cosa tan clara i concreta. La vostra investidura parlamentària s'ha utilitzat com devia pel cas Puig i Esteve que és un cas de justícia?" En passar els dies, sense obtenir la Comissió cap resultat més positiu, es produí el setembre de 1915, aquella lletra de dimissió, citada a la nota anterior, en la qual Culf i Verdaguer -en -

nom propi i de Francesc Curet i Rovira i Virgili-, manifestava que la seva determinació era deguda "als motius per mi exposats en la darrera reunió tinguda fa alguns dies per la dita Comissió, essent-hi vos -el president de la Comissió, Carles Jordà, a qui anava adreçat l'escrit de dimissió- assistent, i que sabeu bé estan inspirats en una actuació de lleialtat i de patriotisme com és la nostra, de la Unió.

El periòdic nacionalista esmentat, completava el seu comentari que hem extractat llargament a la nota anterior, sobre aquestes dimissions i la lletra transcrita més amunt als diputats, amb -- aquestes ratlles finals: "Ara que es digui, si deu haver formada una comissió representativa de la Unió Federal, la Lliga Regionalista i la Unió, perquè es dediqui a escriure cartes als diputats, els faci algunes visites i aquests comprénent la injustícia que es fa a en Puig i Esteve, es pleguin de mans. Això diuen molt encertadament els nostres amics que formaven part de la Comissió."

- (392) Puig i Esteve, era comprès a l'amnistia, en fallar la Sala corresponent de l'Audiència Provincial de Barcelona "l'incident de previ i especial pronunciament formulat per la defensa d'en Puig".- "Acció", gener 1916, p. 2. Segons aquest mateix butlletí, "la -- sentència, que fóra molt curiós reproduir, perquè demostra l'afecte a en Puig i al catalanisme dels senyors del margen, però que -- ens abstenim de fer-ho seguint els prudents consells de persones competents, porta data del 27 de novembre, però fins a primers de desembre no fou coneguda. Quan ho fou la premsa divulgà l'agraïssa nova, es reberen en nostre Centre una pluja de felicitacions i enhorabones a en Puig, que aquest i nosaltres agraim de tot cor, També rebé moltíssims i ben merescudes felicitacions, l'il·lustre advocat d'en Puig i cordialíssim amic del Centre, don Raimon --- d'Abadal, per son gran triomf forense. Ja ens permetrà nostre estimat don Raimon, a qui tant i tant deu nostre Centre, que a dites felicitacions hi afegim la nostra, profundament sentida."
- V. també, "El Poble Català" del 3 de desembre de 1915. "Renaixement" del 12 de desembre de 1915, que publicava el lliurament de la quantitat de 228'05 pts. per la Joventut Nacionalista de Catalunya a la Lliga Regionalista Comissió Pro Puig i Esteve, recaptades per a pagar les despeses del procés. Comprenia aquesta quantitat, les aportades pel Centre Català de Sabadell (49 donants, --

47'50 pts.), Associació Feminal Catalanista del Districte III (50 donants, 7'50 pts.), Joventut Catalanista "Els nets dels almogàvars" (42 donants, 9'40 pts.), Casal Catalanista del Districte V (9 donants, 7'50 pts.), Casal Catalanista del Districte II (29 donants, 19'75 pts.), Orfeó Gracienc (82 donant, 8'90.), llista oberta per "Renaixement" a Santiago de Cuba (36 donants, 44'05 pts.) i que hem citat ja a la nota 383, Esbart Folklore de Catalunya (22 donants, 7'75 pts.), Cooperativa Mutual Catalana (34 donants, 34 -- pts.), Casal Catalanista del Districte III (13 donants, 7 pts.), - Casal Nacionalista de Sants (15 donants, 3'90 pts.), Centre Catala nista "Gent Nova" de Badalona (51 donants, 30'80 pts.).

"Acció" de març de 1916, p. 2, informava que havien estat "cancel·lades les fiances personal i metàlica", per ordre judicial, fetes amb motiu del processament de Puig, "havent efectuat a més el Jutjat la devolució de la quantitat import de la darrera de dites fiances".

"Acció" de novembre de 1916, p. 5, dóna compte de l'estat de compte de les llistes de subscripció, despeses del procés i quantitat sobrants. Ingressos:

Llistes de subscripció de les entitats

afines a la Lliga Regionalista	267'45
id id Unió Catalanista	228'05
id id Unió F.N.R.	36'55

Llista de la Secció de Propaganda

del CADCI	207'85
id id del Centre C.Autonomista de Navarres.	5
id id Joventut Valencianista	7'55
id id Schola Orpheonica	10'70
id id CNR (Poble Nou)	3'50
id id Agrupació Nacionalista Republicana...	10
total	776'65

Despeses:

Despeses satisfetes per la Comissió

Pro Puig i Esteve	112'05	pts.
Pagat per l'apel·lació al suprem	75	
Pagat per petites despeses a R. Noguer ...	6'65	
id id despeses Jutjat	115	
id id factura Procurador	200'80	
id id id Martí Beya	18'50	

Total despeses 528

El sobrant, 248'65 pts., fóra lliurat per la Junta de govern de la Secció de Propaganda Autonomista, a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i a l'Associació Catalana de Beneficència.

- (393) El 16 d'agost de 1915, se celebrava al CADCI, una reunió, convocada per aquesta darrera entitat, de delegats de la Unió Catalanista, UFNK, Lliga Regionalista i CADCI, per a tractar "de quina -- d'aquestes entitats pertocava encarregar-se aquest any de la recepció i cura de les corones al peu de l'estàtua de l'invicte Conseller", corresponent-li de fer-ho a la Lliga Regionalista. V. -- "Acció" de setembre de 1915, p. 14. També, "Gazeta de la Unió Catalanista", setembre de 1915.
- (394) A les set del matí, sortia del Centre "un nodrit aplec de socis" per a portar la Corona a l'estàtua de Casanova. V. "Acció" d'octubre de 1915, p. 5; "El Poble Català" del 10 de setembre de 1915.
- (395) La vetllada, que "constituí un èxit esplendorós en tots els sentits", estigué dedicada a l'Associació Catalana de Beneficència i a l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, "a fi d'enllaçar la gloria passada dels catalans amb les necessitats patriòtiques presents". La vetllada, oberta per Puig i Esteve, consistí en la lectura de diverses proses i poemes, con el Fossar de les Moreres d'en Pitarra, El cap de Josep Moragas de Guimerà, La Llibertat perduda, de Serra i Moret, que ell mateix llegiria; un Resum històric i el Diàleg entre l'Ebre i el Tajo de l'Almirall, etc. Ballester i Culi i Verdaguer, parlarien en nom de les entitats a qui es dedicava la vetllada, i Puig i Esteve i el cant de "Els Segadors" cloïen l'acte. L'endemà, 12 de setembre, per un altre costat, la Junta de la Secció de Propaganda Autonomista, en nom del CADCI, i un bon nombre de socis assistien a l'acte d'imposició -

d'una placa commemorativa "dels lluitadors anònims de 1714" al Fossar de les Moreres, iniciativa que havia sorgit "fa ja temps de la Joventut Catalanista Els Nets dels Almogàvers".- "Acció", octubre de 1915, p. 5.

- (396) "El Poble Català" del 11 de setembre de 1915, assenyalava que - cap a les onze de la nit del dia 10, ja "començaren a acudir a la placeta de l'estàtua, gran nombre de comissions de diferents centres polítics, portadors de corones (...), rebuts "amb aplaudiments pels ciutadans que escapant de la vigilància de la policia podien estar al voltant de l'estàtua". "Tan aviat la corona era dipositada -afegia hom- i a vegades sense ésser-ho, - els agents amb les formes poc correctes que acostumen, obligaven els presents a retirar-se", fets que provocaven diversos -- incidents, càrregues i detencions, "totes elles ben injustificades". Entre els detinguts, Ricard Caballeria, president del - Comité de Joventuts de la UFR; Joan Vintrolà Camps, comerciant de 25 anys; Francesc Català i Abelló, dependent de 20 anys; Ramon Bergés, jornaler de 25 anys; Narcís Parbellini amb la seva dona, i uns altres dos. Segons "El Poble Català", esmentat, -- Oriol Martorell i Puig i Esteve, visitaren "a la delegació els detinguts i s'interessaren per la seva llibertat". També faria gestions el senador Junoy. L'endemà, dia 11, es produïrien, pel mateix motiu, noves detencions, entre les quals, la de Daniel Cardona que era alliberat a les dues de la tarda. A les cinc de la matinada ho havien estat els anteriors. Al llarg del dia 11, les entitats catalanistes col·locaven la bandera a mig pal un - llaç negre. L'Ajuntament també faria acte de presència a l'es-- tàtua i Martí Matons hi pronunciaria un discurs. Un centenar de corones, la majoria d'entitats, ornarien el monument, segons in- dicava "El Poble Català" del 12 de setembre de 1915, que també criticava el "procedir de la policia". La mateixa crítica es -- feia a "La Nació" del 18 de setembre de 1915.
- (397) El 24 d'agost de 1916, se celebrava al CADCI una reunió d'aques- ta entitat amb la Lliga Regionalista, Unió Catalanista i Joven- tut Nacionalista Republicana, formadores de la comissió de l'on- ze de setembre. La recepció de les corones pertocava de fer-la al CNR, però com que aquest "se disolvió hace poco, los reuni-- dos acordaron que sea el CADCI el que se encargue de la organi-